

Uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj

Vrselja, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:527558>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Sveučilišni diplomski studij

Poduzetništvo u kulturi i turizmu

Zadar, 2025.

Sveučilište u Zadru
Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Sveučilišni diplomski studij
Poduzetništvo u kulturi i turizmu

Uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

Student/ica:
Ana Vrselja

Mentor/ica:
izv. prof. dr. sc. Tomislav Klarin

Zadar, 2025.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Vrselja**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 3. veljače 2025.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja	1
1.2. Ciljevi istraživanja	2
1.3. Istraživačko pitanje	2
1.4. Korištene znanstvene metode	2
1.5. Struktura rada	3
2. EUROPSKA UNIJA I EUROIZACIJA	4
2.1. Stvaranje Europske Unije i zajedničkog tržišta	4
2.2. Euroizacija	7
2.3. Vrste euroizacije	8
2.4. Proces euroizacije	10
2.5. Eurozona i Europska Centralna Banka	13
2.6. Krize u eurozoni	19
2.6.1. Euro kriza u Grčkoj	21
2.6.2. Euro kriza u Španjolskoj	24
2.6.3. Euro kriza u Irskoj	25
3. ANALIZA UVOĐENJA EURA KAO SLUŽBENE VALUTE U DRŽAVAMA ČLANICAMA	29
3.1. Utjecaj eura na inflaciju	31
3.2. Utjecaj eura na transakcijske troškove i transparentnost cijena	36
3.3. Utjecaj eura na trgovinsku razmjenu	37
3.4. Utjecaj uvođenja eura na kredite i štednju	42
3.5. Utjecaj eura na državni dug	43
3.6. Utjecaj eura na turistički promet	44
3.7. Utjecaj eura na kretanje BDP-a	45
3.8. Utjecaj eura na plaće i zaposlenost	47

4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	50
4.1. Hrvatska i eurozona	50
4.2. Metodologija istraživanja	60
4.3. Rezultati istraživanja	61
4.4. Rasprava rezultata istraživanja	64
4.5. Ograničenja istraživanja	66
4.6. Preporuke za daljnja istraživanja iz područja interesa.....	67
5. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA UVOĐENJA EURA KAO SLUŽBENE VALUTE U REPUBLICI HRVATSKOJ	68
6. ZAKLJUČAK	71
SAŽETAK	72
SUMMARY	73
LITERATURA	74
POPIS SLIKA	79
POPIS GRAFIKONA	80
POPIS TABLICA	81

1. UVOD

Kao sve članice Eurozone (geografskog područja u kojemu je Euro službena valuta), tako je i Republika Hrvatska suočena sa izazovima koje nosi promjena valute. Kako se konverzija odrazila na društveni, ekonomski i gospodarski razvoj ostalih članica te gdje se po tom pitanju nalazi Hrvatska, objašnjeno je u nastavku.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Svrha stvaranja eura kao jedinstvene valute unutar Europske unije bila je jačanje makroekonomske stabilnosti članica, promocija trgovine i ulaganja i znatan utjecaj na djelovanje zajedničkog tržišta. Na ovaj način nastoje se osnažiti međusobni ekonomski i politički odnosi članica. Najveći utjecaj koji euro ima na zajedničko tržište je uklanjanje tečajnih fluktuacija, smanjenje transakcijskog troška, povećanje transparentnosti cijena te osnaživanje tržišne konkurencije (Bukovšak et al., 2018). Usvajanje službene valute u svakoj državi ima utjecaj na njeno gospodarstvo, ali i država u okruženju. Hrvatska ima kunu kao svoju službenu valutu od 1994. godine. Ulazak u EU Hrvatska je morala donijeti odluke o nastavku svog razvoja (Čehulić, 2019). Države članice EU nisu obvezne uvesti Euro kao valutu, pa je tako uvođenje eura u Hrvatskoj među važnijim strateškim odlukama s mnogostrukim utjecajima o kojima se raspravlja s različitih društvenih i gospodarskih stajališta (vlade, nositelja monetarne politike, znanstvenika, bankara, javnosti i dr.). Hrvatska je već duže vrijeme na putu usvajanja eura, a odlučeno je da će 23. siječnja 2022. godine euro postati službena valuta Republike Hrvatske (Čehulić, 2019). Stvarni utjecaj uvođenja eura može se vidjeti na primjeru država koje već koriste ovu valutu i koje su osjetile neke bitne promjene iz navedenog procesa. Hrvatska treba iskoristiti iskustvo ostalih članica za što kvalitetnije donošenje odluka (Čehulić, 2019). Neke države članice Europske unije su nakon uvođenja eura doživjele prekomjernu gospodarsku ekspanziju te rast makroekonomskih neravnoteža koje su štetne za gospodarstvo. Gospodarska kriza 2008. godine prisilila je te države na korigiranje nastalih neravnoteža, što je dovelo do državnih recesija i dužničkih kriza. Sve navedeno je navelo na promišljanje o euru kao zajedničkoj valuti (Brkić i Šabić, 2018). Uzimajući u obzir iskustva članica EU koje su već pristupile Eurozoni, pretpostavlja se da će zamjena kune eurom imati dosta blag učinak na inflaciju potrošačkih cijena u Republici Hrvatskoj. Također, pretpostavka je da će učinak biti veći u kućanstvima koja financira samozaposleni član, jer se očekuje rast cijena dobara i usluga

koje se zbog poslovnih aktivnosti nalaze u njihovim potrošačkim košaricama. Isto tako, očekuje se manji utjecaj uvođenja eura na kućanstva koja financiraju umirovljenici ili nezaposlene osobe (Pufnik, 2018). Što se tiče robne razmjene, nakon uvođenja eura očekuje se rast, s obzirom na niže transakcijske troškove i uklonjen valutni rizik. Ovo bi moglo pozitivno utjecati na konkurentnost cijena poduzeća u RH (Bukovšak et al., 2018). Uvođenje eura, osim navedenog, moglo bi imati pozitivan utjecaj i na razvoj hrvatskog turizma s obzirom na to da je većina turističke potražnje i konkurencije već u eurozoni, pa se zbog toga povećava transparentnost te se eliminiraju troškovi konverzije (Bukovšak et al., 2018). Najveći rizik koji se očekuje nakon uvođenja eura kao službene valute je rast cijena usluga, koji bi sukladno iskustvu ostalih država, najizraženiji mogao biti u turizmu (Bukovšak et al., 2018). Temeljem navedenog, može se iznijeti problem istraživanja ovoga rada, a to je utjecaj uvođenja eura kao službene valute na različite aspekte gospodarskog, ali i društvenog života. Sukladno tomu, predmet istraživanja je istražiti i analizirati prednosti i nedostatke uvođenja eura u državama članicama Europske unije, pa tako i u Republici Hrvatskoj.

1.2. Ciljevi istraživanja

Sukladno navedenom problemu i predmetu istraživanja, ciljevi rada su sljedeći:

- utvrditi obilježja eurozone i procesa euroizacije na području Europske unije
- utvrditi prednosti i nedostatke uvođenja eura kao službene valute
- utvrditi stavove stanovnika Republike Hrvatske o uvođenju eura kao službene valute,
- ukazati na moguća ograničenja uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj.

1.3. Istraživačko pitanje

Istraživačka pitanja služe za što preciznije ostvarenje ciljeva istraživanja. Istraživačko pitanje ovog rada glasi: koje su prednosti i nedostaci uvođenja eura kao službene nacionalne valute?

1.4. Korištene znanstvene metode

U svrhu obrade sekundarnih podataka o utjecaju uvođenja eura kao službene valute korištena je povijesna metoda, metoda analize i sinteze, komparacije te druge relevantne metode. U radu su se analizirale dosadašnje znanstvene spoznaje na osnovu kojih su doneseni zaključci o predmetu istraživanja. U svrhu prikazivanja stavova o uvođenju eura proveden je također kratki

strukturirani intervjui sa stanovnicima Republike Hrvatske. Uzorak je strukturiran prema različitim demografskim karakteristikama (spol, dob, status zaposlenja i dr.).

1.5. Struktura rada

Ovaj rad sastoji se od 6 poglavlja. Nakon uvodnog dijela dolazi se do poglavlja o europskoj uniji i euroizaciji. U ovom poglavlju je, kroz šest potpoglavlja, objašnjen glavni dio tematike rada, koji je bitan za razumijevanje cijelog rada. Tu se definira i dublje objašnjava Europska Unija, njena kratka povijest te dolazak do ideje o uvođenju zajedničke valute. Nakon toga objašnjeno je područje unutar kojeg se koristi euro kao službena valuta (eurozona), sami proces uvođenja eura, odnosno euroizacija te Europska Središnja Banka kao vodeća financijska institucija ovog područja. Na samom kraju prikazane su neke od kriza u Eurozoni i njihovi uzroci. U idućem poglavlju analizira se utjecaj uvođenja Eura na trenutne države članice eurozone, a sve to na određene gospodarske čimbenike, kao što su inflacija, stopa BDP-a, udio robne razmjene, razvoj turizma i slično. Navedeno se analiziralo primarno na tri države članice – Sloveniju, Slovačku i Grčku te Eurozonu u cjelini. Četvrto poglavlje odnosi se na primarno empirijsko istraživanje, koje uključuje istraživanje stavova stanovništva Republike Hrvatske o učincima uvođenja Eura kao nacionalne valute te analizu statističkih podataka prije i nakon ulaska u Eurozonu. Stavovi stanovništva prikupljeni su provođenjem polustrukturiranog intervjua sa stanovnicima Republike Hrvatske. Peto poglavlje daje prikaz rezultata istraživanja, odnosno pokazuje glavne koristi i ograničenja uvođenja Eura kao nacionalne valute.

2. EUROPSKA UNIJA I EUROIZACIJA

U ovom poglavlju definirat će se osnovni pojmovi čije razumijevanje je potrebno za razumijevanje tematike rada. Kako bi se objasnio utjecaj ulaska Hrvatske u Eurozonu, potrebno je prvo objasniti što i kako je dovelo do navedene situacije.

Europska unija predstavlja jedinstvenu gospodarsku i političku zajednicu koja trenutno okuplja 27 članica zemalja. Inicijalno je Europska unija osnovana od strane šest zemalja (Belgija, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Luksemburg i Italija) s ciljem povećanja gospodarske suradnje. Do danas su se zajednici pridružile još 22 zemlje članice, od kojih je Ujedinjeno Kraljevstvo napustilo uniju 2020. godine. Pridruženjem navedenog broja članica nastalo je veliko tržište koje teži ka dostizanju svog punog potencijala, a sve to kroz podizanje životnog standarda, osiguranje mira i uvođenje jedinstvene europske valute – eura (Europska unija, 2022).

2.1. Stvaranje Europske Unije i zajedničkog tržišta

Ideja ujedinjene Europe seže nekoliko stoljeća unatrag, ali je u godinama nakon Drugog svjetskog rata dobila veću hitnost. Cilj stvaranja unije bio je materijalno onemogućiti još jedan rat u Europi i surađivati u procesu poslijeratne obnove. U isto vrijeme, stvaranje istočnog bloka i uočena sovjetska prijetnja ostavili su Zapadnoj Europi osjećaj podijeljenosti i ranjivosti. Nakon rata SAD i SSSR su se pojavile kao dvije supersile, a postajalo je sve očitiije da će samo ujedinjena Europa imati težinu na međunarodnoj razini. Tijekom prvih godina, većina inicijativa za nastavak procesa integracije dolazila je iz Francuske, obično uz potporu Njemačke i zemalja Beneluksa (Nello, 2009).

Prema Nello (2009) pozicija druge 'velike' članice utemeljiteljice - Italije, često se činila zbunjenom i proturječnom, vjerojatno odražavajući prevladavajuću zabrinutost unutarjom političkom situacijom, a britanska ambivalentnost prema procesu integracije ubrzo je postala očita. Europska unija tako je uspostavljena tek 1992. godine Sporazumom iz Maastrichta, od kada se prema Vukoviću (2007) razvila u monetarnu i ekonomsku uniju koju karakterizira stvaranje jedinstvenog europskog tržišta koje omogućuje slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i radne snage. No, formiranje Europske unije nije se zaustavilo samo na ekonomskim aspektima u smislu formiranja jedinstvenog tržišta, već od Sporazuma iz Maastricha ono ima širi koncept razvoja i utjecaja na Europsku uniju (Vuković, 2007). Europska integracija tj. stvaranje Europske Unije imalo je snažan utjecaj na poslijeratnu obnovu i gospodarski razvoj, iako su i drugi čimbenici, poput modela ekstenzivnog razvoja koji je Europa koristila, također

igrali određenu ulogu. To se temeljilo na uvozu moderne tehnologije iz Amerike, što je utjecalo i na europsko gospodarstvo. Poslijeratne godine nisu bile “normalne”: gospodarski rast u prva dva desetljeća karakterizirao je brzi, takozvani “rekonstrukcijski rast” koji je doveo do “ekonomskih čuda”. Integracija je, međutim, postala glavni čimbenik povećanjem trgovine i ulaganja, povećanjem tržišta, omogućavanjem mnogo veće proizvodnje i povećanjem produktivnosti. Integracija je tako značajno pridonijela promjeni trenda koji je prije bio obilježen trajnim relativnim nazadovanjem Europe u usporedbi s američkim i zapadnim prekomorskim svijetom u brzom usponu. Europa se ponovno počela uzdizati u vodeću skupinu najnaprednijih regija svijeta (Berend, 2020).

Razvoj Europske unije temelji se na tri osnovne karakteristike, a to su (Leko, 2012):

- 1) Geografski segment integracije koji u obzir uzima zemlje članice Europske unije, čiji broj se s vremenom, kako je već navedeno, povećao sa šest na dvadeset i sedam.
- 2) Funkcionalni segment odnosi se na razvoj zajedničkih slaganja, koji se kroz vrijeme mijenjaju od djelomičnih sporazuma do danas prihvaćenih trgovinskih, tržišno-monetarnih, agrarnih i sličnih politika.
- 3) Institucionalni kapacitet koji svojim razvojem utječe na nastanak velikih nadnacionalnih institucija.

Čelnici Europske Unije odlučili su 1995. napraviti novi korak u ujedinjenu Europe i kroz tri faze uvesti novu valutu "euro". U svibnju 1998. godine odlučilo se koji kandidati ispunjavaju kriterije navedene u Ugovoru iz Maastrichta za pridruživanje novoj zajedničkoj valuti. Odlučeno je da su sve osim Grčke ili spremne ili dobro napreduju, ali Ujedinjeno Kraljevstvo, Danska i Švedska odbile su usvojiti euro, barem u početku. U lipnju 1998. nova Europska središnja banka preuzela je odgovornost za monetarnu politiku u eurozoni, a u siječnju 1999. euro je lansiran kada su države sudionice trajno fiksirale svoje tečajeve jedna u odnosu na drugu i na euro (Olsen, 2020). Faze uvođenja detaljnije su objašnjene u nastavku.

PRVA FAZA UVOĐENJA EURA

Prva faza provodila se u svibnju 1998. godine, a započela je odlučivanjem o spremnosti država za uvođenje zajedničke valute. Sve zemlje članice ispunile su cilj proračunskog deficita, ali Grčka nije dovoljno smanjila svoje kamatne stope; Njemačka i Irska nisu dovoljno smanjile inflaciju; a samo je sedam država članica postiglo zadovoljavajuću visinu državnog duga.

Međutim, Maastricht je dopustio zemljama da se kvalificiraju ako se njihov omjer duga u BDP-u dovoljno smanjuje i približava referentnoj vrijednosti zadovoljavajućim tempom, tako da su sve osim Ujedinjenog Kraljevstva, Danske, Grčke, i Švedske dobile zeleno svjetlo za uvođenje Eura kao službene valute. Navedeno je kod euroskeptika u to vrijeme izazvalo još veće sumnje o ozbiljnosti kriterija konvergencije (Olsen, 2020).

DRUGA FAZA UVOĐENJA EURA

Druga faza krenula je 1. siječnja 1999. godine, kada je euro postao dostupan kao elektronička valuta, kada su zemlje sudionice fiksirale tečajeve svojih nacionalnih valuta jedna prema drugoj i prema euru i kada je nova Europska središnja banka počela nadzirati jedinstvenu monetarnu politiku. Svi poslovi Banke s komercijalnim bankama i sve njezine devizne aktivnosti odvijale su se u eurima, koji su kotirani u odnosu na jen i američki dolar. Ali ankete javnog mnijenja koje pokazuju da je javno mnijenje u mnogim zemljama EU-a neprijateljski raspoloženo prema euru posijale su još više sumnji: većina Šveđana bila je protiv, oporba u Ujedinjenom Kraljevstvu bila je tri prema jedan, a na nacionalnom referendumu u rujnu 2000. godine Danci su glasali protiv usvajanja eura. Čak su i Nijemci bili skeptični, ali su vidjeli malu prednost u monetarnoj uniji i potpisali su je samo zato što su vidjeli potrebu da ponovno potvrde svoju predanost Europi nakon ponovnog ujedinjenja Njemačke (Olsen, 2020).

TREĆA FAZA UVOĐENJA EURA

Prema Olsenu (2020), treća i ujedno posljednja faza započela je u siječnju 2002. godine kada su kovanice i novčanice eura počele zamjenjivati nacionalne valute svih država članica Europske Unije osim u Ujedinjenom Kraljevstvu, Danskoj i Švedskoj. Europljanima je isprva bilo dodijeljeno šest mjeseci za prijelaz, ali je isti prošao tako glatko da je bio gotov do kraja veljače. U siječnju 2007. Slovenija je postala prva nova država koja je usvojila euro, a slijedili su je Cipar i Malta u siječnju 2008., Slovačka 2009., Estonija 2011., Latvija 2014. i Litva 2015. godine.

Prvo desetljeće valutne unije naširoko se smatralo uspjehom. Broj zemalja članica, kako je već spomenuto, povećao se kroz godine. Čak i unatoč financijskoj krizi koja je izbila u SAD-u, Ujedinjenom Kraljevstvu, Španjolskoj, Irskoj i drugim malim gospodarstvima 2007. i 2008. te padu svjetske trgovine od kraja 2008., eurovalutno područje bilo je stabilno. Razlike u kamatnim stopama među članicama bile su zanemarive do kraja 2009., unatoč prijavljenim

pritužbama u medijima i nacionalističkom protivljenju populističkih stranaka euru. Istraživanje javnog mnijenja pokazalo je opće zadovoljstvo eurom, iako je razina potpore varirala među državama. Kritičari eura i dalje su postojali, posebice u Ujedinjenom Kraljevstvu, koji nije bio u eurozoni, te u SAD-u, iako su u desetljeću od 1999. do 2009. bili ublaženi (Pomfret, 2021).

2.2. Euroizacija

Ideju o uvođenju zajedničke europske valute, eura, pokrenule su i predložile države utemeljiteljice današnje Europske unije (Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Njemačka). Cilj je bio ubrzati proces ostvarenja Ekonomske i monetarne unije, projekta Europske unije koji se temelji na usklađivanju ekonomskih i monetarnih politika država članica u svrhu kreiranja jedinstvenog monetarnog prostora i prihvaćanja Eura. Jedinstvenu monetarnu politiku određuje Europska središnja banka i nadopunjuje je koordinirana fiskalna i ekonomska politika (Jerković, 2022).

Euroizacija se može objasniti kao skupina više monetarnih sustava koji se razlikuju, ali karakteristika koju dijele je rasprostranjenost strane valute u formalnom i neformalnom vidu transakcije. Službena euroizacija podrazumijeva situaciju u kojoj se valuta koja nije službena u državi koristi kao jedini način plaćanja, pri čemu se isključuje postojanje domaće valute. Drugi oblike euroizacije je poluslužbena euroizacija, koja se odnosi na korištenje i strane i domaće valute kao službenih valuta istovremeno. postoji još i neslužbena euroizacija, a označava situaciju u kojoj se kao sredstvo plaćanja koristi strana valuta, iako ona nije službena valuta u državi. Do ove situacije najčešće dolazi zbog manjka povjerenja u domaću valutu (Fabris, 2006). Može se činiti kao veliki gubitak prestiža za zemlju odreći se vlastite valute, ali to može biti prihvatljivo kada je alternativa monetarni kaos. Euroizacija je legalizacija prirodne upotrebe čvrste valute kao pohrane vrijednosti u zemljama s mekom valutom, što je prilično često (O'Brien, 2013). Euro predstavlja jedan od najvažnijih koraka prema ekonomskoj i monetarnoj uniji. Dok svih 27 država članica EU dijeli ovu uniju, 19 od njih je otišlo korak dalje, usvajajući euro kao svoju valutu i formirajući tako euro područje. Danas, više od 340 milijuna ljudi koristi euro u svojim svakodnevnim transakcijama, što čini euro ne samo jednom od najrasprostranjenijih valuta u svijetu, već i važnim simbolom jedinstva među europskim narodima (Europska Unija, 2022). Kada se razmatra opcija dolarizacije/euroizacije, vrlo je važno objasniti pod kojim se okolnostima ona predlaže. Vrlo je neobično da se ta opcija uopće razmatra, osim ako ne postoji prethodna povijest političkih neuspjeha. Za dolarizaciju/euroizaciju nije potrebno odobrenje FED-a ili ECB-a, a u većini je slučajeva

nastala kao rezultat tržišnih sila. Isključiva odluka o korištenju dolara/eura od strane potrošača ili poduzetnika podrazumijeva visoku stopu inflacije i deprecijaciju nacionalne valute, ili barem očekivanje da će se takvi događaji odvijati. Raspravljajući o prednostima dolarizacije kao što su niže kamatne stope kao posljedica eliminacije premije za rizik i niža stopa inflacije, obavezno je ispitati jesu li ove pretpostavke valjane i ako jesu, u kojem slučaju (Brkić i Kotarski, 2008). Euroizacija ne dovodi automatski do sniženja kamatnih stopa, jer su kamatne stope dominantno određene razinama fiskalnog deficita, dubinom financijskog tržišta i fleksibilnošću tržišta rada i dobara (Brkić i Kotarski, 2008, prema Mann, 1999).

Neki su ekonomisti, posebice američki, upozoravali na ekonomske posljedice uvođenja eura. No u Europi je prevladalo mišljenje da će zajednička valuta ojačati Europsku uniju i poboljšati njezino funkcioniranje. Uvođenjem zajedničke valute trebalo je stati na kraj problematičnim oscilacijama tečajeva između pojedinih zemalja članica, a poduzeća, kao i rezidente, osloboditi troškova valute i tečajnog rizika. Očekivalo se da će zajednička valuta olakšati razvoj trgovine i protoka kapitala unutar EU, ubrzati proces konvergencije i izjednačiti razlike u gospodarskom razvoju između zemalja članica. Sve je to trebalo podržati dublje, jače europske integracije (Kawalec et al., 2019).

2.3. Vrste euroizacije

Monetarna i fiskalna politika, izbor tečajnog režima i intervencije na deviznim tržištima često se poduzimaju u gospodarstvima koja doživljavaju "neslužbenu" ili "de facto" dolarizaciju (u daljnjem tekstu euroizaciju), to jest, pojedinci i tvrtke odluče koristiti stranu valutu kao zamjenu za neke od monetarnih usluga domaće valute. Neslužbena euroizacija odražava percepciju građana o stabilnosti domaćeg monetarnog režima, vjerodostojnosti monetarne politike i percipiranoj stabilnosti domaćeg bankarskog sustava. Neslužbena euroizacija ne samo da čini ishode monetarne politike manje izvjesnim, već ima i fiskalne posljedice. Transakcije stranom gotovinom rijetko ostavljaju papirnati trag. Stoga smanjuju troškove utaje poreza i povećavaju veličinu neprijavljenog (neslužbenog) gospodarstva (Feige, 2000).

Za većinu gospodarstava euroizacija je „de facto“ proces tijekom kojeg lokalna valuta polako gubi svoju ulogu sredstva razmjene, obračunske jedinice i pohrane vrijednosti u korist drugih "čvrstih" valuta. Tijekom ovog procesa, velike stavke kao što su automobili ili kuće počinju biti denominirane u stranoj valuti, dok banke počinju nuditi štedne račune u stranoj valuti ili nude račune koji su vezani uz stranu valutu. Ova vrsta euroizacije poznata je kao "de facto" ili "poluslužbena" euroizacija. U djelomično euroiziranim gospodarstvima, gospodarski subjekti

moгу držati značajnu količinu svoje uštedevine "ispod madraca" iz različitih razloga (tj. izbjegavanje plaćanja poreza, nedostatak povjerenja u bankarski sustav ili strah od ispitivanja podrijetla njihovih prihoda, posebno ako je taj prihod stečen prijevarom). Zbog toga je mjerenje euroizacije izazov, tjerajući nas da se oslanjamo na zamjene koje daju procjene razine euroizacije u određenom gospodarstvu. Najčešće korištene mjere za euroizaciju u djelomično euroiziranom gospodarstvu temelje se na iznosu depozita u stranoj valuti, ukupnim obvezama odnosno kredita u bankarskom sustavu (Ozsoz i Rengifo, 2016).

Neke zemlje mogu odlučiti u potpunosti odustati od svoje službene valute i prihvatiti valutu druge zemlje kao zakonsko sredstvo plaćanja. Ova vrsta euroizacije poznata je kao "službena" ili "de jure" euroizacija. Zemlje se odlučuju krenuti putem potpune euroizacije iz brojnih valjanih razloga. Među tim motivima je želja da se uklone iznenadne i jake deprecijacije valute, da se smanje kamatne stope na njihove (javne i privatne) međunarodne zajmove smanjenjem premija za rizik deprecijacije, da se privuče više izravnih stranih ulaganja i portfeljnih ulaganja i da se smanje troškovi servisiranja dug. Iako je valutni rizik smanjen službenom euroizacijom, moguće je da se kamatne stope na javni dug neće smanjiti zbog postojanja drugih čimbenika rizika. Na primjer, rizik neispunjavanja obveza ili rizik države može implicitno odražavati druge temeljne informacije o zdravlju gospodarstva. Ove informacije mogu uključivati postojanje političke nestabilnosti, nedostatak nacionalne sigurnosti, rastuću nejednakost prihoda, siromaštvo i socijalne nemire ili druge takve društveno-ekonomske varijable. Takvi se rizici možda neće ispravno procijeniti samo analizom valutnog rizika. Još jedna uočena korist potpune euroizacije je ta što omogućuje veću integraciju financijskog sustava zemlje s financijskim tržištima razvijenih gospodarstava, čime se osigurava platforma za održivi gospodarski rast u međunarodnoj trgovini kao uvoznici i izvoznici mogu pristupiti valuti i podmiriti trgovinu s većom učinkovitosti. Prednosti pune euroizacije nisu besplatne. Najočitija cijena je da potpuno euroizirane zemlje izgube svoje monetarne alate i alate za politiku tečaja. Ove su politike relevantne u određenim ekstremnim okolnostima; na primjer, kada međunarodna cijena određene izvozne robe koja je sastavni dio održavanja fiskalne stabilnosti zemlje dramatično padne (Ozsoz i Rengifo, 2016). Drugi dobro poznati trošak potpune euroizacije je gubitak sposobnosti zemlje da izdaje lokalnu valutu (dug bez plaćanja kamate). Ta se moć gubi kada se usvoji puna euroizacija. Kako nestaje sposobnost središnje banke da koristi monetarnu politiku, tako nestaje i njena sposobnost izdavanja valute (Ozsoz i Rengifo, 2016). Nakon što se usvoji potpuna euroizacija, središnje banke zapravo trebaju otkupiti zalihe domaće valute koje drže deponitne institucije. Ako središnje banke nemaju dovoljno rezervi za

to, morale bi posuditi rezerve, što bi posljedično povećalo tranzicijske troškove. Konačno, dodatni problem s potpunom euroizacijom je gubitak sposobnosti središnjih banaka da djeluju kao zajmodavci u situacijama krajnje potrebe (npr. u okolnostima sustavnog napada na banke). Sposobnost središnjih banaka da djeluju kao zajmodavci u krajnjoj nuždi ovisi o njihovoj sposobnosti da izdaju više valute kako bi osigurali da će svi depoziti u lokalnoj valuti biti potpuno zaštićeni (Ozsoz i Rengifo, 2016).

2.4. Proces euroizacije

Stark (2008), član izvršnog odbora ECB-a, u svom govoru u Islandskoj gospodarskoj komori Reykjavik istaknuo je ključna načela za pristupanje eurozoni:

1. Država prvo mora biti članica Europske unije prije nego što može usvojiti euro. Ugovor o EU utvrđuje kriterije koje europske države moraju poštovati prije nego što se mogu prijaviti za članstvo u EU.
2. Plan i uvjeti za prihvaćanje eura utvrđeni su u Ugovoru o EZ-u. Samo na temelju načela visokog stupnja održive konvergencije država članica EU može usvojiti euro.
3. Svaka od zemalja članica Europske monetarne unije slijedila je isti put prema usvajanju jedinstvene valute, temeljen na načelu jednakog tretmana.

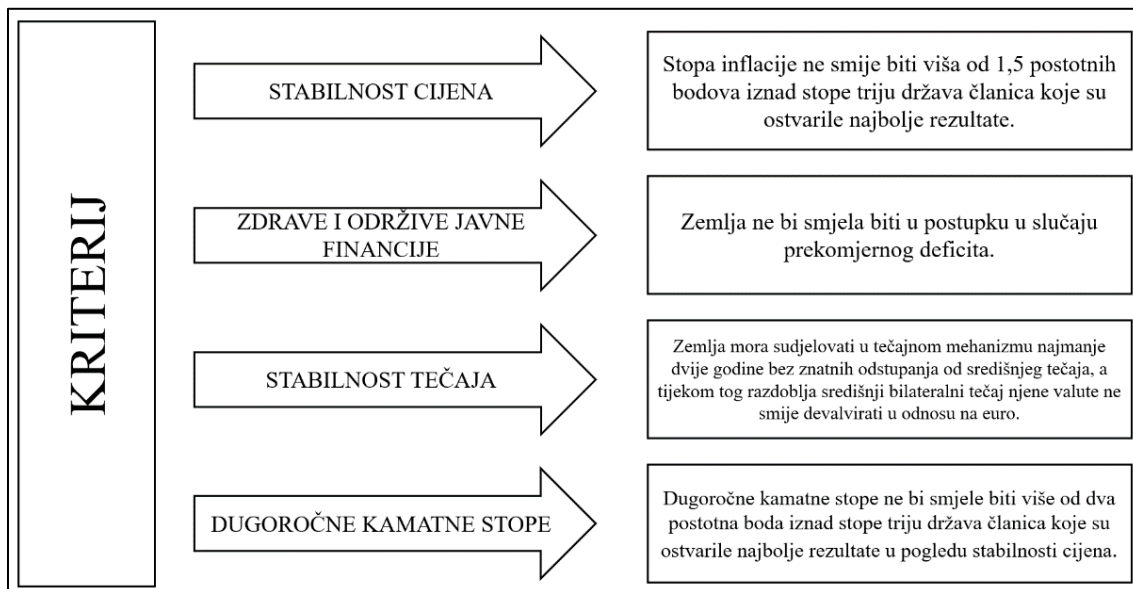
Nastavno, Stark (2008), navodi dvije faze euroizacije. Prva faza je ulazak u EU. Članstvo u EU zahtijeva ispunjavanje kriterija iz Kopenhagena. Uz niz političkih kriterija koji zahtijevaju pouzdane institucije s jamstvom demokracije, vladavinu prava, ljudska prava i zaštitu manjina, kako je navedeno u čl. 6. Ugovora o EU-u, zemlje kandidatkinje trebaju imati funkcionalno tržišno gospodarstvo, sposobno izdržati pritiske konkurencije unutar EU-a. Štoviše, zemlja kandidatkinja mora u potpunosti implementirati pravilnik EU-a, takozvani „acquis communautaire“. Činjenica da neka zemlja prvo mora ući u EU prije nego što krene u proces euroizacije nije slučajnost. To je promišljen pristup koji naglašava činjenicu da je EU više od običnog gospodarskog pothvata. Uostalom, valuta je ključni atribut suvereniteta. Dijeljenje zajedničke valute podrazumijeva dijeljenje zajedničke političke sudbine. Ali koordinacija politike nije dovoljna. Da bi se pridružile eurozoni, države članice moraju ispuniti niz pravnih i ekonomskih kriterija konvergencije.

Pravni kriteriji konvergencije obvezuju zemlje kandidate za europodručje da uspostave pravne temelje za sudjelovanje u monetarnoj uniji, čiji je kamen temeljac neovisnost središnje banke. Kriteriji ekonomske konvergencije osiguravaju da su zemlje kandidati postigle gospodarske uvjete koji pridonose stabilnosti cijena i koherentnosti eurozone. Okvir analize obuhvaća

kretanje cijena, fiskalne bilance i omjere duga, tečajeve i dugoročne kamatne stope, zajedno s drugim čimbenicima. U primjeni ovih kriterija koristi se niz općih pravila.

Već spomenuti kriteriji koji moraju biti zadovoljeni nazivaju se kriterijima nominalne konvergencije, a prikazani su na slici.

Slika 1: Kriteriji nominalne konvergencije

Izvor: Obrada autorice prema Consilium, 2024

Kao što se može vidjeti sa slike, kriteriji nominalne konvergencije odnose se ponajprije na financijsko stanje države, s obzirom na to da se ispunjavanjem istih smanjuje rizik od gospodarske krize u državi članici ili cijelom europodručju.

Kriterij stabilnosti cijena uvjetuje održivu razinu stabilnosti cijena u državi članici, pri čemu njena stopa inflacije mora biti niža od stopa tri države članice s najboljim rezultatom, odnosno ne smije premašivati za više od 1,5%.

Kriterij zdravih i održivih javnih financija odnosi se na razinu državnog deficita i državnog duga. Kod članice koja je u procesu uvođenja eura, državni deficit ne smije premašiti 3% BDP-a, a postotak državnog duga u BDP-u ne smije premašiti 60% BDP-a.

Kriterij stabilnosti tečaja mora biti zadovoljen u svrhu dokaza da gospodarstvo države može izdržati fluktuaciju valute. Kako bi ovaj kriterij bio zadovoljen, od države članice očekuje se sudjelovanje u ERM II – tečajnom mehanizmu, ali bez značajnih udaljavanja od srednjeg tečaja ERM-a II i bez devalviranja bilatelarnog srednjeg tečaja valute države članice od eura.

Zadnji kriterij tj. kriterij dugoročnih kamatnih stopa uvjetuje dugoročne kamatne stope koje nisu za više od 2% više od stope tri države članice s najboljim rezultatima s obzirom na stabilnost cijena. Kriteriji su postavljeni kako bi se države članice pripremile na euroizaciju bez prisustva većeg rizika (Vijeće Europske Unije, 2024).

Navedene je kriterije bilo teško ispuniti čak i europskim "elitnim" zemljama, a u početku su mnogi sumnjali u sposobnost zemalja južne Europe poput Italije da zadovolje kriterije i uđu u prvi krug. Taj je skepticizam bio dobro utemeljen u svjetlu talijanske tendencije masovnog povećanja deficita i dugova, njenog sklerotičnog političkog sustava s mnogo točaka veta koje su dopuštale interesima da blokiraju reformu i njene opće nevoljnosti ili nesposobnosti da poštuje svoje obveze primjene pravila Europske unije (Giurlando, 2015).

U kojoj razini su države koje su osnovale eurozonu ispunile kriterije nominalne konvergencije može se vidjeti u tablici.

Tablica 1: Kriteriji nominalne konvergencije u periodu osnivanja Eurozone

KRITERIJ	DEFICIT U BDP-u (%)	JAVNI DUG U BDP-u (%)	POSTOTAK INFLACIJE	KAMATNE STOPE
AUSTRIJA	-2,5	66,1	1,1	5,6
BELGIJA	-2,1	122,2	1,4	5,7
FINSKA	-0,9	55,8	1,3	5,9
FRANCUSKA	-3	58	1,2	5,5
NJEMAČKA	-2,7	61,3	1,4	5,6
IRSKA	0,9	66,3	1,2	6,2
ITALIJA	2,7	121,6	1,8	6,7
LUKSEMBURG	1,7	6,7	1,4	5,6
NIZOZEMSKA	-1,4	72,1	1,8	5,5
PORTUGAL	-2,5	62	1,8	6,2
ŠPANJOLSKA	-2,6	68,8	1,8	6,3
REFERENTNA VRIJEDNOST	-3	60	2,7	7,8

Izvor: Obrada autorice prema European Central Bank, 2022

Italija je iznenadila gotovo sve, uključujući i samu sebe: pronašla je kapacitet i spremnost da provede neke od bolnih reformi koje su bile nužne za ispunjavanje kriterija iz Maastrichta.

Stoga je ušao u prvi krug s osjećajem uspjeha, postignuća, dostojanstva i povećanog kolektivnog samopoštovanja (Giurlando, 2015).

Za uspješan proces euroizacije potrebno je izrazito pripaziti na aktivnosti potrebne za uvođenje eura te na moguće probleme prilikom i nakon uvođenja eura. Ti problemi na koje je potrebno obratiti pozornost definirani su na izvješću Europskog vijeća 1995. i 1996. godine, a potrebne mjere pri uvođenju eura odnose se na četiri područja (Vizjak, 2000):

1. Formiranje novog tečajnog odnosa sa zemljama koje i dalje koriste vlastitu valutu tj. nalaze se van EMU sustava;
2. Formiranje monetarnog sustava za omogućavanje uspješnog djelovanja nove službene valute, koji osigurava zamjenu dosadašnje valute eurom u odnosu 1:1;
3. Priprema državnih organa države na prihvaćanje nove službene valute. Navedeno uključuje pripremu unutarnjih organizacijskih sustava države koja preuzima novu valutu, usklađenost zakonskih regulativa i prilagođavanje računalnih sustava;
4. Priprema edukativno-informativnog projekta o euru uključujući pisana uputstva, web stranicu i slično.

Osim navedenog, za bolju prilagodbu na novu valutu, Europska komisija objavila je Informacijsku strategiju, u kojoj navodi aktivnosti koje će se poduzeti pri uvođenju eura kao službene valute na teritorij EU. Ova informacijska strategija obuhvaća upoznavanje stanovnika, ali i poduzeća s novim sredstvom plaćanja, a cilj joj je odgovoriti na najbitnija pitanja o euru, prihvaćanju eura u EU i realizaciji EMU sustava. Također, cilj informacijske strategije je pružanje pomoći korisnicima pri upoznavanju nove valute, poticanje malih i srednjih poduzeća na bezbolnu prilagodbu na euro te osiguranje prihvaćanja eura od strane političara, administracije i poslovnih ljudi. Kako bi se šira javnost što bolje pripremila na uvođenje nove valute, sve navedeno trebalo bi biti prezentirano na službenom jeziku ljudi koji će koristiti tu novu valutu (Vizjak, 2000).

2.5. Eurozona i Europska Centralna Banka

Europska unija kao zajednica koristi jedinstvenu europsku valutu – euro. Euro se službeno koristi od 1. siječnja 1999. godine, ali ne koriste ju sve zemlje članice kao svoju službenu valutu. Euro se također koristi kao službena valuta i u nekim državama koje nisu članice Europske Unije, kao što su: Monako, San Marino, Vatikan, Andora, Crna Gora i Kosovo (Brčić, 2012/2013). Njegovo uvođenje bio je značajan događaj: nikada prije u povijesti skupina

suverenih nacija nije se dobrovoljno odrekla svojih nacionalnih valuta i prihvatila zajedničku valutu. Iako ponajprije ekonomsko postignuće, jer je predstavljalo konačno ostvarenje cilja europske ekonomske i monetarne unije, bilo je i političko postignuće, jer je njegovo stvaranje uključivalo predaju značajnog nacionalnog suvereniteta od strane vlada eurozone. Imao je i globalne ekonomske implikacije, ponudivši Europi valutu svjetske klase koja bi bila uz američki dolar i japanski jen i koja je predstavljala prvu ozbiljnu prijetnju globalnom vodstvu američkog dolara otkako je potonji zamijenio britansku funtu u 1950-ih (Olsen, 2020). Uvođenje eura dovodi do integracije država članica Eurozone. Za ovu gospodarsku integraciju potrebno je pravilno upravljanje kako bi se postigle sve prednosti jedinstvene valute. Zato se eurozona od drugih dijelova EU-a razlikuje i po svom gospodarskom upravljanju – posebice kreiranju monetarne i ekonomske politike. Monetarna politika u eurozoni pod utjecajem je neovisnog euro sustava sastavljenog od Europske središnje banke (ECB) sa sjedištem u Frankfurtu u Njemačkoj i nacionalnih središnjih banaka država članica eurozone. Preko svog Upravnog vijeća, ECB kreira monetarnu politiku za područje Eurozone – jedinstveno monetarno tijelo s posebnom monetarnom politikom čiji je primarni cilj održavanja stabilnosti cijena. U Eurozoni, ekonomska politika je uglavnom pod odgovornosti država članica, ali nacionalne vlade su zadužene za koordinaciju svojih ekonomskih politika s ciljem postizanja zajedničkih ciljeva, a to su stabilnost, rast i zapošljavanje. Koordinacija se ostvaruje nizom struktura i instrumenata, od kojih je središnji Pakt o stabilnosti i rastu. Pakt o stabilnosti i rastu sadrži dogovorena pravila za fiskalnu disciplinu, kao što su ograničenja državnog deficita i nacionalnog duga, koja moraju poštovati sve države članice EU-a, iako samo zemlje eurozone podliježu sankcijama – financijskim ili drugim – u slučaju nepoštivanja (European Commission).

U sljedećoj tablici prikazan je povijesni pregled širenja područja eurozone.

Tablica 2: Povijesni pregled razvoja eurozone

1999.	Euro postaje nova zajednička valuta 11 država članica EU i zamjenjuje valute svojih zemalja (Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Njemačka, Nizozemska, Portugal, Španjolska). Ove države čine tzv. eurozonu. Tečajevi između ovih valuta i eura su neopozivo određen. Valute njihovih zemalja ostaju apoeni eura. Euro, uveden kao knjižni novac (novčanice eura i kovanice) još ne postoji. Euro sustav (Europska središnja banka) i nacionalne središnje banke zemlje koje su uvele euro), preuzima određivanje i provedbu jedinstvene monetarne politike za eurozonu.
2001.	Grčka pristupa eurozoni
01.01. 2002.	“Stare” nacionalne valute zemalja eurozone ne postoje više u obliku knjižnog novca. Sve bezgotovinske transakcije moraju se obavljati u eurima, a ne u "starim" nacionalnim valutama zemalja eurozone. U dvanaest država članica EU koje čine eurozonu, puštene su u optjecaj novčanice i kovanice eura. Početak tzv. razdoblja „dvostruke cirkulacije“.
28.02. 2002.	Novčanice i kovanice 12 država članica eurozone konačno su uklonjene iz optjecaja - kraj tzv. “dvostruke cirkulacije”
2007.	Slovenija pristupa eurozoni
2008.	Malta i Cipar pristupaju eurozoni
2009.	Slovačka pristupa eurozoni
2011.	Estonija pristupa eurozoni
2014.	Latvija pristupa eurozoni
2015.	Litva pristupa eurozoni
2023.	Hrvatska pristupa eurozoni

Izvor: Obrada autorice prema Odar, 2019

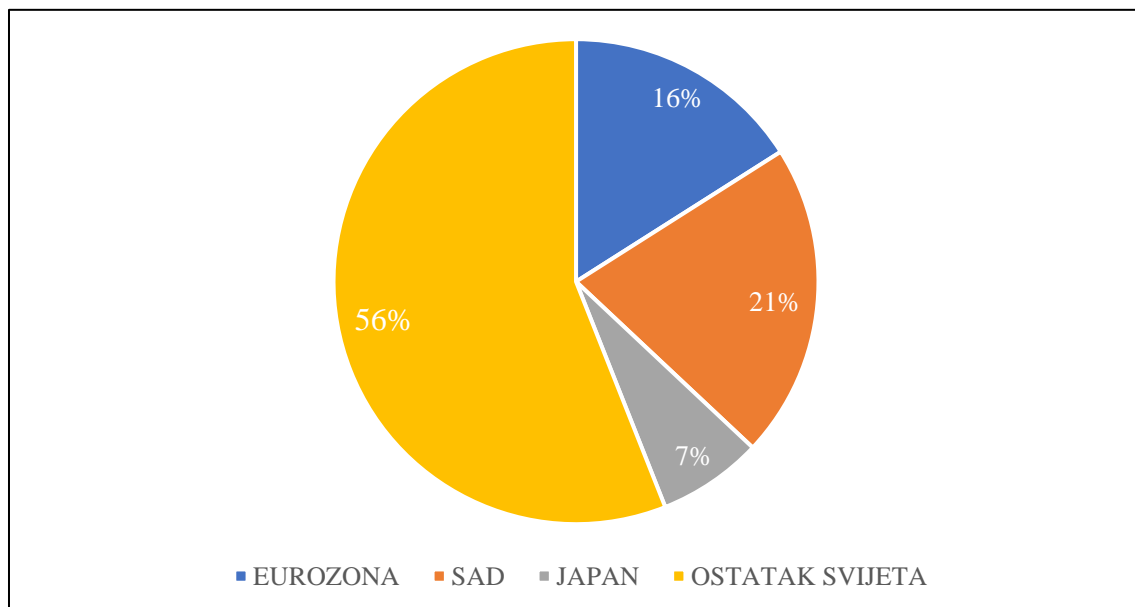
Švedska i Danska odbile su pristupiti europodručju (referendum 2003. odnosno referendum 2000.). Bugarska i Rumunjska započele su proces pripreme za ulazak u eurozonu, dok Poljska, Češka i Mađarska nisu izrazile interes za pokretanje procesa. Ukratko, može se reći da su argumenti javnosti Poljske, Mađarske i Češke protiv uvođenja eura podijeljeni u 3 skupine. Prvo, u smislu neovisnosti monetarne politike u širem smislu, kreatori politike i šira javnost prepoznali su važnost tečaja kao faktora stabilnosti i pokretača rasta. To može biti posebno privlačno u zemljama s niskim stupnjem euroizacije i u okruženju ZLB-a. Dobri primjeri takvih zemalja su Poljska, Mađarska i Češka, gdje kreditna euroizacija iznosi otprilike 10%-25%.

Hrvatska zbog visokog stupnja euroizacije ne spada u skupinu onih koji se zalažu protiv uvođenja eura. Drugo, iskustvo perifernih zemalja europodručja tijekom krize u europodručju istaknulo je važnost konvergencije realnog dohotka, strukturne konvergencije i mehanizama prilagodbe. Konačno, potpora europodručju znatno je pala tijekom krize u europodručju. S obzirom da je kriza nastala u europodručju i da je najviše utjecala na zemlje europodručja, četiri države članice izvan europodručja smatraju da bi im bilo bolje da ostanu izvan područja jedinstvene valute (Jerković, 2022 prema Deskar-Škrbić i Kunovac, 2022).

Prema rezultatima najnovijeg istraživanja Eurobarometra o europodručju, velika većina (76%) ispitanika smatra da je jedinstvena valuta dobra za EU. To je najveća potpora od uvođenja kovanica i novčanica eura 2002. godine. Nadalje, većina od 65% građana u europodručju smatra da je euro dobar za njihovu zemlju, što ujedno predstavlja najveću potporu zabilježenu do sada. Stoga se čini da zemlje europodručja vide mnoge koristi od eura čak i nakon krize u europodručju nakon 2010. godine (Jerković, 2022).

Bruto domaći proizvod eurozone iznosio je 7,3 trilijuna eura u 2003. Eurozona je stoga drugo najveće gospodarstvo u svijetu mjereno u smislu BDP-a sa 16 posto udjela u svjetskom BDP-u u 2003., što ga svrstava iza SAD s udjelom od 21 posto, a ispred Japana s udjelom od 7 posto. Uzeti zajedno, SAD, eurozona i Japan čine gotovo polovicu ukupnog svjetskog BDP-a (Grande et al., 2018). Navedeno se može vidjeti u sljedećem grafikonu.

Grafikon 1: Udio područja Eurozone u svjetskom BDP-u

Izvor: Obrada autorice prema Grande et al., 2018

Struktura proizvodnje u eurozoni vrlo je slična onoj u SAD-u i Japanu. U sva tri gospodarstva uslužni sektor čini najveći udio u ukupnoj proizvodnji u 2003. Taj je udio iznosio 71 posto BDP-a u eurozoni, što je nešto ispod brojke za SAD (80% BDP-a) i općenito jednaka situaciji koja vlada u Japanu. Također je primjetno da se udio usluga u ukupnoj proizvodnji povećao u posljednjih deset godina u sva tri gospodarstva, uz odgovarajući pad udjela industrije te poljoprivrede, ribarstva i šumarstva. U eurozoni, kao što je slučaj u SAD-u i Japanu, industrijski sektor čini drugi najveći udio u ukupnoj proizvodnji. S obzirom na visoko razvijenu prirodu tih gospodarstava, udio poljoprivrede, ribarstva i šumarstva relativno je malen u sve tri zemlje. U europodručju taj je udio 2003. godine iznosio 2,3 posto ukupne proizvodnje, što je više nego u SAD-u i Japanu (Grande et al., 2018).

Za upravljanje eurozonom, osnovano je glavno tijelo pod nazivom Europska Centralna Banka. Prema Gortsosu (2020), središnje banke definiraju se kao „...tijela javne vlasti, s pravnom osobnošću prema nacionalnom pravu, a igraju iznimno važnu ulogu u odnosu na funkcioniranje nekoliko aspekata gospodarstva, a posebno monetarnog sustava i financijskog sustava, uključujući infrastrukturu istog, odnosno sustave plaćanja i poravnanja“. Tako i Europska Unija ima svoju središnju banku država članica, čije sjedište se nalazi u Frankfurtu (Njemačka), a čija imovina je 2020. godine iznosila 10 milijardi eura. Banka je osnovana i formirana prema već spomenutom Ugovoru iz Maastrichta, a glavni cilj joj je održati stabilnost cijena, proizvoditi i izdavati novčanice, osigurati stabilnost bankarskog i financijskog sustava te na kraju njihovu sigurnost (Paiotta, 2020). ECB je jezgra Euro sustava i Europskog sustava središnjih banaka. Prvi se sastoji od ECB-a i nacionalnih središnjih banaka koje su usvojile euro. Drugi se sastoji od ECB-a i nacionalnih središnjih banaka svih država članica EU bez obzira na to jesu li usvojile euro ili ne. Danska i Ujedinjeno Kraljevstvo dogovorile su opt-out klauzule i nisu zakonski vezane ikada se pridružiti eurozoni. Sve druge zemlje EU-a zakonski su se obvezale da će se s vremenom pridružiti eurozoni (Powell, 2013). Jedan od prvih zadataka novouspostavljene Europske Centralne Banke (u daljnjem tekstu ECB) bio je odlučivanje o strategiji njene monetarne politike, koja je precizirala kako mjere ECB-a doprinose njezinim ciljevima. Strategija opisuje način na koji se očekuje da gospodarstvo funkcionira i kako središnja banka pridonosi tome. Prva strategija ECB-a, objavljena pod naslovom Strategija monetarne politike u listopadu 1998., neposredno prije uvođenja eura, objasnila je opća načela provođenja monetarne politike uključujući intelektualni okvir za donošenje odluka o službenim kamatnim stopama. Sadržavala je kvantitativnu definiciju primarnog cilja stabilnosti cijena,

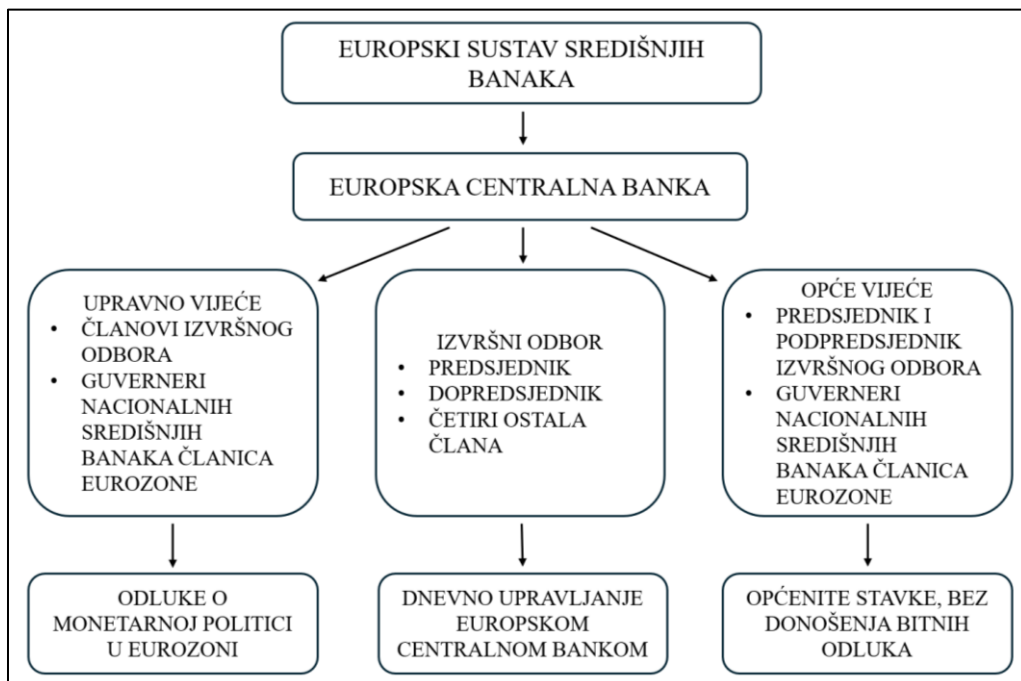
istaknutu ulogu novca s referentnom vrijednošću za rast monetarnog agregata i široko zasnovanu procjenu izgleda za budući razvoj cijena (Tuori, 2022).

Prema Brkiću (1998), postoje barem dva argumenta kojima se opravdava stvaranje ECB-a. Prvi se odnosi na činjenicu da Europski monetarni sistem nije sam po sebi mogao uspostaviti monetarno ujedinjenje, a drugi proizlazi iz načina na koji je monetarna politika funkcionirala za vrijeme Europskog monetarnog sistema.

Cilj stabilnosti cijena slijedi kroz strategiju dva stupa. Dva stupa su ekonomska analiza i monetarna analiza. Prvi se usredotočuje na stvarnu gospodarsku aktivnost i financijske uvjete za procjenu kratkoročnih i srednjoročnih odrednica kretanja cijena. Drugi se usredotočuje na rast ponude novca kako bi se procijenili dugoročni rizici za stabilnost cijena. Drugi stup uglavnom služi kao sredstvo „unakrsne provjere, iz srednjoročne do dugoročne perspektive, kratkoročnih do srednjoročnih indikacija za monetarnu politiku iz ekonomske analize (Powell, 2013)

Na sljedećoj slici prikazana je organizacijska struktura europskog sustava centralnih banaka.

Slika 1: Organizacijska struktura europskog sustava centralnih banaka

Izvor: Obrada autorice prema European Central Bank, 2012

Upravno vijeće Europske centralne banke čine predsjednik i potpredsjednik ECB-a te guverneri središnjih banaka svih država članica EU-a. Ostali članovi Izvršnog odbora i predsjednik

Europskog vijeća mogu sudjelovati na sastancima, ali im nije dopušteno glasovati. Guverneri nacionalnih središnjih banaka imenuju institucije njihovih zemalja. Iako se o pitanjima monetarne politike raspravlja u Općem vijeću, ono ne donosi odluke u ovoj areni, niti o drugim važnim temama koje se tiču Europske monetarne unije. Ono obavlja administrativne funkcije kao što je uspostavljanje potrebnih pravila za standardizaciju računovodstvenih i izvještajnih operacija koje poduzimaju nacionalne banke članice ili odluke o uvjetima zapošljavanja osoblja ECB-a (Heine i Herr, 2020). Već spomenuto upravno vijeće je vrhovno tijelo ECB-a, a odgovorno je za usvajanje smjernica i donošenje odluka potrebnih kako bi se osiguralo izvršavanje zadataka povjerenih Europskom sustavu središnjih banaka prema ugovorima i statutu ECB-a. Konkretno, upravno vijeće mora formulirati jedinstvenu monetarnu politiku uključujući, prema potrebi, odluke koje se odnose na posredne monetarne ciljeve, ključne kamatne stope i ponudu rezervi u Europsko sustavu centralnih banaka te uspostaviti potrebne smjernice za njihovu provedbu. Osim navedenog, upravno vijeće obavlja savjetodavne funkcije i donosi odluke o međunarodnoj suradnji (Gortsos, 2020). Izvršni odbor ECB-a sastoji se od predsjednika, dopredsjednika i četiri dodatna člana, a ono provodi odluke koje je Upravno vijeće donijelo. Članove Izvršnog odbora bira i imenuje Europsko vijeće, odnosno čelnici država i vlada, kvalificiranom većinom. Mandat članova Izvršnog odbora ECB-a bez mogućnosti obnavljanja je osam godina (Heine i Herr, 2020). Upravno vijeće sastaje se dva puta mjesečno. Sastanci se obično održavaju u Frankfurtu, osim dva puta godišnje kojima su domaćini nacionalne središnje banke (Powell, 2013). Svaka akcija koju poduzima EU temelji se na ugovorima koje su dobrovoljno i demokratski odobrile sve zemlje EU-a. Ugovori određuju ciljeve EU-a i određuju pravila o tome kako funkcioniraju institucije EU-a, kako se donose odluke i o odnosu između EU-a i njegovih država članica (European Commission, 2022).

2.6. Krize u eurozoni

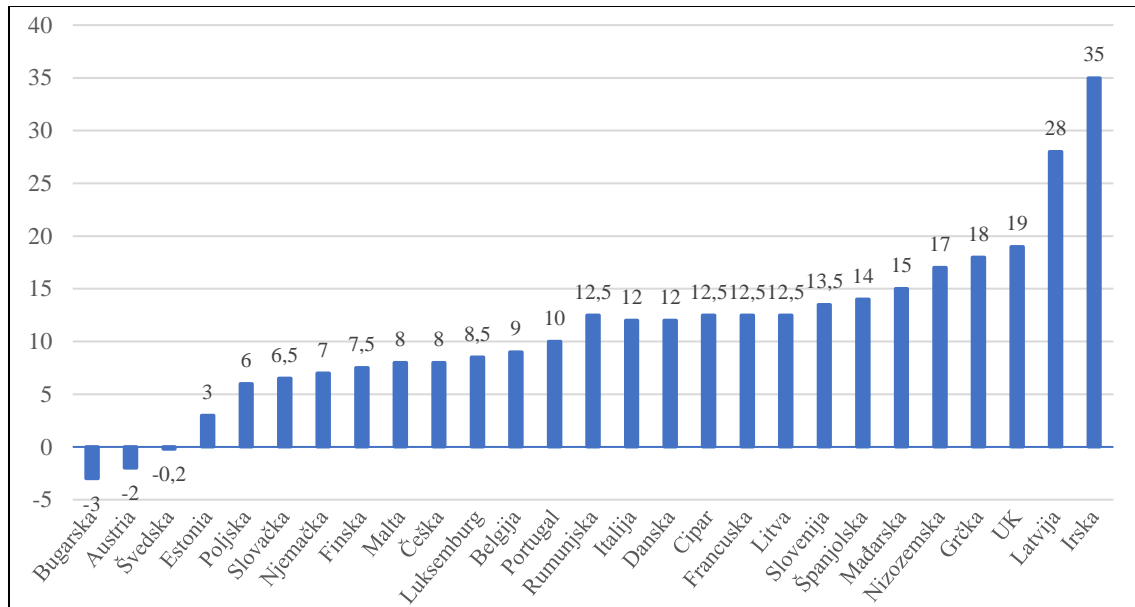
Pri „rođenju“ eura bilo je jasno da fiskalne, financijske i monetarne institucije potrebne za održivu valutnu uniju u Europi nisu bile dovoljno razvijene. Zapravo, euro je lansiran s opasno praznom institucionalnom jezgrom. Regulacija, nadzor i rješavanje financijskih posrednika bili su krajnje rasejpkani duž nacionalnih linija, bez zajedničkog skupa resursa za rješavanje kriza. Također, bez zajedničkog političkog okvira za upravljanje nacionalnom fiskalnom politikom, ništa nije osiguralo odgovarajući ciklički stav na razini eurozone. Što je najvažnije, nije

postojala jasna vizija o tome koji bi minimalni standardi političke i institucionalne kohezije između neovisnih država bili potrebni za održivost projekta (Baldwin i Giavazzi, 2015).

Između 2007. i 2010. godine, tako je, globalno gospodarstvo doživjelo niz velikih financijskih kriza. Izvori financijske krize iz 2007. i 2008. leže u financijskim reformama 1980-ih i 1990-ih (Pomfret, 2021). Iako se činilo da su neke europske zemlje, poput Njemačke, isprva prebrodile gospodarsku oluju, druge su bile teško pogođene, iz niza razloga. Baloni na tržištu nekretnina u Irskoj i Latviji su se rasprsnuli, što je dovelo do golemog pritiska na bankarsku industriju jer su neplaćanja zajmova (uvelike vezana uz procvat nekretnina) dramatično porasla. Gospodarski slom prijetio je kako je gospodarstvo palo u recesiju, porezni prihodi su pali, a nezaposlenost naglo porasla. Mjehurić nekretnina je pukao i odjeknuo španjolskim gospodarstvom, prijeteći da proguta njegov bankarski sektor. Nezaposlenost je skočila na gotovo četvrtinu stanovništva (s više od 50 posto mladih Španjolaca nezaposleno); Dug španjolske vlade je porastao, a troškovi zaduživanja skočili su u nebo. Portugal je bio još jedna zemlja posebno osjetljiva na globalnu financijsku krizu: anemični gospodarski rast tijekom ranih 2000-ih u kombinaciji s rastućim proračunskim deficitom doveo je do ponovljenih kršenja pravila postavljenih za zajedničku valutu i nesigurne gospodarske situacije do 2008. U međuvremenu je Cipar potonuo u duboku gospodarsku recesiju, a vlastiti bankarski sektor praktički je propao zbog rizičnih kredita i petljanja s grčkim gospodarstvom (Olsen, 2020). Deregulacija i financijske inovacije u kombinaciji s osiguranjem depozita stvorili su moralni rizik. Sve rizičnije zajmovi za nekretnine upakirani u složene financijske instrumente srušili su glavne američke investicijske banke i britanska građevinska društva. U SAD-u i Velikoj Britaniji financijska kriza je završila do 2009., iako je imala dugotrajnije posljedice za veliki dio stanovništva koji je postao prekomjerno zadužen (Pomfret, 2021).

Postotak rasta državnog duga u BDP-u u periodu između 2007. i 2009. godine prikazan je u grafikonu.

Grafikon 2: Postotak rasta državnog duga u BDP-u (2007.-2009.)

Izvor: Obrada autorice prema Török, 2018

Posljedice krize još uvijek su prisutne i još uvijek postoje mnogi izazovi. To uključuje nepostojanje jasne i dogovorene vizije za budućnost ekonomske i monetarne unije, višegodišnje makroekonomske neravnoteže i visoke javne deficite u brojnim državama članicama te stalni rizik od propasti petlje između država i bankarskog sektora. Ranjivosti nakon krize također uključuju rastuće nejednakosti, nezaposlenost mladih i visoke razine rizika od siromaštva zaposlenih (Szczepanski, 2019).

Najveći utjecaj euro kriza imala je u Portugalu, Irskoj, Italiji, Grčkoj i Španjolskoj. Navedeno je dovelo do popularizacije uvredljivog naziva 'PIIGS', prema početnim slovima država (Ray, 2023). U nastavku se analiziraju uzroci i posljedice krize u 'PIIGS' državama, kako bi se utvrdili razlozi zbog kojih su baš ove države bile najranjivije.

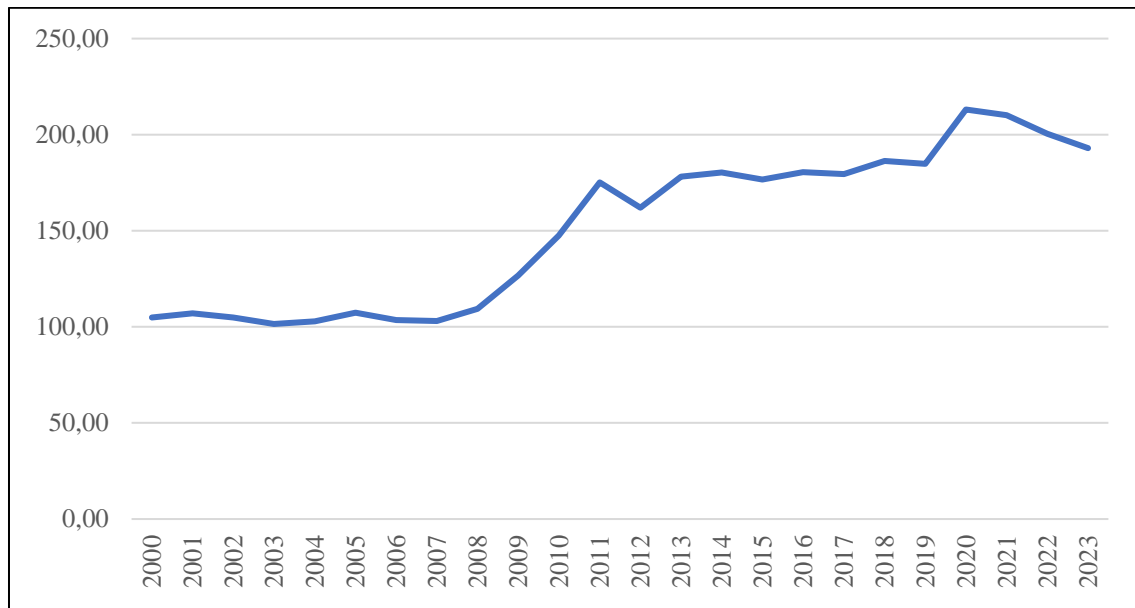
2.6.1. Euro kriza u Grčkoj

Argument koji se širio diljem Europe bio je da su uzrok grčke dužničke krize bili nedovoljno ispunjeni preduvjeti nominalne konvergencije. Od sredine 1990-ih Grčka je pokrenula intenzivne napore da zadovolji kriterije konvergencije. Korišteni su svi raspoloživi financijski alati: fiskalna politika, monetarna politika, oporezivanje i redistribucija te privatizacija banaka

i poduzeća javnog sektora. Državni deficit je tako smanjen za 10 postotnih bodova, sa 12,5% BDP-a u 1993., na 2,5% do 1999. godine u kojoj je provedena procjena prikladnosti Grčke za sudjelovanje u eurozoni. Napredak prema ispunjavanju ostalih kriterija za nominalnu konvergenciju bio je jednako pozitivan. Vrijedno je napomenuti da se unatoč tadašnjoj čvrstoj fiskalnoj i monetarnoj politici, prijeko potrebnoj za smanjenje državnog deficita i stope inflacije, stopa rasta BDP-a u Grčkoj počela popravljati. Od negativne stope iz 1993. godine, narastao je na godišnjih 4% do kraja 1990-ih, i to se nastavilo do 2007. Privatna ulaganja i priljev stranog kapitala u Grčku uvelike su potaknuli ovaj rast. Oni koji tvrde da Grčka nije trebala biti primljena u Ekonomsku i monetarnu uniju (EMU) obično iznose argument da je zemlja petljala sa svojim ekonomskim brojkama kako bi zadovoljila kriterije konvergencije. (Simitis, 2016). Grčka vlada nastavila je izvješćivati o udjelima proračunskog deficita i duga u BDP-u između 2001. i 2009., unatoč nekim očitim razlozima za dovođenje u pitanje prijavljenih brojki. Plaće u javnom sektoru udvostručile su se između 2000. i 2010. u realnom iznosu. Mnoga područja javnog sektora, poput željeznica i škole, bile su prenatrpane. Prestižni projekti, uključujući Olimpijske igre 2004., daleko su premašili proračun s malo nasljeđa. Dob je smanjena na mnogim poslovima na 55 za muškarce i 50 za žene, a mnogi pojedinci i tvrtke nisu plaćali poreze. U listopadu 2009. nova vlada na čelu s Georgeom Papandreouom stupila je na dužnost. Nakon što je ustanovila da je riznica prazna, vlada je odlučila utvrditi stvarne razine prihoda i rashoda. To nije bilo lako. Vlada je mislila da je proračunski deficit za 2009. bio 3,7% BDP-a, ali je dva tjedna kasnije objavio da iznosi 12,5%. Drugim riječima, godišnji manjak od 31 milijarde eura. Nakon daljnje istrage pokazalo se da deficiti iznose 39 milijardi eura ili više od 15% BDP-a (Pomfret, 2021). Nedugo nakon otkrivanja pravog stanja, što se dogodilo krajem 2009. godine, agencije za kreditni rejting spuštale su krediti rejting države sve do položaja zvanog „junk obveznice“. Grčka se zbog toga na ostatku tržišta smatrala nesposobnom za otplatu dugova. Ovakvo stajalište bilo je šire rasprostranjeno s vremenom, kada je postalo jasno da će Grčka teško doći do kapitala, a samim time i teško otplatiti dugove, što je prijetilo cijeloj Europskoj Uniji (Samodol i Sosa, 2024).

Kretanje udjela državnog duga u BDP-u Grčke prikazano je u grafikonu.

Grafikon 3: Udio državnog duga u BDP-u Grčke

Izvor: Obrada autorice prema Mouzakis, 2024

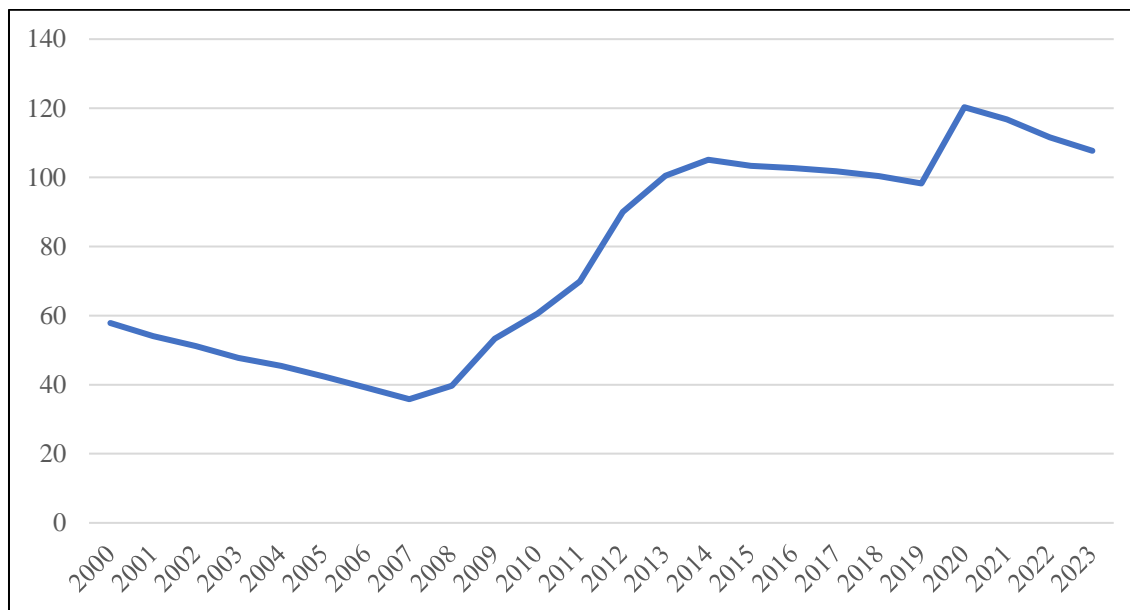
Postepena smanjenja udjela državnog duga u BDP-u vidljiva u grafikonu dogodila su se zahvaljujući programima pomoći od strane Europske Unije. Prvi program pomoći Grčkoj sastojao se od 53 milijarde eura bilateralnih zajmova i 20 milijardi eura od Međunarodnog Monetarnog Fonda (MMF); drugi program uključivao je približno 142 milijarde eura iz Europskog fonda za financijsku stabilnost (EFSF) i 12 milijardi eura iz MMF-a; a konačni program uključivao je Europski stabilnosni mehanizam (ESM), koji je Grčkoj posudio 72 milijarde eura. Nakon nekoliko prijevremenih plaćanja, Grčka je u potpunosti otplatila sve zajmove MMF-a. Potom je započela otplaćivanje bilateralnih zajmova 2021. godine. To uključuje godišnje otplate od 2,65 milijardi eura od 2022. i potpunu otplatu do 2041. godine. Prva otplata EFSF zajmova izvršena je 2023. u iznosu od 1,74 milijarde eura. Otplate ESM-a trebale bi započeti 2034. godine, a svi zajmovi EFSF-a i ESM-a trebali bi biti vraćeni do 2070. godine. Otplate ESM-u dosegnut će vrhunac 2060. godine sa 7,36 milijardi eura. Uz ESM koji drži više od 200 milijardi eura grčkog duga, Grčka uživa prilično koncesionalne uvjete i vrlo povoljna dospijeća. To je bio jedan od glavnih ciljeva kada je eurozona kreirala krizni mehanizam, zajedno sa snažnim kreditnim rejtingom AAA, koji je poduprla cijela zona jedinstvene valute (Mouzakis, 2024).

2.6.2. Euro kriza u Španjolskoj

Ekonomska kriza iz 2008., iako nije bila potpuno neočekivana, došla je kao relativno iznenađenje s obzirom na snažan učinak španjolskog gospodarstva tijekom prvih godina dvadesetog stoljeća. Potpomognuta niskim kamatnim stopama i useljavanjem, Španjolska je 2008. godine bila u svojoj četrnaestoj godini neprekidnog rasta i imala je koristi od najdužeg ciklusa kontinuiranog širenja španjolskog gospodarstva u modernoj povijesti što je pridonijelo sužavanju BDP-a po glavi stanovnika s EU. Od 1990ih do prve polovice 2007. godine nezaposlenost se snizila sa 20% na 7,95%, a 2006. godine španjolsko gospodarstvo poraslo je spektakularnih 3,9%, a 2007. godine 3,8%. Učinak tržišta rada bio je spektakularan: između 1997. i 2007. godine, 33% ukupnog broja radnih mjesta stvorenih u EU stvoreno je u Španjolskoj. U 2006. aktivno stanovništvo poraslo je za 3,5%, najviše u EU, a otvoreno je i 772.000 novih radnih mjesta (Royo, 2020). Španjolsku je kriza pogodila u drugoj polovici 2008. godine kada se smanjila likvidnost globalnog financijskog sustava, kada su se snizile cijene nekretnina, povećala ekonomska nesigurnost i smanjila međunarodna trgovina. Za vrijeme krize, a likvidiranje nekretnina nije pomoglo s obzirom na pad tržišnih cijena na 25%. Visina gubitaka banka postali su jasniji nakon što je Bankia grupa (treća najveća hipotekarna kreditna agencija) objavila ostvareni gubitak u 2011. godini, koji je iznosio 3,3 mlrd eura (Samodol i Sosa, 2024). Do ljeta 2013. Španjolska se suočila s najgorom gospodarskom recesijom u pola stoljeća. Prema vladinoj statistici, 2009. je bila najgora godina otkako postoje pouzdani podaci: BDP je pao 3,7%, nezaposlenost je dosegla više od četiri milijuna ljudi (na kraju dosegnuvši preko 27% u 2012., s više od 6 milijuna ljudi nezaposlenih), a javni deficit dosegao je rekordnih 11,4% BDP-a (u odnosu na 3,4% u 2008. godini). Povjerenje potrošača je poljuljano, implozija stambenog sektora dosegla je povijesne razmjere, a proizvodni sektor je također patio (Royo, 2020).

Kretanje udjela državnog duga u BDP-u Španjolske prikazano je na grafikonu.

Slika 2: Udio državnog duga u BDP-u Španjolske

Izvor: Obrada autorice prema Bank of Spain, 2024

Kako bi potpomogla poslovanju bankarskog sektora, vlada Španjolske sklopila je ugovor sa EU, kojim je došlo do distribucije kreditne linije u visini od 100 mlrd eura, u svrhu dekapitalizacije španjolskih banaka. Osim navedenog, pomoć Španjolskoj provela se koristeći Fond za financijsku stabilnost i Europski stabilizacijski mehanizam (Samodol i Sosa, 2024).

S obzirom na ekonomsku i gospodarsku stabilnost, Španjolska je pretrpjela možda i najveću štetu za vrijeme krize. Španjolska vlada iz navedenog je naučila da pretjerano oslanjanje na samo jedan sektor (u ovom slučaju sektor nekretnina) te financijski dugovi i jake ekonomije mogu dovesti do krize velikih razmjera. Španjolsko gospodarstvo do danas se nije potpunosti oporavilo, a utjecaj krize i danas je snažno osjetan (Samodol i Sosa, 2024).

2.6.3. Euro kriza u Irskoj

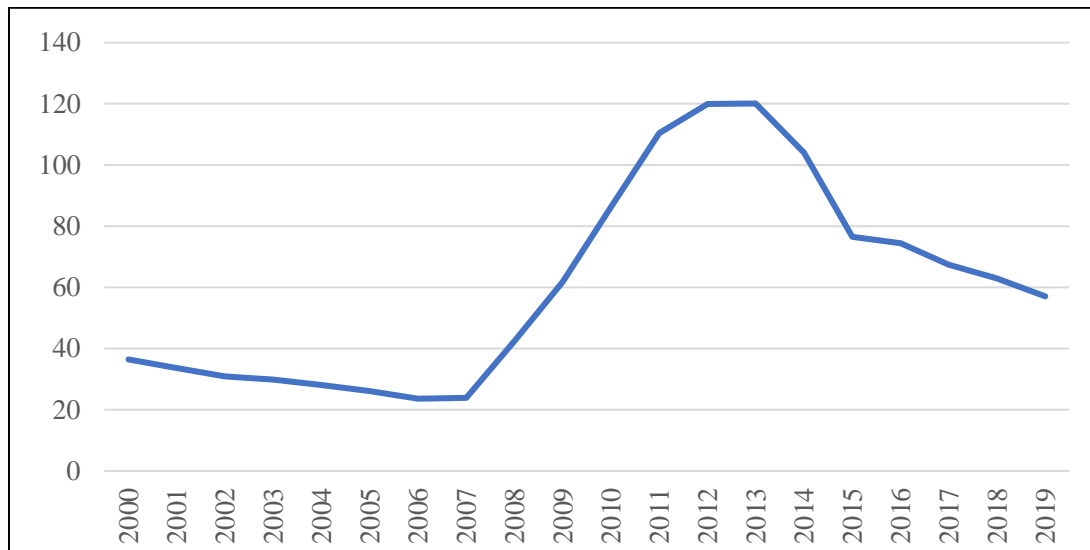
Irsko iskustvo europske integracije od 2008. do Brexita karakterizirano je iznimnom nestabilnošću. Niz složenih i isprepletenih kriza doveo je u pitanje prirodu, opseg i intenzitet odnosa Irske s Europskom unijom i njezine predanosti. Prije financijske krize, široko se smatralo da je europska integracija koristila irskom gospodarstvu na tri važna načina. Prvo, osiguravanjem pristupa tržištu i prilika za irske tvrtke koje domaće tržište nije moglo pružiti.

Drugo, usidrenjem Irske na jedinstvenom tržištu nakon 1987., europska integracija pomogla je pretvoriti Irsku u meku za izravna strana ulaganja, koja su eksponencijalno porasla u 1990-ima i 2000-ima. Treće, golem porast subvencija EU-a Irskoj pomogao je izgraditi fizičku infrastrukturu i pokrenuti gospodarski procvat Irske (Murphy i O'Brennan, 2019).

Neuspjeh referenduma o Lisabonskom ugovoru u lipnju 2008. izazvao je užas među irskim partnerima u EU i zaprijetio da će izbaciti iz tračnica dugotrajni proces revizije Ugovora. Nakon toga je uslijedila mnogo ozbiljnija kriza jer je irsko bankarstvo dovelo do krize državnog duga koju je ublažila tek pomoć od strane Europske Unije i naknadni strogi nadzor (2010.-2013.) irskog gospodarstva od strane Europske komisije, Europske središnje banke i Međunarodnog monetarnog fonda (tzv. Trojka). Šteta po ugledu koju su uzrokovale oba događaja bila je znatna i predstavljala je golem izazov za irsku vladu (Murphy i O'Brennan, 2019). U godinama koje su prethodile krizi, Irska se mogla pohvaliti rastom od oko 5%, stabilnim proračunom i javnim dugom koji je bio neviđeno nizak prema standardima Europske unije. Izvoz i uvoz iznosili su 80 odnosno 70% BDP-a. Irska se u tom razdoblju iznimno oslanjala na izravna strana ulaganja. Godine 2007. obrtni kapital koji se nalazio u Irskoj iznosio je 187 milijardi USD (što predstavlja 74% BDP-a), ali je 2003. godine premašio zapanjujući iznos od 220 milijardi USD (tj. 140% BDP-a). Od kraja 1990-ih godišnji priljev izravnih stranih ulaganja iznosio je 40-110% bruto ulaganja. To prikladno ilustrira međunarodnu izloženost zemlje te njezin ukupni vanjski dug koji je iznosio 1,5 bilijuna EUR na kraju 2007. godine i 1,7 bilijuna EUR na kraju 2008. (8-9 puta više od razine BDP-a), od čega je javni dug iznosio 30 mlrd eura odnosno 51 mlrd eura. Dok je javni dug prema BDP-u brzo opao u prethodnom desetljeću, 2008. godine je porastao na 41%. Do 2008. godine inflacija je iznosila 3%, a do kraja 2007. godine nezaposlenost je konstantno ostala ispod 5% (Török, 2018).

U grafikonu je prikazano kretanje udjela državnog duga u BDP-u Irske.

Grafikon 4: Udio državnog duga u BDP-u Irske

Izvor: Obrada autorice prema Samodol i Sosa, 2024

Kao što se vidi, udio državnog duga bio je na vrhuncu 2012. i 2013. godine, a nakon toga opada zahvaljujući pomoći koje je Irskoj pružila Europska Centralna Banka. Za vrijeme krize, gubitak vjerodostojnosti i stalno snižavanje kreditnog rejtinga države i banaka od strane agencija za ocjenu učinili su irski bankarski sustav sve više ovisnim o svakodnevnoj potpori ECB-a. U rujnu 2008. irske su banke dugovale ECB-u 19 milijardi eura; do studenoga je ta brojka dosegla 40 milijardi eura. Opseg ove potpore pozvao je na uzbunu u Frankfurtu i Bruxellesu, prisilivši irsku vladu da na kraju prihvati paket pomoći od Europske Unije, Europske Centralne Banke i Međunarodnog monetarnog fonda u ukupnom iznosu od 85 milijardi eura. To je sastavljeno od 10 milijardi eura za dokapitalizaciju irskih banaka; bankovni rezervni fond od 25 milijardi eura i iznosa od 50 milijardi eura za potporu zahtjevima države za zaduživanjem u sljedeće tri godine. Irska je tako, kao i Španjolska, postala visoko zadužena država. Međutim, s obzirom na pozitivne rezultate 2019. i 2020. godine (snažan proračunski suficit), vrlo je vjerojatno da će Irska ubrzo smanjiti dugovanje na minimum (Samodol i Sosa, 2024).

Period u kojemu su države Europe bile u krizi dao je korisne uvide o tome što funkcionira, a što ne u rješavanju kriza. Nekoliko zemalja eurozone prošlo je kroz duboke, trajne financijske (i gospodarske) krize, uzrokovane ne samo lošim politikama upravljanja krizom, već uglavnom procvatom duga prije krize. Neki od primjera su prethodno navedena Grčka se suverenom javnom prezaduženosti te Španjolska i Irska sa mjehurima privatnog kreditiranja nekretnina te

neravnoteže tekućeg računa. Često su se kreatori europske politike odlučili ne oslanjati na veliko iskustvo rješavanja kriza u Europi i izvan nje, a to je odluka koja je dovela do značajnog broja političkih pogrešaka. Bilo bi, međutim, pogrešno reći da se svaki negativan ishod može objasniti političkim pogreškama. Nakon krize, zemlje moraju proći kroz teška razdoblja prilagodbe, često s distribucijskim posljedicama. Ipak, iskustvo u godinama krize omogućuje izvlačenje lekcija. Lekcije bi se trebale promatrati kao doprinosi usmjereni prema budućnosti institucionalnom i političkom reformskom programu u Europi, posebno u eurozoni. Eurozona nije osuđena na propast, samo joj trebaju bolje ekonomske i financijske politike (Baldwin i Giavazzi, 2015). Već spomenuto glavno tijelo eurozone, Europska Centralna Banka, predstavljala je bitan faktor za vrijeme euro kriza. Izjava Marija Draghija (bivšeg talijanskog premjera) da će učiniti 'što god je potrebno' bila je ključna za smirivanje tržišta tijekom krize javnog duga u eurozoni u ljeto 2012. godine. U tom kontekstu, eurozona je također osigurala javnu likvidnost bankama kada su europska prekogranična međubankarska tržišta propala. Središnja banka nikada ne može biti čisto tehnička institucija – politika je uvijek umiješana (za razliku od onoga što neki njemački ekonomisti i političari vole misliti). Općenitije govoreći, većina se ekonomista do sada slaže da bi financijska stabilnost također trebala biti briga ECB-a, osim stabilnosti cijena. Primarni cilj središnjih banaka u povijesti bila je financijska stabilnost, dok je stabilnost cijena noviji fokus. U većini slučajeva oba cilja jačaju jedan drugoga, ali ne uvijek. Važno je, međutim, da uloga ECB-a nije zamjena za periferna gospodarstva koja reformiraju svoja gospodarstva, osobito Grčku, ali i druge, i zemlje vjerovnice koje dopuštaju određeno restrukturiranje državnog duga i ekspanzivnije fiskalne politike (Baldwin i Giavazzi, 2015).

Iz svega navedenog, razumljivo je da niti Europska Unija, niti sami proces euroizacije, nisu jednostavni. Stvaranje Europske Unije bitno je ujedinilo države Europe, što mu je i bio jedan od ciljeva. Dodatno ujedinjenje kroz uvođenje zajedničke valute dodatno je osnažilo uniju. Euroizacija je vrlo kompleksan proces, koji bi se trebao provoditi pažljivo i tek u trenutku kada je država ekonomski spremna za navedeni pothvat. Ovo podrazumijeva ponajprije zadovoljenje kriterija nominalne konvergencije, kako se države ne bi dovele u isti slučaj kao Grčka, krivotvorenjem ekonomskih i gospodarskih podataka. Bitno je naglasiti da se vjerojatnost nastanka potencijalne krize može također smanjiti oslanjanjem država na funkcioniranje više ekonomskih sektora, a ne samo jednog. Europska Centralna Banka, kao jedno od glavnih tijela Europske Unije, treba jasno definirati potrebne politike za nošenje s krizom, uzimajući u obzir iskustvo stečeno za vrijeme već prije nastalih kriza.

3. ANALIZA UVOĐENJA EURA KAO SLUŽBENE VALUTE U DRŽAVAMA ČLANICAMA

Europska ekonomska i monetarna unija (EMU), koja se smatra jednim od najhrabrijih koraka naprijed u europskoj integraciji, vođen neoliberalnim i monetarističkim idealima postizanja niske inflacije u Europi, također je bio nedovršen projekt (Streeck, 2014). Od tri makroekonomska uvjeta potrebna za potpunu i funkcionalnu valutnu uniju (centralizirana monetarna politika, centralizirana fiskalna politika i fleksibilnost tržišta rada), EMU je posjedovao samo prvi. Zbog male vjerojatnosti europske fiskalne unije, fleksibilnost tržišta rada mnogi su smatrali jedinim izvedivim sredstvom ekonomske prilagodbe za zemlje koje se suočavaju s asimetričnim ekonomskim šokovima u valutnoj uniji s monetarnom politikom koja je jednaka za sve (Eichengreen, 2018). Ipak, čak ni ovdje, EMU nije posjedovao stupanj fleksibilnosti tržišta rada potreban za ekonomsku prilagodbu u slučaju asimetrične krize (Johnston, 2016 prema Puhani 2001). Dok su se europski čelnici nadali najboljem na početku monetarne unije, dužnička kriza donijela je najgore jedinstvenoj europskoj valuti, koja je bila svjedok male ekonomske prilagodbe unutar svojih perifernih gospodarstava (Johnston, 2016). Rekord postizanja ciljeva EMU nije bio naročito dobar, s ciljanom inflacijom koja se uporno promašuje, iako za mali iznos, i deficiti nacionalnog proračuna često prelaze 3% BDP-a. Drugo, ekonomski učinak u pogledu rasta i nezaposlenosti bio je nedovoljan. Treće, postoje jasni problemi diferencijalne inflacije, velikih promjena u konkurentnosti i postojanosti velikih neravnoteža tekućeg računa. Međutim, opći zaključak je taj da ekonomije eurozone nisu postajale naročito dobro, i da je financijska kriza istaknula probleme u srcu projekta eura. Ovo jasno sugerira da je možda došlo vrijeme da euro bude zamijenjen ili nestane. Pod okolnostima i problemima eurozone, pojavljuju se tri pitanja. Prvo pitanje je može li se euro još spasiti. Ako je odgovor negativan, onda slijedi drugo pitanje. Može li reforma institucionalnog ustroja eura to spasiti? Ako je odgovor pozitivan onda se treće pitanje odnosi na precizne institucionalne promjene koje bi potencijalno mogle spasiti euro (Arestis i Sawyer, 2012). Pri pokretanju zajedničke valute očekivanja potencijalnih gospodarskih koristi bila su velika. Općenito se očekivalo da će jedinstvena valuta donijeti stabilnost cijena i tečaja, potaknuti trgovinu unutar europodručja i pružiti zaštitu od valutnih kriza, te da će učinkovitija tržišta kapitala omogućiti protok kapitala preko granica. Istodobno, očekivalo se da će uvođenje eura ojačati poticaje za strukturne reforme kao što su reforme tržišta rada prema načelima 'fleksigurnosti', dok drugi razvoji kao što je ubrzano širenje globalnih lanaca vrijednosti nisu bili potpuno ostvareni. Međutim, od tada se pokazalo da je kvantificiranje tih koristi i troškova izazovno, budući da se

najvažnije koristi, poput onih koje proizlaze iz povećane prekogranične trgovine i protoka kapitala, tek postupno zbrajaju, dok su drugi troškovi i koristi jednokratni i imaju trenutačni učinak. utjecaj, poput troškova prijelaza na novu valutu (Brans et al., 2021).

Prema raznim autorima, uvođenje zajedničke valute ima brojne prednosti i nedostatke, a najvažniji se nalaze u sljedećoj tablici:

Tablica 3: Glavne prednosti i nedostaci uvođenja zajedničke valute

GLAVNE PREDNOSTI UVOĐENJA EURA	GLAVNI NEDOSTACI UVOĐENJA EURA
Niska stopa inflacije	Sudjelovanje u pružanju financijske pomoći drugim državama članicama
Snižavanje transakcijskih troškova	Gubitak monetarnog suvereniteta
Veća transparentnost cijena	Gubitak tečajne politike
Viša razina međunarodne trgovine i stranih ulaganja	Izravni troškovi usvajanja eura, konverzije i računovodstvenih promjena
Smanjenje računovodstvenih troškova	Kratkoročni učinak na cijene
Snižavanje tečajnog rizika	Prijenos sredstava ECB-a
Poboljšanje percepcije rizika	
Poboljšanje ekonomske integracije s drugim zemljama	
Stabilizacija protoka kapitala	
Prevenција spekulativnih napada	

Izvor: Obrada autorice prema Ćorić, 2017

U nastavku će se analizirati utjecaj uvođenja eura na faktore navedene u tablici. Primarno će se analiza odnositi na Hrvatskoj ekonomski slične države, Sloveniju i Slovačku, državu koja je osjetila najveće posljedice krize, Grčku, te cijelo područje eurozone. Republiku Hrvatsku i Republiku Sloveniju stoljećima povezuje zajednička politička i gospodarska povijest. Slovenija je bila razvijenija, ali je relativno malo zaostajala za Hrvatskom u osnovnim gospodarskim i društvenim pokazateljima još u kasnim 1980-ima (Babić, 2020). Što se tiče Slovačke, i ona i Hrvatska su po veličini svrstane u sredinu država članica Europske Unije, s tim da je Slovačka površinom manja država sa većim brojem stanovnika. Slovačka i Hrvatska imaju sličnu

povijest, slavensko podrijetlo, razdruživanje u svrhu samostalnosti te slične gospodarske probleme, kao na primjer važnost izvoza za gospodarstvo, zbog čega su obje države ovisne o kretanjima u Europskoj Uniji, bankarskom sektoru u stranom vlasništvu i gospodarstvu fokusiranom na manji broj djelatnosti. Slovačka se ističe kao primjer male države koja se lako prilagodila globalnim gospodarskim tokovima, zbog čega bi se njena iskustva nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute mogla primijeniti na slučaj Republike Hrvatske (Hrvatska Gospodarska Komora, 2018).

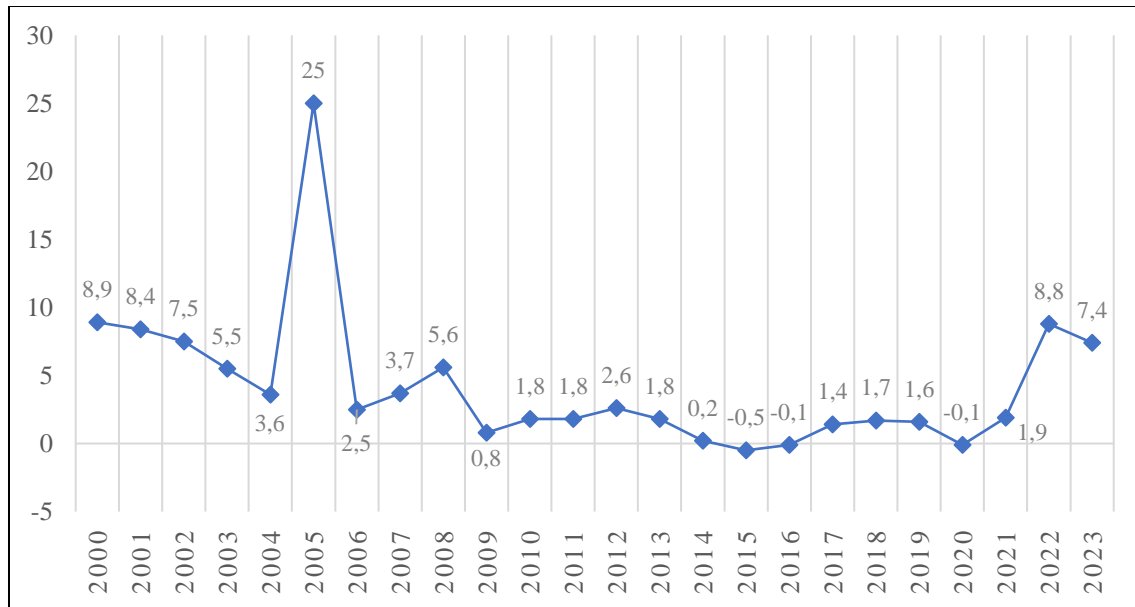
3.1. Utjecaj eura na inflaciju

Kroz povijest se za inflaciju okrivljavalo sve, od lošeg vremena, preko sindikata, do pohlepe Wall Streeta. Početkom 1920-ih Nijemci su za zloglasnu hiperinflaciju Weimarske republike okrivili židovske trgovce i bankare. Stoljećima ranije, stari Rimljani su za svoju inflaciju krivili kršćane. U srednjem vijeku za inflaciju su okrivljavane vještice. Rasprave o ovoj temi obiluju zabudama i pogrešnim pretpostavkama. Povećanje potrošačkih cijena, na primjer, ne signalizira automatski inflaciju. Čak i često korišteni opis inflacije kao posljedica "previše novca u potrazi za premalo dobara" može dovesti do zablude. Iako inflacija može dovesti do skokovitog rasta troškova života, može se dogoditi i tiho bez dramatičnog povećanja potrošačkih cijena (Lewis et al., 2022).

Na grafikonima je prikazano kretanje stope inflacija mjereno indeksom potrošačkih cijena, koje odražava godišnju postotnu promjenu troška prosječnog potrošača kupnje košarice dobara i usluga koji se može odrediti ili mijenjati u određenim intervalima, u ovom slučaju godišnje (World Bank Group).

Kretanje inflacije u Sloveniji od početka priprema za članstvo u EU i uvođenje eura može se podijeliti u tri široke faze, u periodu od 1999. do 2008. godine (Beblavý et al., 2011).

Grafikon 5: Kretanje stope inflacije u Sloveniji

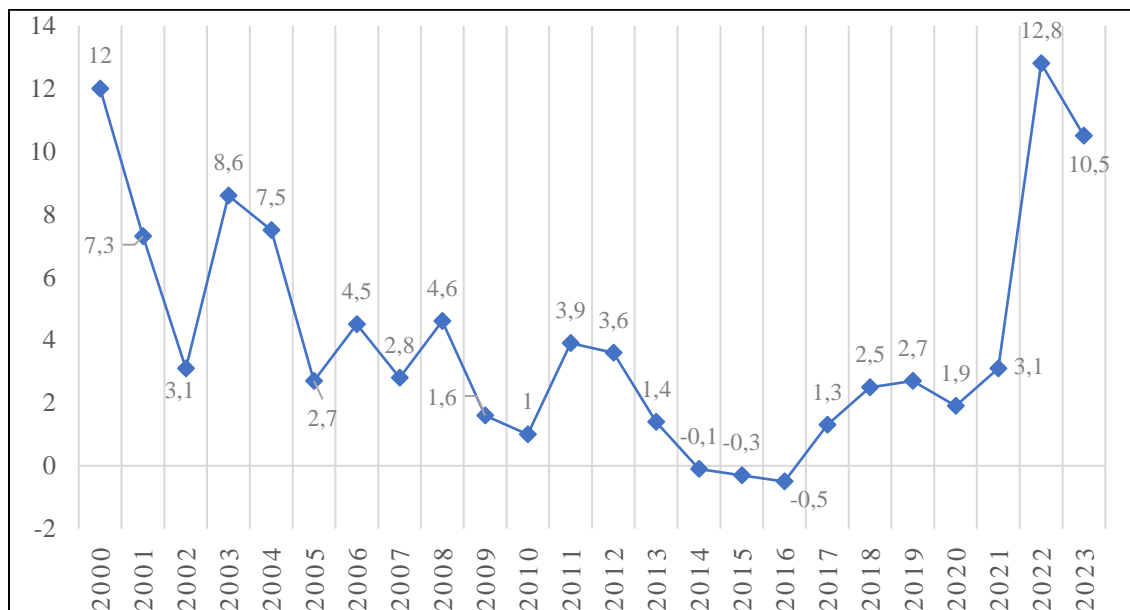

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Inflacija je porasla u drugoj polovici 1999. i ostala je oko 9% tijekom 2000. i prve polovice 2001. U nastavnom razdoblju inflacija je bila u slabijem putu i došla je na 2% sredinom 2005. i fluktuirala u raspon od 2–3% od tada do sredine 2007. Slovenija je ispunila inflacijski kriterij iz Maastrichta u studenom 2005. i nastavila ga ispunjavati tijekom 2006. Međutim, unutar šest mjeseci od ulaska u Eurozonu, inflacija je počela ubrzavati od prve polovice 2007. i dosegla vrhunac od skoro 7% sredinom 2008. godine, što se može vidjeti u grafikonu. Nakon toga, inflacija se naglo smanjila i razmak s drugim zemljama eurozone se značajno smanjio (Beblavý et al., 2011).

Za razliku od Slovenije, kretanje inflacije u Slovačkoj bilo je promjenjivo.

Grafikon 6: Kretanje stope inflacije u Slovačkoj

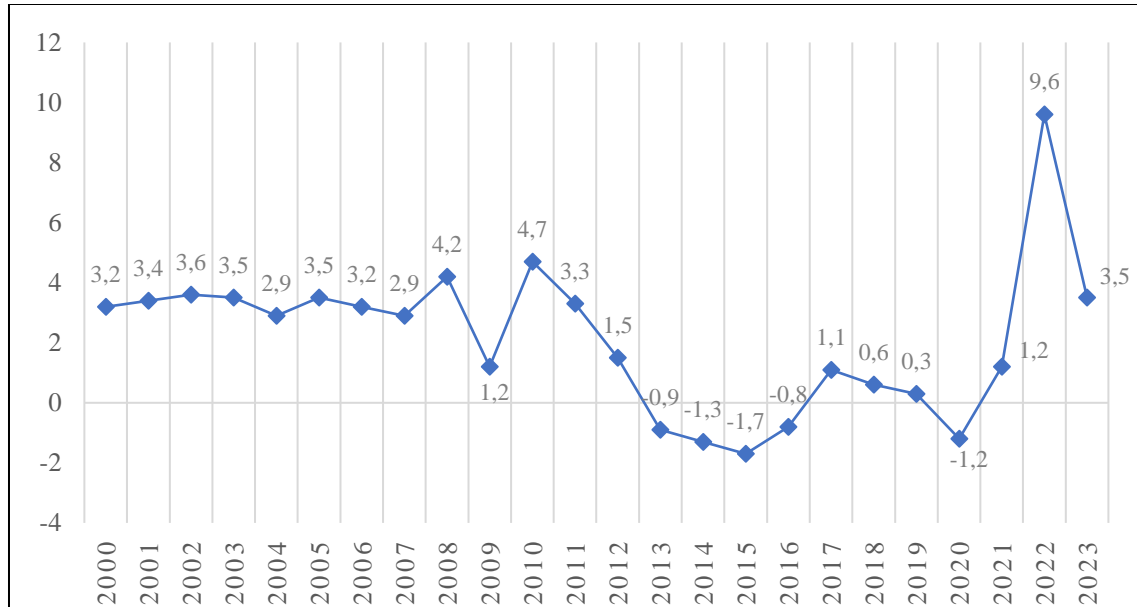

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Inflacija u Slovačkoj slijedila je široki silazni trend od 2000., s periodičnim oscilacijama različite veličine i trajanja. U prvom zamahu, inflacija je naglo porasla u 2003. godini i ostala je nepokretna oko 8-9% do 2004. Nakon toga je pala u 2005. ali se ponovno popela na vrhunac od 5% u 2006. Treći uspon preklapao se s posljednjom fazom razdoblja ERM II. Od niskih 1,25% u 2007., inflacija je dosegla vrhunac od 4,5% u 2008. Ipak, mastrichtski inflacijski kriterij bio je ugodno ispunjen. Inflacija je pala ispod referentne vrijednosti u kolovozu 2007. (dvadeset mjeseci nakon ulaska ERM II), a dvanaestomjesečna inflacija tijekom referentnog razdoblja od travnja 2007. do ožujka 2008. bila je puni postotni bod niža od referentne vrijednosti. Inflacija u Slovačkoj nakon usvajanja eura u siječnju 2009. bila je značajno ispod prosjeka eurozone (Beblavý et al., 2011).

Bez sumnje, pridruživanje eurozoni pomoglo je u rješavanju problema visoke inflacije u Grčkoj, koja je svojstvena grčkom gospodarstvu od ranih 1970-ih (Alogoskoufis, 2021).

Grafikon 7: Kretanje stope inflacije u Grčkoj

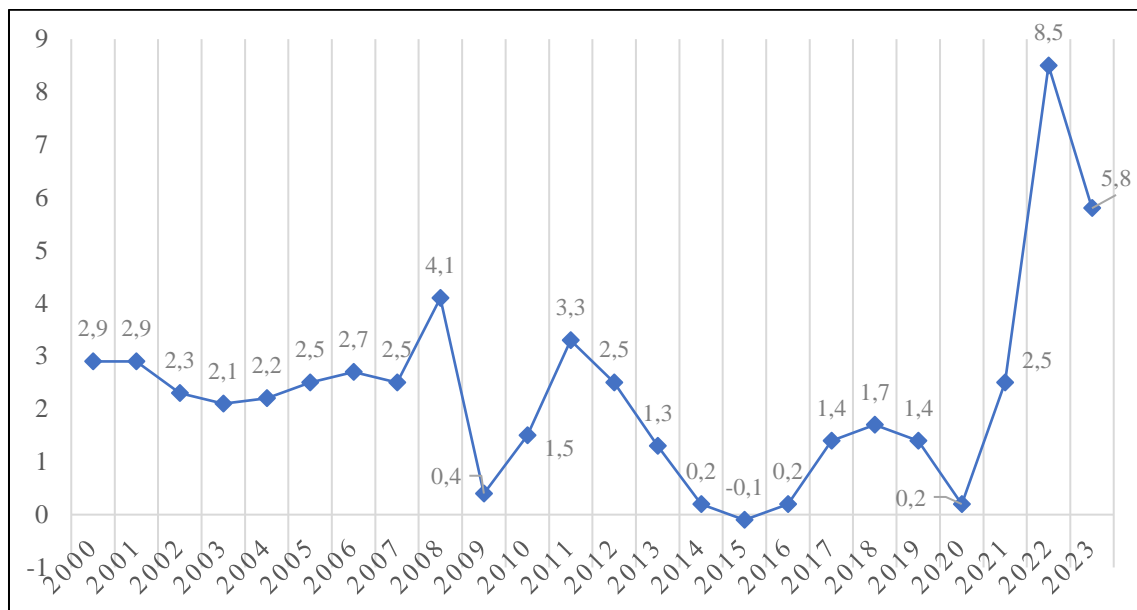
Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

U dvadeset godina 2000.-2019. prosječna godišnja stopa inflacije temeljena na indeksu potrošačkih cijena iznosila je 1,9%, u usporedbi s 15,3% u prethodnih dvadeset godina (Alogoskoufis, 2021).

Tijekom 2010. godine prosjek inflacije 12 članica eurozone bio je na 1,5%, a razlike u stopama inflacije između država članica bile su velike. To je značilo da zemlja s relativno niskom, odnosno visokom stopom inflacije ima relativno visoku, odnosno nisku realnu kamatu budući da postoji zajedničko sidro nominalne kamatne stope kako je postavila Europska Centralna Banka širom Europske Monetarne Unije. Prema tome, monetarna politika je djelovala na upitan način s niskim realnim stopama koje su se primjenjivale tamo gdje je inflacija relativno visoka, suprotno pretpostavkama ciljanja inflacije da se visoka inflacija ispunjava visokim realnim kamatnim stopama kako bi se prigušila potražnja. (Arestis i Sawyer, 2012).

Kretanje Stope inflacije u Eurozoni prikazano je u grafikonu.

Grafikon 8: Kretanje stope inflacije u Eurozoni

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Prema Arestisu i Sawyeru (2012), inflacijska politika je bila u najboljem slučaju, ograničenog uspjeha. Oni tvrde da je čak i to bilo više zbog sreće i vjerojatno zbog globalizacije, a ne zbog učinkovitosti instrumenta politike. Prema njihovom gledištu, na inflaciju u Europskoj Monetarnoj Uniji (i drugdje) utječu samo u ograničenoj mjeri domaće politike. Iako postoji politika inflacije na razini EMU-a kojom se upravlja kroz Europsku Centralnu banku, postoje također politike inflacije na nacionalnoj razini. U većoj ili manjoj mjeri postoje nacionalne politike o određivanju plaća i cijena. U razdoblju 2002.-2008. godine, inflacija u Grčkoj i Španjolskoj je rasla brže nego u Njemačkoj, a u istom periodu Njemačka je imala suficit na tekućem računu, a Grčka i Španjolska su imale deficit. Kontinuirane razlike u iskustvu inflacije potkopavaju euro kako se konkurentnost zemalja s relativno visokom inflacijom pogoršava. Jasno je da trenutačno ne postoji politika na razini EU-a koja bi se mogla pozabaviti ovim problemom. Jedan pristup bio bi utvrditi da bi pritisci integracije doveli do toga da zemlje moraju postići slične stope inflacije. Čak i ako je to tako, slične stope inflacije mogu se kombinirati s različitim razinama nezaposlenosti. Paradoksalno ova zajednička stopa inflacije mogla je biti proizvedena nacionalnom fiskalnom politikom (Arestis i Sawyer, 2012).

Na sva četiri grafikona vezana za kretanje inflacije, uočljivo je da se dogodio veliki rast stope u periodu od 2020. do 2022. godine. Navedeno je uzrokovano primarno COVID-19

pandemijom. Putanja inflacije od početka pandemije može se podijeliti u dvije faze, do kraja 2020. i od početka 2021. godine. Prijelaz iz prve faze u drugu osobito se podudara s pokretanjem kampanja cijepljenja, koje su započele početkom 2021. i zacrtale praktične putove za izlazak iz pandemije i ekonomski oporavak. U prvoj fazi, gospodarski kolaps obilježen je padom cijena, pri čemu je inflacija usporila u svim zemljama europodručja. Od srpnja do prosinca 2020. godine agregatne cijene u euro području smanjile su se 5 uzastopnih mjeseci, što odgovara jednako dugom razdoblju smanjenja 2009. nakon globalne financijske krize. Nasuprot tome, drugu fazu, koja je započela 2021., karakterizirala je iznenađujuće snažna inflacija, koja je kulminirala na povijesnom vrhuncu u veljači 2022. godine. Opseg i brzina ovog rasta bili su iznenađenje, nadmašujući i institucionalne i tržišne prognoze. U velikoj su mjeri ovaj profil inflacije oblikovale cijene energenata, koje su inflaciju spustile u negativno područje u drugoj polovici 2020., prije nego što su je početkom 2021. značajno pogurale natrag. Međutim, promjene cijena neenergetskih industrijskih dobara i usluga također su bile značajne. Neenergetska industrijska roba počela je igrati značajnu ulogu u povećanju ukupne inflacije 2021. godine. Utjecaj usluga na ukupnu inflaciju smanjio se 2020. prije nego što se ponovno znatno povećao krajem 2021. godine (Buelens i Zdarek, 2022). Sve veće oscilacije u periodu 2020.-2022. godine vidljive na grafikonima uzrokovane su primarno pandemijom COVID-19.

3.2. Utjecaj eura na transakcijske troškove i transparentnost cijena

Euro nadopunjuje dobro funkcioniranje jedinstvenog tržišta smanjenjem transakcijskih troškova kroz sustavne inovacije kao što je jedinstveno područje plaćanja u eurima i uklanjanjem nestabilnosti nominalnog tečaja unutar europodručja. S druge strane, ova kretanja povećavaju transparentnost cijena i integraciju tržišta, što ima snažan potencijal za povećanje društvenog blagostanja. Prije usvajanja eura, koegzistencija više nacionalnih valuta podrazumijevala je značajne troškove resursa u obavljanju prekograničnih plaćanja. Zajednička valuta prirodno olakšava proces plaćanja između svojih država članica, budući da eliminira troškove pretvorbe valuta, štedi na operativnim troškovima povezanim s rukovanjem valutama i povećava poticaje i prilike za pojednostavljenje izvršenja prekograničnih plaćanja za tvrtke, kao i za kućanstva. Prvi korak ka kapitaliziranju ovih inherentnih prednosti jedinstvene valute bila je Uredba EU-a o prekograničnim plaćanjima u eurima iz 2001., koja je na kraju dovela do daljnje harmonizacije i integracije europskih platnih sustava u okviru inicijative 'Jedinstveno područje plaćanja u eurima' (SEPA – Single Euro Payments Area) (Brans et al., 2021). Izravne prednosti SEPA-e za europske građane uključuju jedinstveni sustav za domaće i prekogranične

bankovne prijenose, koji omogućuje terećenje računa izravno u jednoj zemlji za usluge pružene u drugoj zemlji. Također, omogućuje ljudima koji rade ili studiraju u drugoj SEPA zemlji da koriste postojeći račun u svojoj matičnoj zemlji za primanje svoje plaće ili plaćanje računa u novoj zemlji. Već do 2006. SEPA je pomogla smanjiti troškove prijenosa novca u eurima između zemalja eurozone u prosjeku za 90% u usporedbi s 2001. godinom (Brans et al., 2021).

3.3. Utjecaj eura na trgovinsku razmjenu

Europska unija smatra se najvećom trgovinskom silom, koja posjeduje najotvorenije gospodarstvo. Oko trećine BDP-a u Europskoj uniji ovisi o robnoj razmjeni, tj. trgovini. Europska Unija za svoje države članice dogovara međunarodne trgovinske sporazume, za lakšu razmjenu roba. U području trgovinske politike Europske unije nalazi se trgovina roba i usluga, kao i pitanje o komercijalnim aspektima intelektualnog vlasništva te izravnim stranim ulaganjima. Prema trgovinskoj strategiji Europske unije (European Commission, 2022), ciljevi koje Europska Unija namjerava postići u vidu trgovinske politike su sljedeći:

1. poticanje oporavka i preobrazbe gospodarstva Europske unije s fokusom na ciljeve zelene te digitalne tranzicije;
2. formiranje pravila koji su pravedni i održivi
3. povećanje sposobnosti EU-a za ostvarivanje svojih interesa i prava.

Europska unija pobornica je otvorene i pravedne trgovine, a u isto vrijeme štiti ljude i tvrtke od nepoštenih trgovačkih praksi. Europska unija tako je kroz vrijeme sklopila 46 trgovinskih sporazuma sa zemljama širom svijeta, uključujući Meksiko, Vijetnam i Japan (European Commission, 2022). Kako je proces europske integracije napredovao prema uspostavi jedinstvenog tržišta, zajednička valuta postala je neophodna. Konkretno, zajednička bi valuta donijela prednosti smanjenja transakcijskih troškova, uklanjanja nestabilnosti nominalnog tečaja i troškova zaštite od rizika te povećanja transparentnosti cijena među zemljama (Mundell, 1961). Koristi od uvođenja zajedničke valute uglavnom proizlaze iz rasta robne razmjene, za koju se općenito vjeruje da je posljedica fiksiranja tečaja, a time i eliminacije valutnog rizika. Stoga je razumljivo da su prije formiranja EMU-a ekonomisti uglavnom pokušavali prognozirati potencijalni učinak eura na trgovinu kroz kanal volatilnosti tečaja (Aristovnik, 2015). Trgovina je od iznimne važnosti za zemlje eurozone. Euro zonu u cjelini i njene članice karakterizira visok stupanj otvorenosti. Ukupni uvoz i izvoz (unutar i izvan europodručja) činio je oko 93% BDP-a europodručja u 2019. Prosječna trgovinska otvorenost europodručja je za

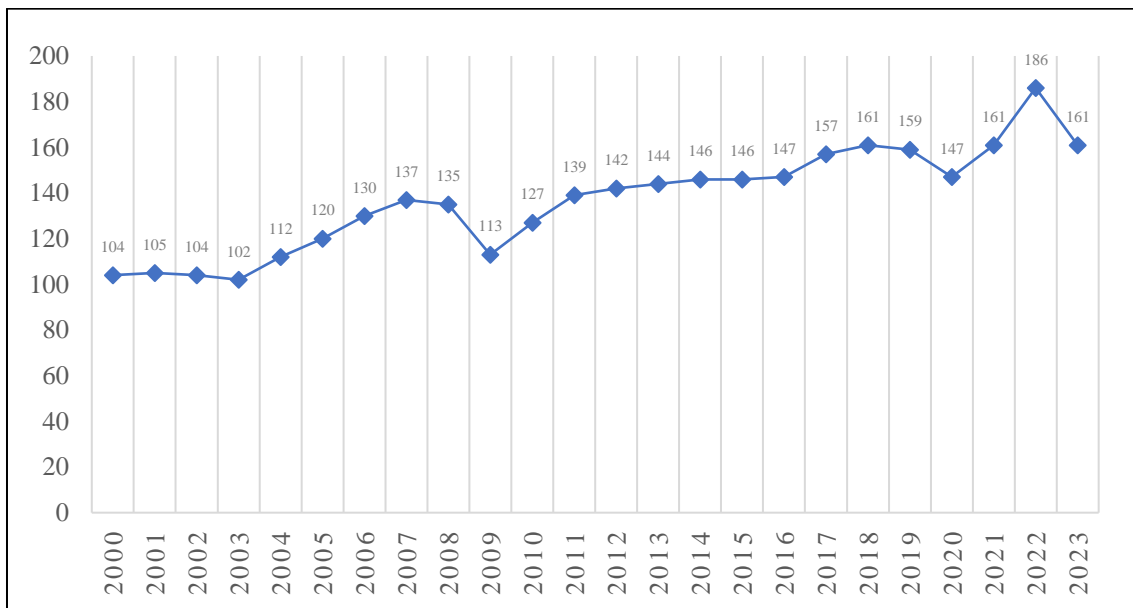
više od 50% veća od one u drugim naprednim gospodarstvima i gospodarstvima u nastajanju. Unutar europodručja, drugi val onih koji prihvaćaju euro su, u prosjeku, manja gospodarstva koja su otvorenija međunarodnoj trgovini. Dok je za druga napredna gospodarstva i gospodarstva u nastajanju trgovinska otvorenost ostala prilično stabilna u posljednja dva desetljeća, znatno se povećala za euro područje, popevši se sa 61% 1999. na 93% 2019. (European Central Bank, The impact of the euro on trade)

Prema istraživanju Rose (2000), dijeljenje zajedničke valute više nego utrostručuje trgovinu između uključenih zemalja. Međutim, kasnijim ponovnim procjenama zaključeno je da su početne procjene učinka zajedničke valute možda bile precijenjene i da su rezultati presudno ovisili o ekonometrijskoj specifikaciji i uzorku.

Strateški smještena između srednje Europe i zapadnog Balkana, s izvrsnom infrastrukturom i dobro obrazovanom radnom snagom, Slovenija je atraktivan trgovinski partner za tvrtke u više sektora (International Trade Administration, 2024). Slovenija je vrlo otvorena prema vanjskoj trgovini, koja predstavlja oko 186% BDP-a zemlje. Ova visoka razina otvorenosti čini Sloveniju vrlo ovisnom o gospodarskom zdravlju njezinih glavnih trgovačkih partnera: Švicarske, Njemačke, Hrvatske i Austrije. Najveći udio u ukupnoj robnoj razmjeni u 2023. godini činili su lijekovi i farmaceutski proizvodi, koji čine približno jednu trećinu (34%) ukupne vrijednosti izvoza. Odmah slijede proizvodi u kategorijama cestovna vozila (8,4%), električni strojevi, aparati i uređaji (6,7%), opći industrijski strojevi i oprema (4,1%) te nafta, naftni derivati i srodni materijali (3,7%). U uvozu prednjače organske kemikalije koje čine 19,0% ukupnog uvoza i bilježe dvostruko povećanje u odnosu na prethodnu godinu. Slijede ih lijekovi i farmaceutski proizvodi (14,3%), cestovna vozila (8,0%), nafta, naftni derivati i srodni materijali (Lloyds Bank, 2024).

Prema istraživanju Ciešlik, et.al. (2013) provedenom na tvrtkama u Sloveniji, ulazak u EU i usvajanje zajedničke valute povećava sklonost poduzeća izvozu, što naravno povećava robnu razmjenu. Nakon pristupanja Slovenije eurozoni, došlo je do već spomenute krize, zbog čega rast nije vidljiv na grafikonu. Međutim, po završetku krize dolazi do laganog rasta udjela robne razmjene u BDP-u države, što dodatno potvrđuje rezultate istraživanja.

Grafikon 9: Udio robne razmjene u BDP-u Slovenije

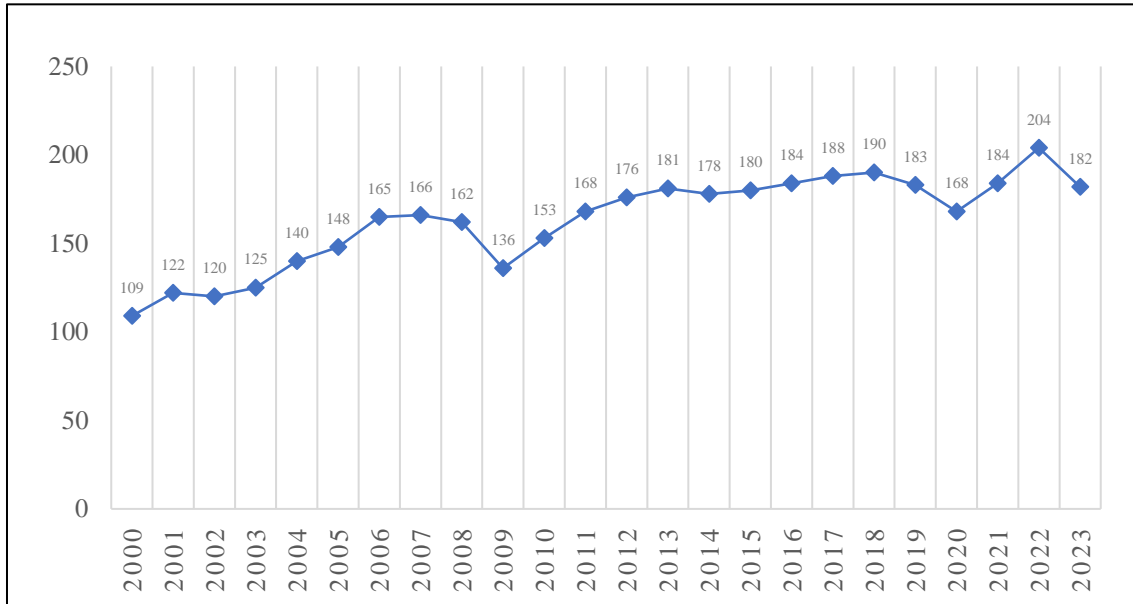
Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

U odnosu na 2006. godinu, Slovenija je u 2015. godini zabilježila rast izvoza robe, i to za 41% i uvoza robe za 27% (Mišić, 2016). Sloveniju nakon uvođenja eura karakterizira znatno brži porast izvoza u države članice eurozone, u odnosu na izvoz u druge države. Kod Slovačke se dogodila obrnuta situacija, odnosno porast izvoza u države koje nisu članice eurozone bio je brži od porasta izvoza u države članice (Beblavý et al., 2011).

Slovačka je dio opskrbnog lanca Njemačke, a članstvo u eurozoni to nije promijenilo. Niti je to obeshrabilo strane investitore, poput Volkswagena, koji je odlučio proizvesti električnu verziju svog novog automobila u Bratislavi, glavnom gradu Slovačke (Cienski, 2012). Prema istraživanju Polyák, 2013, gledajući isključivo Slovačku, regresijska analiza koja procjenjuje utjecaj usvajanja eura na razvoj izvoza zemlje nije dovela do statistički značajnih rezultata. To je prirodna posljedica činjenice da se pristup Slovačke dogodio u vrijeme kada su svjetski trgovinski tokovi bili u depresiji.

Kao u slučaju Slovenije, iz grafikona je vidljivo da se nakon stabilizacije tržišta udio robne razmjene u BDP-u Slovačke kroz vrijeme povećao.

Grafikon 10: Udio robne razmjene u BDP-u Slovačke

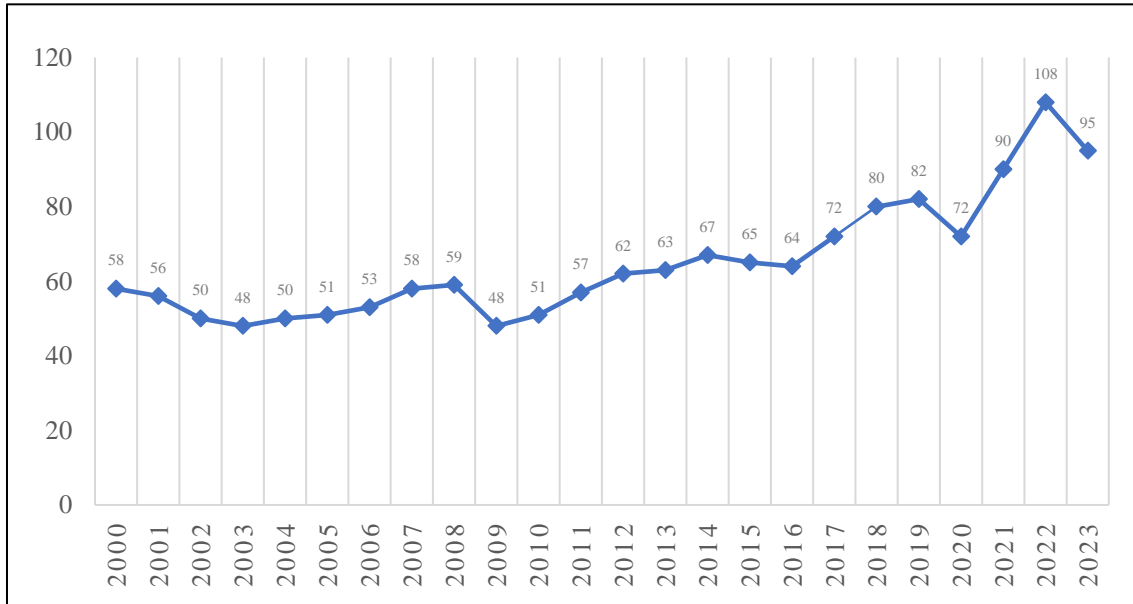

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

EU je najznačajniji trgovinski partner Grčke u smislu trgovine robom i uslugama, kao i u pogledu ulaganja. Opseg trgovinske razmjene postupno se povećavao posljednjih godina, dok grčki izvoz raste višom stopom u usporedbi s uvozom iz EU-a, smanjujući trgovinski deficit. Gotovo polovica grčkog izvoza i uvoza je u zemljama članicama EU. Glavne zemlje članice EU za grčke proizvode su Italija, Bugarska, Njemačka, Cipar i Španjolska (Hellenic Republic-Ministry of Foreign Affairs, 2024).

Isto kao u slučaju Slovenije i Slovačke, primjetan je rast udjela robne razmjene u PBD-u Grčke, međutim udio je generalno znatno niži u odnosu na prva dva slučaja.

Grafikon 11: Udio robne razmjene u BDP-u Grčke

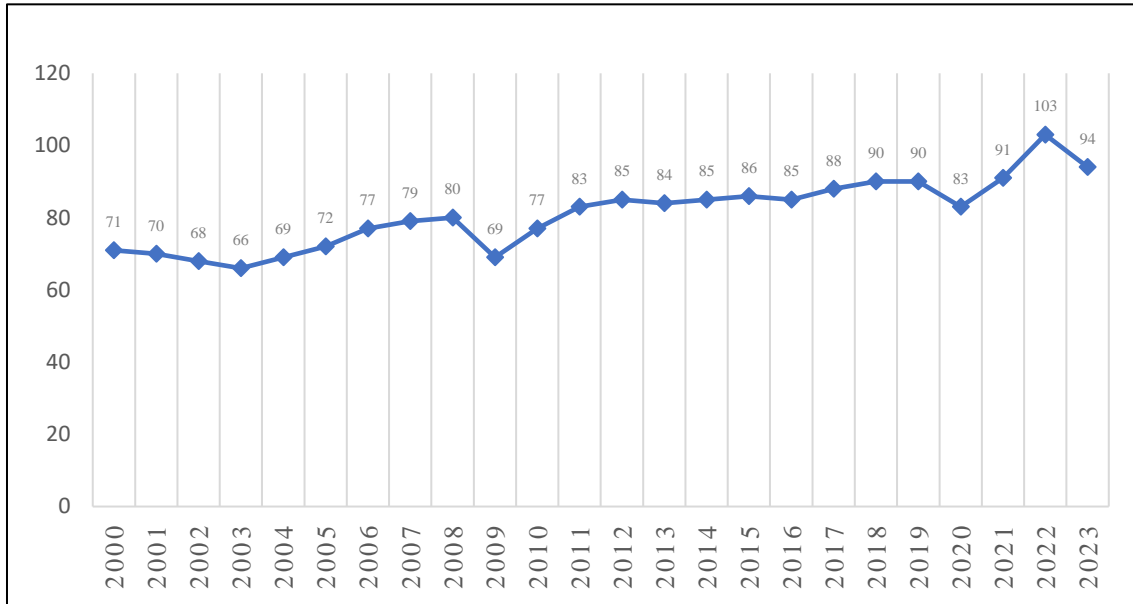

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Robna trgovina čini oko dvije trećine ukupne vanjske trgovine europodručja. Energija i sirovine zajedno obično predstavljaju veliki udio u uvozu izvan europodručja, dok je izvoz više usmjeren na prerađenu robu, posebno strojeve i transportnu opremu. To odražava sve veću globalizaciju, međunarodnu podjelu rada i nedostatak sirovina u euro području. Trgovina uslugama čini preostalu trećinu ukupne vanjske trgovine europodručja. Podjela prema vrstama usluga prilično je slična za uvoz i izvoz, pri čemu najveći udio čini informacijska i komunikacijska tehnologija, a slijede ostale poslovne usluge i prijevoz. Države članice EU-a izvan europodručja i deset najvećih trgovinskih partnera europodručja izvan EU-a zajedno čine gotovo tri četvrtine vanjske trgovine europodručja. Sjedinjene Države, Ujedinjeno Kraljevstvo i Kina tri su glavna trgovinska partnera europodručja, a važnost tržišnih gospodarstava u nastajanju i dalje raste.

Zemlje članice EU-a izvan europodručja također čine velik udio vanjske trgovine (European Central Bank, 2024).

Grafikon 12: Udio robne razmjene u BDP-u Eurozone

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Iz navedenog se može zaključiti da je uvođenje eura pozitivno utjecalo na kretanje uvoza i izvoza, a samim time i na robnu razmjenu u državama članicama eurozone. Također, sve navodi na to da je Rose u istraživanju 2000. godine donio dobar zaključak – dijeljenje zajedničke valute povećava robnu razmjenu između uključenih država.

3.4. Utjecaj uvođenja eura na kredite i štednju

Obrasci potrošnje široko se odražavaju na štednju. I za Grčku i za Portugal štednja kao postotak BDP-a postala je negativna u drugoj polovici 2000-ih. Stoga je visoka i rastuća potrošnja podržana rastućim dugom kućanstava. Međutim, štednja je također opala u Španjolskoj, Italiji, pa čak i u Irskoj 2000-ih. Kućanstva diljem periferije teško održavaju potrošnju s trenutnim prihodima. Izuzetak je Njemačka, gdje je štednja porasla u drugoj polovici 2000-ih, u skladu sa slabom potrošnjom. Njemački rast, kakav je bio 2000-ih, nije došao ni iz ulaganja ni iz potrošnje, već iz izvoza. Stalni pritisci stagnacije, pa čak i kontrakcije domaćeg njemačkog gospodarstva bili su temeljni za razvoj eura, izravno pridonoseći krizi državnog duga (Macdonald, 2018). Financijalizacija individualnih dohodaka radnika ubrzano se odvijala među

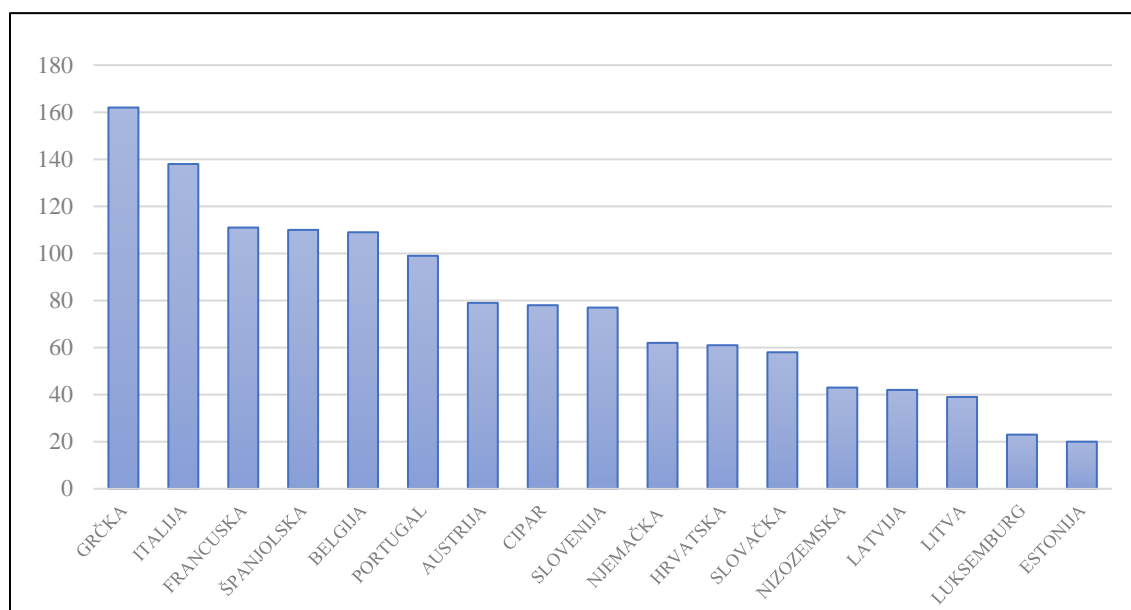
perifernim zemljama eurozone tijekom posljednja dva desetljeća. Rast duga potaknut je potrošnjom, ali i rastom cijena nekretnina. Niske kamatne stope u 2000-ima, dok je ECB primjenjivala istu monetarnu politiku u cijeloj eurozoni, omogućile su radnicima da povećaju zaduženost. Konkretno, Portugal, Španjolska i Irska približile su se omjerima duga kućanstava prema BDP-u od oko 100%. To su vrlo visoke razine duga koje će biti teško podnijeti ako nezaposlenost i kamatne stope porastu u bliskoj budućnosti (Macdonald, 2018).

3.5. Utjecaj eura na državni dug

Od stvaranja eurozone, mnoge zemlje članice nisu se pridržavale financijskih smjernica navedenih u Ugovoru iz Maastrichta, kojim je uspostavljena Europska unija. Ti su zahtjevi uključivali održavanje godišnjeg proračunskog deficita koji nije prelazio 3% BDP-a i osiguravanje da javni dug ne prelazi 60% BDP-a. Grčka se, primjerice, pridružila eurozoni 2001., ali je svake godine dosljedno premašivala granicu proračunskog deficita. Međutim, nedostatak stvarnog mehanizma kaznene provedbe značio je da su zemlje imale malo poticaja pridržavati se smjernica iz Maastrichta. Iako je svaka od zemalja došla u svoje trenutke krize zbog različitih čimbenika — među njima su bili puknuti balon nekretnina u Španjolskoj, slomljen domaći bankarski sektor u Irskoj, spor gospodarski rast u Portugalu i Italiji te neučinkovito prikupljanje poreza u Grčkoj, svi oni predstavljali su prijetnju opstanku eura (Ray, 2023). Prema Bekeru (2013), države koje su 2010. godine bile visoko zadužene nisu prešle granicu od 60% BDP-a do 2007. godine. Isto tako, udio duga u BDP-u za Grčku, Irsku, Španjolsku i Italiju skoro je isti 2007. i 2001. godine, pa čak u nekim slučajevima i niži, što demantira mišljenje da je uvođenje eura kao službene valute te pad kamatnih stopa uzrokovao povećanje zaduženja od strane vlade država koje su prihvatile euro kao službenu valutu. S drugu stranu, Grčka, Italija, Portugal, Belgija i Mađarska su već 2007. godine prešle granicu od 60% udjela državnog duga u BDP-u, ali rast tog udjela bio je kod tih država među najsporijima između 2007. i 2010. godine. Međutim, Italija, Grčka i Belgija nisu reprezentativan primjerak, s obzirom na to da su i prije uvođenja eura kao službene valute bile među visoko zaduženim državama. Zaključno, postoje dvije grupe država s obzirom na dužničke probleme, a to su države koje su te iste probleme imale i prije 2007. godine, pa se ne vidi znatan porast istih nakon 2007. (Grčka, Italija, Portugal, Belgija i Mađarska), te nove visoko zadužene države čiji udjeli su 2010. godine rasli iznad prosjeka EU (Irska i Island). Poseban slučaj kod ovog faktora je Belgija, koja je jedina u razdoblju od 2001. do 2007. godine uspjela smanjiti svoj državni dug (Beker, 2013).

Udio državnog duga u BDP-u država članica Eurozone u 2023. godini prikazan je u grafikonu.

Grafikon 13: Udio državnog duga u PDP-u 2023. godine

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

Kao što se može vidjeti iz grafikona, u 2023. godini čak 10 država članica prelazilo je granicu od 60% udjela državnog duga u BDP-u. Udio državnog duga generalno je smanjen u odnosu na 2021., kada je na primjer udio državnog duga u BDP-u Grčke iznosio 209.3%, Italije 160.0%, Portugala 137.2%, Cipra 125.7%, Španjolske 125.2%, Belgije 118.6% i Francuske 118.0% (Eurostat).

3.6. Utjecaj eura na turistički promet

Turistički dolasci u eurozonu dosežu udio od oko 30% svjetskih turističkih dolazaka, a polovica tih dolazaka dolazi iz druge zemlje eurozone (Ledesma-Rodríguez et al., 2012). Jasno je da euro stvara transparentnije gospodarsko okruženje eliminirajući tečajni rizik i neizvjesnosti u turizmu unutar eurozone. Dodatno, unutar eurozone, tečaj više nije čimbenik relativne cjenovne konkurencije, jer nije moguće realnom deprecijacijom tečaja iskoristiti moguće prednosti za snižavanje relativne cijene turističkih proizvoda u odnosu na konkurente u eurozoni. Sve u svemu, unutar eurozone, troškovi tečaja su eliminirani. Stabilnost gospodarskog okruženja u Europskoj Monetarnoj uniji potvrđena je i ograničenim učinkom uvođenja eura na cijene. Statistička analiza Eurostata pokazala je da se rast cijena povezan s prelaskom na euro u

eurozoni 2002. godine kretao u rasponu od 0,12% do 0,29% u usporedbi s 2,3% inflacije, ali najznačajniji dio ukupnog učinka prelaska na euro dogodio se između prosinca 2001. i siječnja 2002. u rasponu od 0,09% do 0,28%. Međutim, Eurostat je naveo da je prelazak na euro doveo do nekih povećanja cijena u određenim sektorima, kao što su restorani, kafići i frizeri, rekreacijske i sportske usluge. Neke od njih su međunarodno nerazmjernive usluge koje ciljaju ne samo na posjetitelje i turiste, već posebno na domaće potrošače (Rudez i Bojnec, 2008).

Jako je mali broj ekonomskih istraživanja o utjecaju prihvaćanja zajedničke valute na kretanje turističkog prometa, a razlog tomu je činjenica da turizam za veliki broj država ne predstavlja važnu gospodarsku djelatnost. Također, euro se u najvećim turističkim silama uveo istovremeno, pa nije bilo straha od konkurencije u slučaju rasta cijena turističkih proizvoda. Provedena istraživanja ukazuju na pozitivne učinke uvođenja eura na turistički promet unutar eurozone. (Bukovšak et al, 2018). Primjer tomu je Slovenija, kojoj je 2015. godine broj turističkih noćenja i dolazaka porastao na 58% u odnosu na 2006. godinu (Mišić, 2016).

Prema Gil-Pareja et al. (2007), turistički promet se na području eurozone povećao za 6,5%., a najjači utjecaj dogodio se na početku cirkulacije novca. Prema autorima, pozitivan utjecaj uvođenja eura prisutan je kod čak devet prvih država članica eurozone. Prema istraživanju Santana-Gallego et al. (2016), utjecaj uvođenja eura na turistička kretanja kreće se u rasponu od 44% do 126% do 2012. godine, a utjecaj nije isti u svim državama članicama. Negativan utjecaj primjetan je u jeftinim turističkim destinacijama, kao na primjer na španjolskom otoku Tenerifi, gdje je porast cijena bio veći od smanjenja transakcijskih troškova te povećanja transparentnosti. Konačno, rezultati istraživanja Ledesma-Rodríguez et al. (2012) pokazuju da je uvođenje eura moglo dovesti i do stvaranja turizma u eurozoni i do preusmjerenja turizma iz inozemstva. Doista, smanjenje bilateralnih otpora turizmu između zemalja koje dijele euro moglo bi smanjiti turizam između zemalja koje pripadaju eurozoni i trećih zemalja.

3.7. Utjecaj eura na kretanje BDP-a

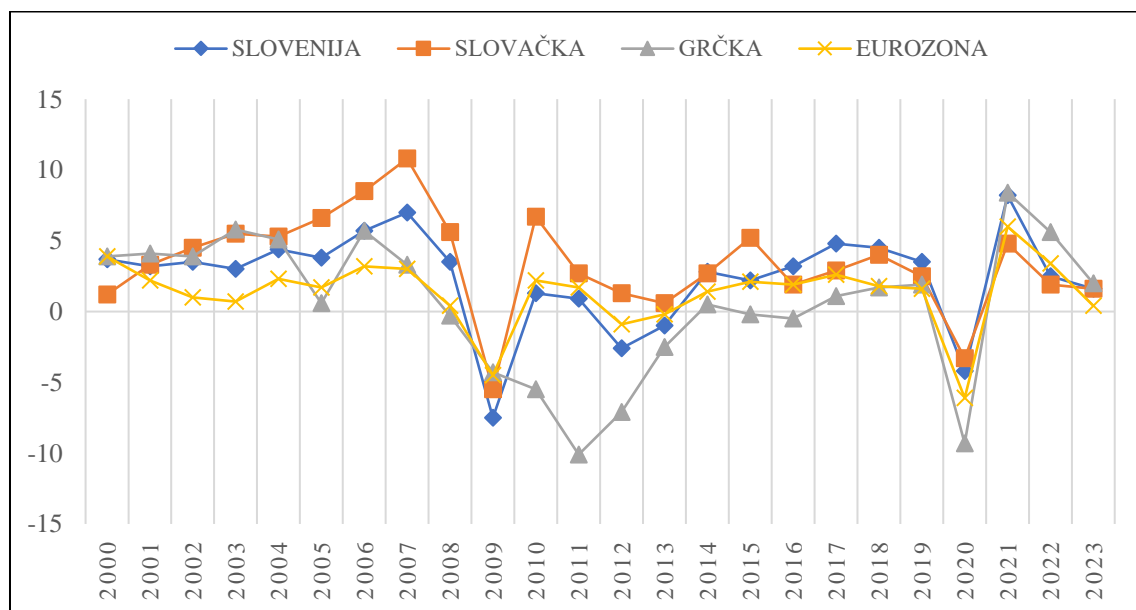
Prema statističkim podacima Svjetske banke (World bank) Austrija, Belgija, Finska, Luksemburg, Njemačka, Španjolska, Francuska, Irska, Italija, Nizozemska i Portugal su nakon uvođenja Eura kao službene valute 1999. godine zabilježile intenzivan porast BDP-a.

Između 1997. i 2008. španjolsko gospodarstvo uživalo je godišnje stope rasta iznad 2,5% BDP-a tijekom pedeset i jednog uzastopnog kvartala, rastući za 23% više od akumuliranog rasta eurozone. Ipak, taj je rast pokazao jasne znakove neodrživosti: temeljio se uglavnom na privatnoj potrošnji, uvozu i vrlo niskim kamatnim stopama koje su dovele do golemog, izvana

financiranog kreditnog mjehura, što je zauzvrat dovelo do mjehura cijena imovine, ponajviše u građevinskom sektoru, i pretjeranih ulaganja u infrastrukturu (Ferreiro i Serrano, 2012). Do 2007. godine gore spomenuti čimbenici stvorili su niz neravnoteža koje su Španjolsku učinile "nesrećom koja se čeka": iznimno visok i neodrživ deficit tekućeg računa, velika ovisnost o inozemnom financiranju, vrlo visoke razine privatnog duga, pretjerana koncentracija na sektorima niske produktivnosti te smanjenje konkurentnosti (Ortega i Pascual-Ramsay, 2012). Višak kredita doveo je do balona cijena imovine, posebno u stambenom sektoru. Kada je nastupila financijska kriza, zatvorila je međunarodna financijska i kreditna tržišta o kojima je Španjolska toliko ovisila, što je rezultiralo recesijom od koje se zemlja jedva počela oporavljati (Ortega i Pascual-Ramsay, 2012). Utjecaj recesije doveo je do povećanja javne potrošnje kako bi se neutralizirao recesivni učinak kreditne krize i usporavanje potrošačke potrošnje i ulaganja. Zajedno s velikim smanjenjem poreznih prihoda, rezultat je bio dramatičan porast proračunskog deficita, od suficita u 2007. do 11% deficita 2009. godine (Dervis i Mistral, 2014).

Što se tiče Grčke, u dvadeset godina, u periodu 2000.-2019., prosječna godišnja stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku, bila je samo 0,4%, u usporedbi sa 0,8% u prethodnih dvadeset godina, 1980.-1999. godine. Vrijedno je napomenuti da je tijekom dvadeset godina 1960.-1979. prosječna stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku bila 6,0%, što je gotovo petnaest puta više od stope rasta tijekom razdoblja sudjelovanja Grčke u eurozoni (Alogoskoufis, 2021).

Grafikon 14: Kretanje stope BDP-a

Izvor: Obrada autorice prema World Bank Group

U Slovačkoj je između 2000. i 2008. godine gospodarstvo poraslo za više od 60%. Ova značajna ekspanzija značila je prosječnu godišnju stopu rasta po glavi stanovnika od gotovo 6%, jednu od najviših u Europskoj uniji. Kao rezultat toga, Slovačka je znatno smanjila gospodarski jaz koji ju je dijelio od razvijenijih zapadnoeuropskih zemalja: slovački BDP po stanovniku porastao je s 43% prosjeka Europske Unije 2000. na 64% 2008. godine. Kriza je, međutim, značajno usporila proces konvergencije, pa je tako između 2008. i 2014. gospodarstvo poraslo za samo 7,6%, što predstavlja prosječnu godišnju stopu rasta po stanovniku od 1,2% (Biea, 2015).

3.8. Utjecaj eura na plaće i zaposlenost

Što se tiče utjecaja uvođenja eura kao službene valute na plaće i zaposlenost, države članice eurozone imaju različita iskustva. Rezultati pristupanja eurozoni o kretanju realnih plaća u Grčkoj bili su razočaravajući. U dvadeset godina, u periodu 2000.-2019. prosječna godišnja stopa rasta prosječnih realnih plaća zaposlenih bila je blago negativna, -0,04%, gotovo nula, u odnosu na pozitivnu stopu od 0,4% u prethodnih dvadeset godina, 1980.-1999. Vrijedno je napomenuti da je tijekom dvadeset godina 1960.-1979. prosječna godišnja stopa rasta realnih plaća bila 6,0%. Još lošiji utjecaj odnosi se na veliki porast stope nezaposlenosti. U dvadeset godina 2000.-2019. prosječna godišnja stopa nezaposlenosti iznosila je 15,7%, u usporedbi sa 7,6% u prethodnih dvadeset godina, 1980.-1999. Prosječna stopa nezaposlenosti udvostručila se u razdoblju sudjelovanja u eurozoni. Vrijedno je napomenuti da je tijekom dvadeset godina 1960.-1979. prosječna godišnja stopa nezaposlenosti bila samo 3,7% (Alogoskoufis, 2021).

U Slovačkoj je porast stope nezaposlenosti koji je pratio gospodarsku krizu (sa 9,6% u 2008. na 14,4% u 2010. i iznad 13% u 2014.) u prosjeku oduzeo oko 1% od godišnjeg realnog rasta BDP-a po glavi stanovnika tijekom razdoblja. Demografija je također djelovala kao blaga kočnica rasta zbog početka starenja stanovništva, s udjelom stanovništva u radnoj dobi koji je dosegao vrhunac 2010 godine. To je, međutim, kompenzirano povećanjem sudjelovanja u radnoj snazi, uglavnom među starijim radnicima zbog povećanja zakonske dobi za odlazak u mirovinu (Biea, 2015). Što se tiče Slovenije, u 2015. prosječna mjesečna neto plaća bila je u prosjeku viša za 31% u odnosu na 2006., pa se i stopa nezaposlenosti smanjila (Mišić, 2016).

Prema navedenom, u tablici su prikazani pozitivni učinci koje bi uvođenje eura kao službene valute moglo imati na gospodarske čimbenike, prema iskustvima država članica eurozone:

Tablica 4: Potencijalni pozitivni učinci uvođenja Eura na gospodarske čimbenike

UČINAK		UTJECAJ	OSTVARENE KORISTI
DIREKTNI UČINAK	Niži transakcijski troškovi	- Uklanjanje troškova povezanih s konverzijom valuta i prekogranična plaćanja - Jačanje produktivnosti i konkurentnosti poduzeća	značajne
	Uklanjanje volatilnosti tečaja	- Smanjena neizvjesnost potiče izvoz i investicije - Smanjena izloženost devizne bilance pomaže da se diversificiraju rizici i stabilizira domaća potrošnja	značajne
	Niža pristranost inflacije	- Smanjen gubitak kupovne moći za neindeksirani dohodak i bogatstvo - Povoljan učinak na inovativnost - Niža nejednakost	značajne
SREDNJI UČINAK	Konvergencija cijena proizvoda i tržišta kapitala	- Niže cijene i veći izbor za potrošače - Manja neučinkovitost raspodjele resursa - Povećana diversifikacija portfelja, smanjenje štednje i volatilnost prihoda - Ujednačeniji troškovi financiranja jačaju konkurenciju u Jedinствeno tržište	umjerene
	Međunarodna trgovina	- Povećani opseg trgovine zbog smanjenog tečaja neizvjesnost i transakcijski troškovi	značajne
	Tokovi kapitala i financijski integracija tržišta	- Povećana integracija financijskog tržišta zbog rizika niže valute i transakcijskih troškova - Povećana sposobnost apsorpcije udara i veći potencijal rasta zbog povećanih mogućnosti prekogranične podjele rizika	značajne
	Prekogranična mobilnost radne snage	- Smanjenje nezaposlenost i podržavanje agregatne potražnje zemlje pogođene idiosinkratičkim šokovima	ograničene
	Poticaji za ponašanje nacionalne strukturne reforme	- Reforme poboljšavaju dobro funkcioniranje tržišta i povećavaju kapacitet zemlje za apsorpciju udara	ograničene

Izvor: Obrada autorice prema Brans, 2023

Analizom utjecaja koje je uvođenje Eura imalo na gospodarstvo i društvo zemalja članica Eurozone, dobiveni su utjecaji koji se mogu pojaviti i u slučaju Republike Hrvatske. Što se tiče inflacije, kako je već spomenuto prilikom analize, iskustva analiziranih država članica su primarno pozitivna, i Grčka i Slovačka su odmah po ulasku u Eurozonu snizile stopu inflacije, dok je Slovenija snižavanje stope inflacije osjetila godinu i pol nakon pristupanja Eurozoni. Što se tiče trgovinske razmjene, sve tri analizirane članice imaju slično iskustvo, a to je rast udjela uvoza i izvoza u BDP-u, primjetan tek nekoliko godina nakon ulaska u Eurozonu. Razlog tomu je primarno kriza tijekom koje su države pristupale Eurozoni, a zbog koje se utjecaj Eura na robnu razmjenu nije mogao točno utvrditi. Promatranje udjela državnog duga u BDP-u pokazalo je zabrinjavajuće podatke, s obzirom da je u 2023. godini čak 10 država članica prelazilo granicu od 60%. Međutim, od država na koje se fokusiralo analizom, i Slovenija i Slovačka ostvaraju pozitivne rezultate, dok je Grčka najzaduženija država članica Eurozone. Generalno pozitivni rezultati ostvareni su na području turizma, možda ponajviše potaknuti transparentnosti cijena i smanjenjem transakcijskih troškova. Kretanje BDP-a, međutim, razlikuje se od članice do članice. Ulazak u Eurozonu pozitivno je utjecao na slovački BDP, dok su Slovenija i Grčka ostvarile negativne rezultate. Uvođenje Eura utjecalo je i na nezaposlenost i plaće, ali u ovom slučaju, od tri analizirane članice, samo Slovenija je ostvarila pozitivne rezultate – rast plaća i smanjenje nezaposlenosti. Može se zaključiti da su države članice ostvarile više koristi nego nedostataka od uvođenja Eura, od kojih su neke vidljive tek nakon dužeg vremena, pa će teško biti utvrditi utjecaj Eura na Hrvatsko gospodarstvo, s obzirom na to da je i Hrvatska Eurozoni pristupila za vrijeme kriznog razdoblja.

4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Cilj empirijskog istraživanja je iz primarnih podataka utvrditi stavove stanovnika Republike Hrvatske o utjecaju uvođenja eura kao nacionalne valute na kvalitetu življenja. Samim time, dat će se detaljniji uvid u predmet istraživanja ovog rada, a to je istražiti i analizirati prednosti i nedostatke uvođenja eura u državama članicama Europske unije, pa tako i u Republici Hrvatskoj.

4.1. Hrvatska i eurozona

Od uspostave samostalne hrvatske države, politika pristupanja EU jedna je od rijetkih koja ima opći politički konsenzus većine političkih stranaka – posebice onih vodećih koje su je uglavnom artikulirale – unatoč međusobnim razlikama i rivalstvu. Istovremeno, pretežno proeuropska orijentacija građana u tom je razdoblju imala svoje uspone i padove, ovisno o artikulaciji proeuropske politike u Hrvatskoj, te o percepciji EU temeljenoj na aktivnostima njezinih institucija, posebice one koje se tiču Hrvatske (Maldini i Pauković, 2016). Pristupanje Hrvatske Europskoj Uniji 2013. godine jedna je od prekretnica u gospodarskom razvoju Hrvatske, s obzirom da su se na ovaj način u Hrvatskoj olakšali financijski tokovi i strana ulaganja kroz uspostavu investicijskih i zaštitnih protokola, harmonizirale zakonske regulative tržišta roba i usluga, uskladile porezna politika i makroekonomske politike, olakšavala integracija i transfer znanja i tehnologije (Škrinjarić i Čižmešija, 2013). Od ulaska u Europsku uniju, Hrvatska je dobila mogućnost korištenja Europskih fondova. Europski fondovi financijski su instrumenti usmjereni na provedbu javne politike EU-a u državama članicama. EU fondovi predstavljaju novac građana Europske Unije koji se, u skladu s određenim pravilima i procedurama, dodjeljuje različitim korisnicima za provedbu različitih projekata s ciljem doprinosa ključnim javnim politikama EU, koje se utvrđuju na razdoblje od sedam godina, također poznata kao financijska perspektiva (European Structural and Investment Funds). U trenutnom sedmogodišnjem razdoblju, 2021.-2027., financijska omotnica proračuna Europske unije najveća je do sada i iznosi 1.824,3 milijarde eura, od čega je gotovo 25 milijardi eura na raspolaganju Republici Hrvatskoj (European Structural and Investment Funds). Ukupno 9 milijardi eura u navedenom razdoblju Hrvatska je dobila iz kohezijske politike u okviru svog Sporazuma o partnerstvu s Komisijom za promicanje gospodarske, socijalne i teritorijalne kohezije svojih regija te zelenih i digitalnih prijelaza. Ta ulaganja pomogla su u smanjenju regionalne ekonomske razlike i poboljšanju vještina, obuke i mogućnosti zapošljavanja. EU

fondovi također su podržali razvoj konkurentnog, inovativnog i izvozno orijentiranog hrvatskog gospodarstva (European Commission, 2022). U svrhu opravdanja potrebnih sredstva, 2021. godine Hrvatska je Europskoj komisiji službeno predala svoj inicijalni Nacionalni plan oporavka i otpornosti s procijenjenim troškom od 6.394,00 milijuna eura. Dva glavna cilja plana odražavala su potrebu da se osigura socioekonomski oporavak i dugoročni razvoj Hrvatske nakon COVID-a 19, te obnova područja koja su ozbiljno oštećena u dva potresa 2020. godine. U skladu s Uredbom o instrumentu za oporavak i otpornost, Hrvatska je 31. kolovoza 2023. predala izmijenjeni, ambiciozniji Nacionalni plan za oporavak i otpornost, koji sadrži poglavlje 'REPowerEU', koje promiče zelenu tranziciju Hrvatske fokusirajući se na čistu energiju, diversifikaciju opskrbe energijom u zemlji i povećanje njezine energetske učinkovitosti. Također ima za cilj okončati ovisnost o fosilnim gorivima. Ukupna vrijednost izmijenjenog plana iznosila je 10.040,70 milijuna eura. Prema procjenama Komisije, plan Hrvatske pridonijeti će gospodarskom rastu zemlje povećanjem BDP-a između 3,3 % i 4,3 % do 2026. godine (Mileusnic, 2024).

Na dan 1. lipnja 2022. godine, Europska središnja banka je išla korak dalje i obznanila je kako je Hrvatska uspješno zadovoljila kriterije nominalne konvergencije, a dodatno i uskladila zakonodavstvo sa uvjetima postavljenim Ugovorom o EU. Jedini problem prilikom procjene predstavljao je kriterij stabilnosti cijena, budući da je u tom trenutku došlo do poremećaja na tržištu. Ipak, Europska Centralna Banka ustanovila je da se stopa inflacije u RH nalazi u zadanim okvirima, izuzevši Maltu i Portugal iz izračuna zbog njihovih netipičnih odstupanja od prosjeka stope inflacije (Ciraki et al., 2023). Nakon zelenog svjetla od strane Europske Centralne Banke za uvođenje eura, hrvatska vlada pokrenula je proces zamjene hrvatske kune eurom uzimajući u obzir već prije definirani plan. Dio plana bio je i zadani fiksni tečaj konverzije, prema kojemu je 1 EUR iznosio 7,53450 HRK. U svrhu što lakše prilagodbe i bržeg informiranja o procesu zamjene valute, oformljen je Koordinacijski odbor za prilagodbu gospodarstva i zaštitu potrošača, a navedeni odbor je objavio dokument za informiranje o zamjeni valute, nazvan 'Smjernice za prilagodbu gospodarstva u procesu zamjene hrvatske kune eurom' (Ciraki et al., 2023). Proces euroizacije u Hrvatskoj proveo se kroz dvije faze. Prva faza fokusirana je primarno na pripremu za pristup ERM II, što se i dogodilo u srpnju 2020. godine. Nakon ulaska u ERM II, Hrvatska ulazi u drugi fazu, u kojoj je ispunila kriterije nominalne konvergencije, te konačno 1. siječnja 2023. uvela euro kao službenu valutu (Hrvatska Narodna Banka, 2022).

S obzirom da se Hrvatska Eurozoni priključila u razdoblju krize uzrokovane COVID-19 virusom i ratom između Rusije i Ukrajine, potrebno je bilo proći više koraka od ostalih članica. Koraci koje je Hrvatska prošla do uvođenja Eura navedeni su u tablici.

Tablica 5: Koraci do uvođenja Eura kod Hrvatske i ostalih članica Eurozone

KORACI DO UVOĐENJA EURA	HRVATSKA	DRŽAVE KOJE SU U ERM II UŠLE PRIJE 2008.
Izlazak iz EDP-a prije početka pregovora o ulasku u ERM II	DA	NE
Uklanjanje prekomjernih makro-neravnoteža prije početka pregovora o ulasku u ERM II	DA	NE (neravnoteže se nisu nadzirale)
Provedba specifičnih reformskih mjera prije ulaska u ERM II	DA	NE
Ulazak u bankovnu uniju najkasnije u trenutku ulaska u ERM II	DA	NE (bankovna unija nije postojala)
Ulazak u ERM II	DA	DA
Provedba specifičnih reformskih mjera nakon ulaska u ERM II	DA	NE
Zadovoljavanje kriterija konvergencije	DA	DA
Odluka Vijeća EU o uvođenju Eura	DA	DA

Izvor: Obrada autorice prema Hrvatska Narodna Banka, 2023

Kao što je vidljivo iz tablice, Hrvatska je prošla pet koraka, koje države članice koje su se Eurozoni priključile prije 2008. godine nisu prolazile. Prvi korak je izlazak iz EDP-a tj. postupka prekomjernog deficita. Drugi korak bio je uklanjanje prekomjernih makro-neravnoteža, koje se nisu nadzirale prije 2008. godine. Idući koraci su provedba specifičnih reformskih mjera i ulazak u bankovnu uniju. Navedeni korak ostale države članice nisu prošle, jer bankovna unija u to vrijeme nije ni postojala. Zadnji korak je provođenje specifičnih mjera nakon ulaska u ERM II, s obzirom na krizu za vrijeme pristupanja Eurozoni.

Europska komisija je napravila procjenu rasta gospodarskih pokazatelja u Hrvatskoj nakon uvođenja eura, a navedeni su prikazani u tablici.

Tablica 6: Procjena kretanja gospodarskih pokazatelja u Hrvatskoj

POKAZATELJ	2023.	2024.	2025.
Rast BDP-a	3,1	3,3	2,9
Inflacija	8,4	3,5	2,2
Nezaposlenost	6,1	5,8	5,6
Bilanca opće države (%BDP-a)	-0,7	-2,6	-2,6
Bruto javni dug (% BDP-a)	63	59,5	59,1
Saldo tekućeg računa (%BDP-a)	1,2	1,1	1,0

Izvor: Obrada autorice prema European Commission, 2024

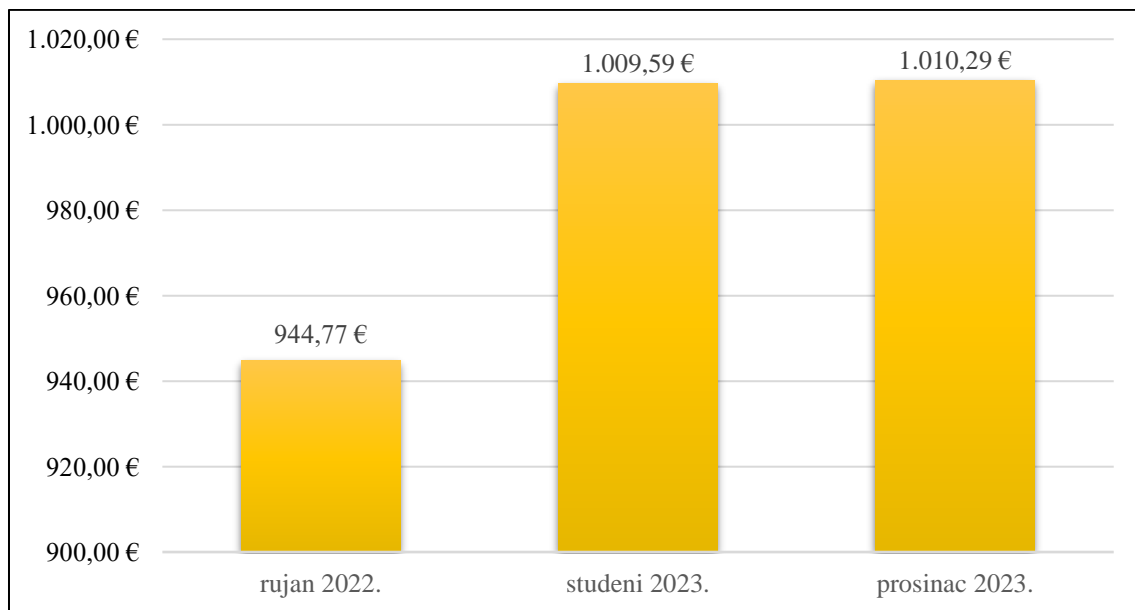
Prema navedenom, predviđa se da će hrvatski BDP porasti za 3,3% u 2024. i 2,9% u 2025., uglavnom potaknut snažnom potrošnjom kućanstava. Očekuje se da će tržište rada ostati napeto, uz nastavak rasta zaposlenosti i pad stope nezaposlenosti na nove najniže razine. Predviđa se da će inflacija nastaviti postupno padati tijekom prognoziranog razdoblja. Dug opće države trebao bi se smanjiti unatoč većim deficitima (European Commission, 2024).

Na konferenciji 2024. godine u svrhu proslave godinu dana od uvođenja eura u Hrvatskoj, guverner HNB-a Boris Vujčić izjavio je kako je euro ispunio očekivanja i najave, potvrđujući to pozitivnim utjecajem uvođenja eura, a to je snažnije i otpornije gospodarstvo (uzevši u obzir krizu za vrijeme koje je euro uveden). Prema Vujčiću, ovaj korak je Hrvatsku doveo na razinu najrazvijenijih europskih zemalja, a također je omogućio uspostavljanje financijskih uvjeta koji bi Hrvatskoj omogućili lakše reagiranje na gospodarske izazove. Na istoj konferenciji, član izvršnog odbora Europske Centralne Banke, Philip Lane naglasio je da je uvođenje Eura u Hrvatsku ojačalo Europodručje u cjelini i da je Hrvatska, bez obzira na tešku godinu, ostvarila dobre rezultate.

U svrhu procjene učinka eura na hrvatsko gospodarstvo do sada analizirani su statistički podaci Eurostata i Državnog zavoda za statistiku.

Državni zavod za statistiku svake godine provodi statističko istraživanje o kretanju cijena dobara i usluga u Hrvatskoj. Istraživanje tj. praćenje cijena provodi se na 103 proizvoda, koja su označavala košaricu proizvoda. U grafikonu je prikazano kretanje cijena košarice istih proizvoda prije i nakon uvođenja eura kao nacionalne valute.

Grafikon 15: Kretanje cijena dobara i usluga

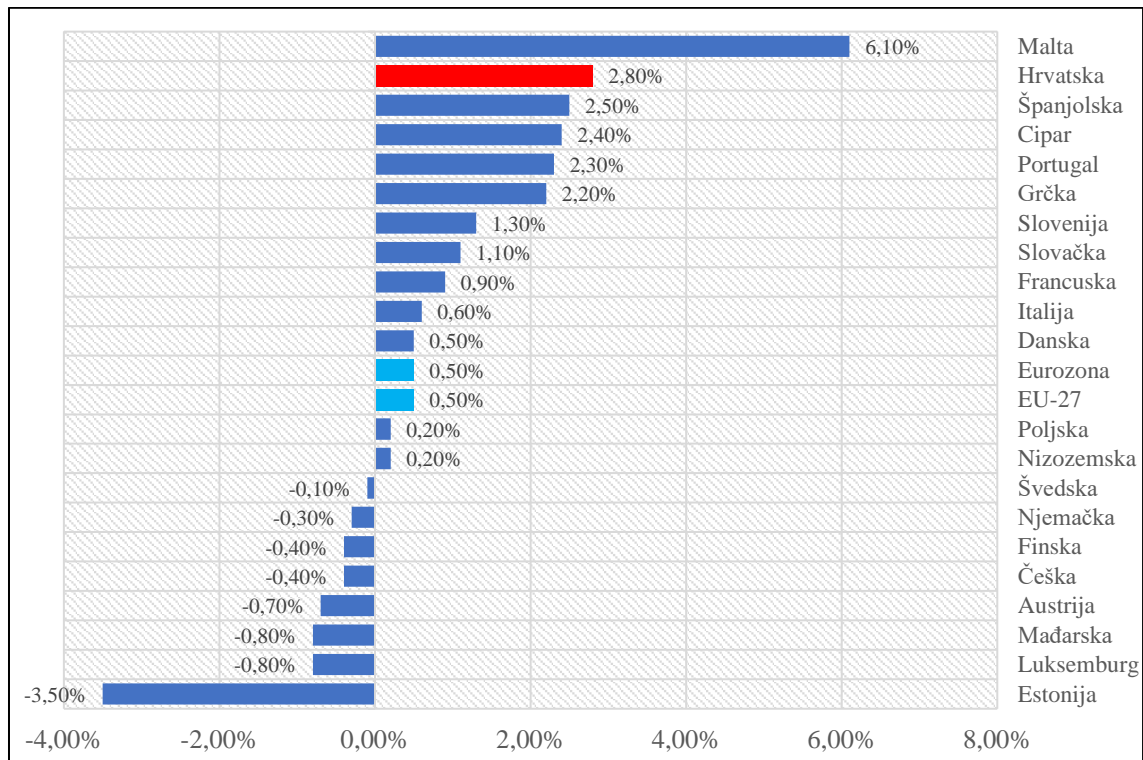
Izvor: Obrada autorice prema Euro.hr, 2024

Iz prikazanog se može primijetiti da je cijena košarice koja je u rujnu 2022. godine iznosila 944,77 €, u prosincu 2023. godine narasla na 1.010,29 €, što predstavlja rast od čak 6,9%. Razlika od 0,1% u cijenama iz studenog i prosinca 2023. godine uzrokovana je povećanjem maloprodajne cijene za devet elemenata (proizvoda i usluga) košarice, a od osnovnih namirnica tu su kruh, jaja i riba. Slabi rast cijena iz studenog na prosinac 2023. godine uzrokovan je nižim cijenama ulja i masti, za čak 4%.

Što se tiče kretanja BDP-a, prema izvješću Vlade Republike Hrvatske, ostvareni su odlični rezultati. Hrvatska se u 2023. godini našla na drugom mjestu po stopi rasta BDP-a sa 2,8%, odmah iza Malte. Ovaj postotak rasta BDP-a niži je od procjena Europske Komisije, ali i dalje dosta visok s obzirom na prosjek Eurozone i Europske Unije koji iznose 0,5%.

Postotak kretanja BDP-a u 2023. u odnosu na 2022. godinu prikazan je u grafikonu.

Grafikon 16: Realan rast BDP-a u članicama EU

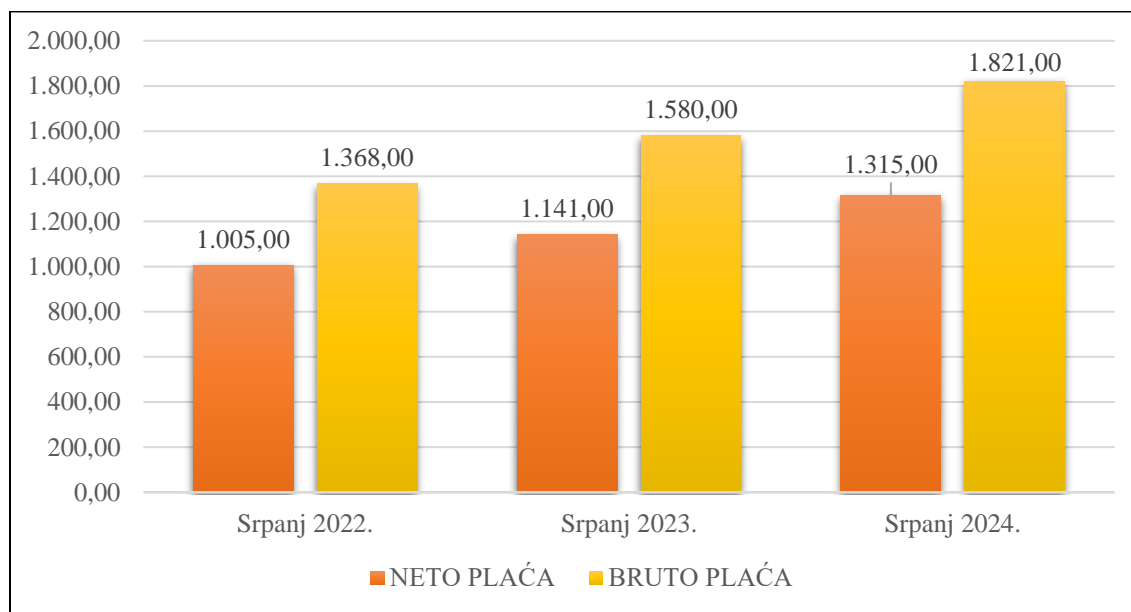

Izvor: Obrada autorice prema Vladi Republike Hrvatske, 2023

Prema riječima premjera Vlade Republike Hrvatske, Andreja Plenkovića, na ovako dobre rezultate utjecala je najviše predanost gospodarstvenika, trud i rad hrvatskih zaposlenika ali i mjere Hrvatske Vlade u svrhu ublažavanja inflatornog pritiska.

U svrhu usporedbe prosječne mjesečne neto i bruto plaće prije i nakon uvođenja eura, analizirani su također podaci Državnog Zavoda za Statistiku. Usporedba neto i bruto plaća u srpnju 2022, 2023 i 2024. godine prikazana je na grafikonu. Iznos plaća za 2022. godinu preračunat je iz iznosa u kunama, po fiksnom tečaju konverzije.

Grafikon 17: Kretanje prosječne mjesečne bruto i neto plaće u Hrvatskoj

Izvor: Obrada autorice prema Državni zavod za statistiku

Iz prikazanog je primjetan rast plaća iz godine u godinu. Prosječna mjesečna neto plaća za srpanj viša je za 13,6% u 2023. godini u odnosu na 2022. godinu, a 2024. godine je viša za 15,3% u odnosu na 2023. godinu. Međutim, prosječna plaća u Hrvatskoj rasla je i u godinama koje su prethodile uvođenju Eura kao nacionalne valute. Na taj rast plaća pozitivno je utjecalo članstvo u Europskoj Uniji, porezne promjene usmjerene na smanjenje troškova rada i viši raspoloživi dohodak, podizanje praga minimalne plaće i slično (Kelebuš, 2021).

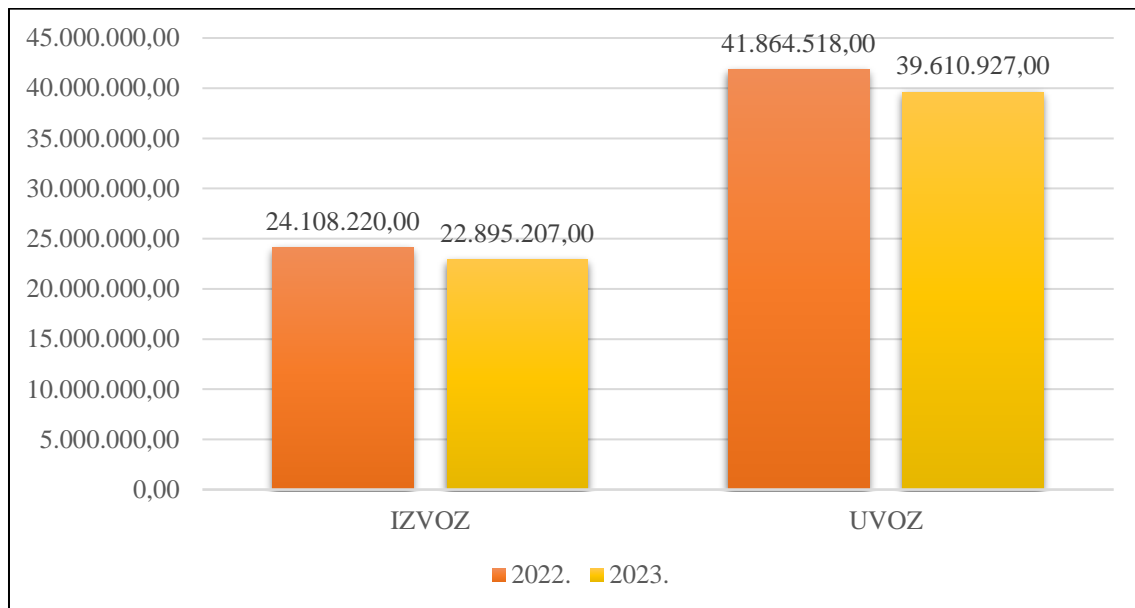
Što se tiče robne razmjene Hrvatske sa inozemstvom, tu je situacija neočekivano lošija u 2023. godini u odnosu na 2022. godinu. Prema Zavodu za statistiku, najveći učinak na niži izvoz u 2023. godine imali su poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, rudarstvo i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija. S drugu stranu, najveći učinak na niži izvoz imali su rudarstvo, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija. Jedina industrija u kojoj su porasle obje sastavnice međunarodne trgovine je prerađivačka industrija.

Prema Bukovšak, et.al., 2017., očekivano je bilo da će ulazak Hrvatske u Eurozonu povećati robnu razmjenu, ali ne znatno i definitivno manje od povećanja koje se dogodilo nakon ulaska

Hrvatske u Europsku Uniju. Istraživanja koja su provedena još prije, pokazala su da učinci pristupanja Eurozoni na kretanje robne razmjene većinom nisu značajni. Isto tako, kod novijih članica Eurozone, teško je utvrditi koliki utjecaj na robnu razmjenu je imao Euro, jer su one pristupale Eurozoni tijekom ili nakon financijskih kriza i opadanja svjetske trgovine.

Kretanje robne razmjene, odnosno uvoza i izvoza u Hrvatskoj prikazano je na grafikonu.

Grafikon 18: Kretanje trgovinskih odnosa Hrvatske s inozemstvom (u eurima)

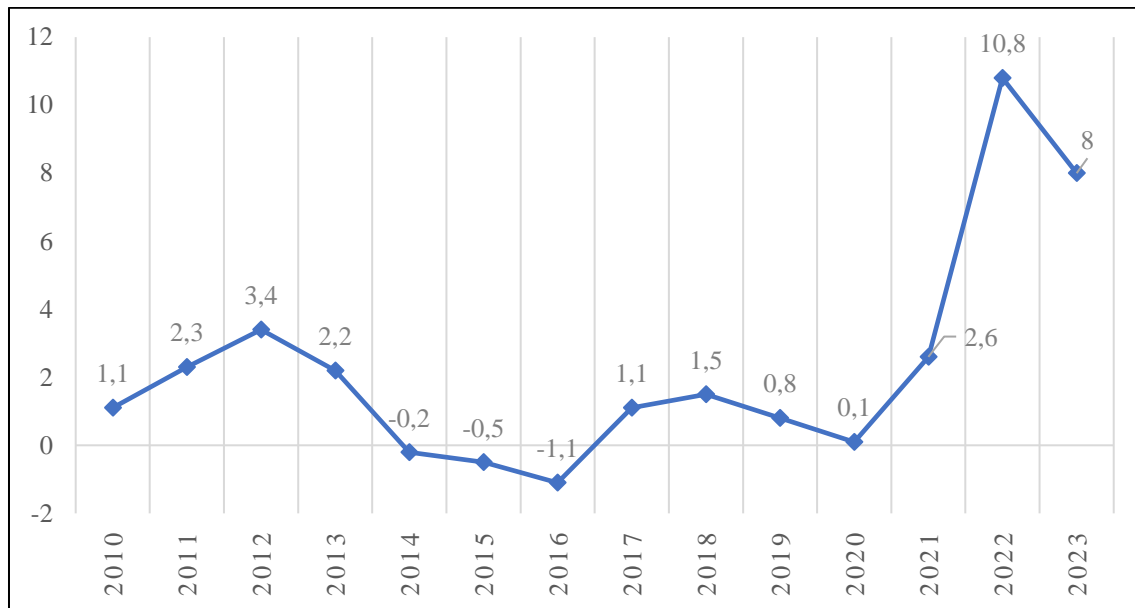

Izvor: Obrada autorice prema Državni zavod za statistiku

Situacija s kretanjem izvoza i uvoza tj. robne razmjene obrnuta je od one kod članica eurozone analiziranih u trećem poglavlju, a može se pretpostaviti da je na navedeno utjecalo vrijeme ulaska Hrvatske u eurozonu, kada je globalno gospodarstvo bilo u krizi potaknutoj ponajviše pandemijom COVID-19 virusa i ratom između Ukrajine i Rusije.

Navedena kriza utjecala je i na stopu inflacije, kako u Hrvatskoj, tako i u cijelom Europodručju.

Grafikon 19: Kretanje stope inflacije u Hrvatskoj

Izvor: Obrada autorice prema Državnom zavodu za statistiku

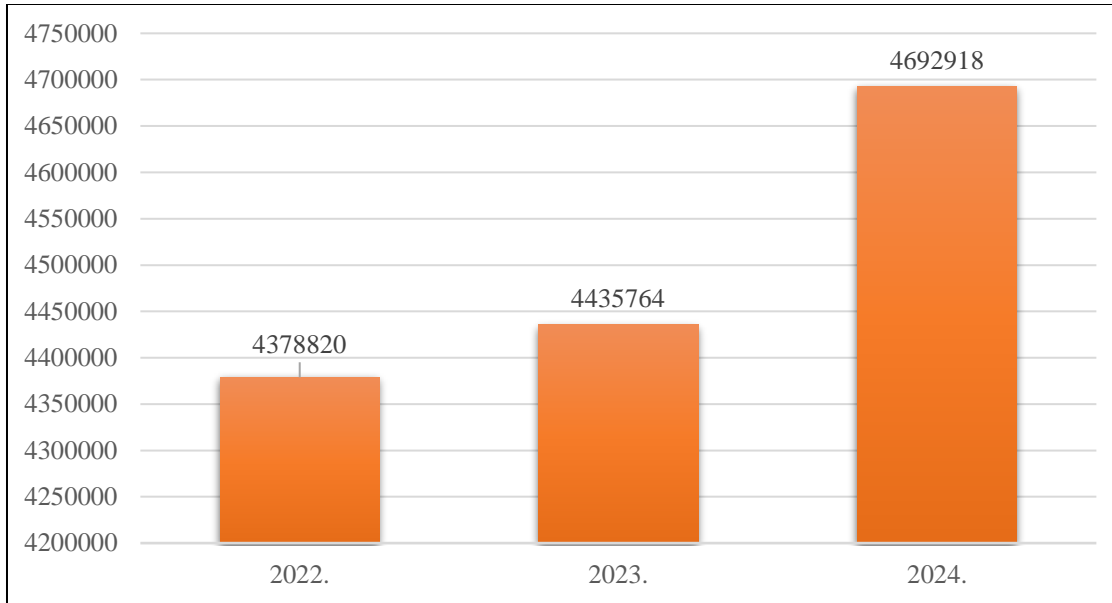
Iz prikazanog se može primijetiti da je Hrvatska u 2023. godini snizila stopu inflacije niže od predviđanja Europske komisije, što stavlja Hrvatsku u povoljan položaj za daljnje kretanje stope inflacije. Prema procjenama Hrvatske Narodne Banke objavljenim u ožujku 2023. godine, stopa inflacije u Hrvatskoj u 2024. godini mogla bi iznositi oko 3,5%, što se slaže sa već navedenom procjenom Europske Komisije.

Osim pozitivne promjene stope inflacije, pozitivna promjena dogodila se i kod stope BDP-a. Prema Hrvatskom Zavodu za statistiku, tromjesečni BDP trećeg tromjesečja 2023. godine viši je za 2,7% u usporedbi sa BDP-om istog tromjesečja 2022. godine. Stopa je također viša u istom tromjesečju 2024. godine, i to za čak 3,3% u odnosu na 2023. godinu.

Kako je već navedeno u trećem poglavlju, uvođenje eura stvara transparentnije gospodarsko okruženje eliminirajući tečajni rizik i neizvjesnosti u turizmu unutar eurozone. Navedeno bi trebalo pozitivno utjecati na razvoj turizma u Hrvatskoj nakon pristupanja Europodručju, kao i kod već navedenih primjera država članica.

Razvoj turizma u Hrvatskoj analiziran je uz pomoć podataka o dolascima turista u Kolovozu 2022., 2023. i 2024. godine, a koji su prikazani u grafikonu.

Grafikon 20: Kretanje broja dolazaka turista u Hrvatsku

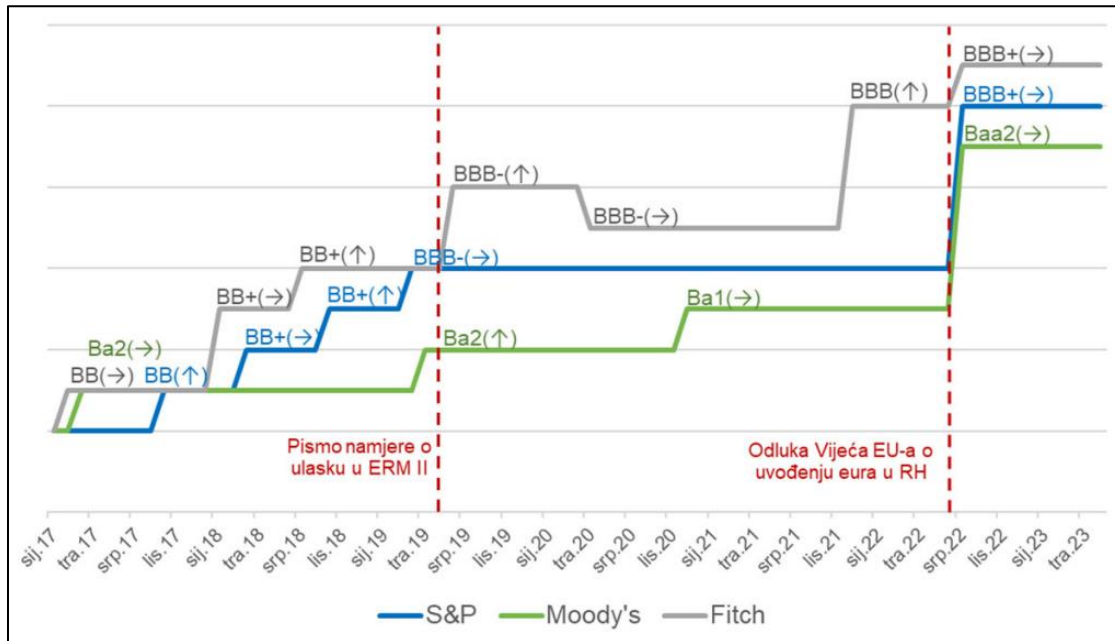
Izvor: Obrada autorice prema Državnom zavodu za statistiku

Kako je i očekivano, eliminiranjem tečajnog rizika povećao se broj dolazaka turista u Hrvatsku, no međutim, hrvatski turizam i prije je bio u porastu, pa rast u 2024. godini ne mora biti nužno povezan s pristupanjem Eurozoni.

Prema izvješću Hrvatske Narodne Banke, nakon uvođenja Eura Hrvatska je postigla najviši kreditni rejting ikada. Agencije za ocjenu kreditnog rejtinga, isti definiraju na osnovu kreditnog rizika te procjeni dužnikove mogućnosti da podmiri pristigle obveze.

Kretanje kreditnog rejtinga Hrvatske od 2017. do 2023. godine prikazano je na slici.

Slika 4: Kretanje kreditnog rejtinga Republike Hrvatske

Izvor: Hrvatska Narodna Banka, 2023

Prema predsjedniku Hrvatske Vlade, Andreju Plenkoviću, pozitivan kreditni rejting Hrvatskoj će omogućiti jeftinija zaduživanja na tržištu, sigurnost za investitore i gospodarski rast (Vlada Republike Hrvatske, 2024).

4.2. Metodologija istraživanja

U svrhu prikupljanja stavova stanovništva Republike Hrvatske o uvođenju eura kao nacionalne valute te samim time stjecanja uvida u prednosti i nedostatke ulaska Hrvatske u Eurozonu, provedeni su polustrukturirani intervjui s građanima Republike Hrvatske. Intervju se sastojao od četiri pitanja, kojima se dala sloboda ispitanicima da uđu u dubinu problema.

U istraživanju je sudjelovalo 67 nasumičnih prolaznika, stanovnika Republike Hrvatske. Pri provođenju intervjua, pazilo se na to da ispitanici budu različitih demografskih skupina, pa je tako ispitivanje provedeno među 30 muških ispitanika i 37 ispitanica, u dobi između 17 i 75 godina.

4.3. Rezultati istraživanja

Na samom početku intervjua cilj je bio utvrditi pozitivne utjecaje koje je uvođenje Eura u Hrvatsku imalo na gospodarstvo i društvo općenito. Najčešći pozitivan utjecaj kojeg je spomenulo više od polovice ispitanika je utjecaj eura na razvoj turizma Hrvatske, potaknut primarno odsustvom potrebe za konverzijom valute. Jedan od njih navedenih ističe da su *„emitivna turistička tržišta Hrvatske većinski zemlje članice EU, gdje je valuta Euro, pa turisti nemaju tečajne razlike i psihološki su motiviraniji za potrošnju.“* Odsustvo potrebe za konverzijom, prema mišljenju ispitanika, utjecalo je također na jednostavniju usporedbu cijena s drugim članicama Eurozone, manje varanja koja su se događala prilikom konverzije i jednostavniju transakciju novca. Odgovor ispitanika koji najbolje opisuje situaciju u kojoj se smanjila potreba za konverzijom glasi: *„nema potrebe konverzije kad nama dolaze turisti niti kad smo mi turisti u zemljama koje koriste Euro, tako dolazi i do manje varanja prilikom konverzije, povećano je ulaganje investitora u Hrvatsku, manji je rizik inflacije zbog pada vrijednosti valute i olakšana je trgovinska razmjena.“* Veliki broj ispitanika u euru vidi stabilnu i jaku valutu, kojom se smanjuje rizik od inflacije i tečajnih fluktuacija, a povećava financijska stabilnost. Nekolicina ispitanika kao pozitivan utjecaj navodi olakšanu međunarodnu trgovinu, dok ostali navode olakšano poslovanje sa tvrtkama unutar Eurozone. Vrlo mali broj ispitanika smatra da će Hrvatska s eurom kao službenom valutom postati konkurentnija na tržištu, a jedan ispitanik ističe da će RH na ovaj način biti *„privlačniji investitorima pa će se onda tako i otvarati nova radna mjesta.“* Veće povjerenje od strane stranih investitora prepoznalo je još nekoliko ispitanika. Istovremeno, nekoliko ispitanika prepoznalo je pozitivan utjecaj u izbjegavanju tečajnih razlika pri dizanju kredita u eurima. Također, vrlo malo ispitanika navodi da su primjetne niže kamatne stope, pri čemu jedan od njih ističe da bi *„niže kamatne stope mogle dugoročno olakšati zaduživanje i potaknuti ekonomski rast.“* Ostali pozitivni učinci Eura, spomenuti jednom ili dva puta prilikom provođenja intervjua su rast plaća, stabilizacija cijena, veća mogućnost štednje, rast životnog standarda te usklađenost s Europskom Unijom. Čak trećina ispitanika smatra da pozitivni učinci uvođenja eura kao nacionalne valute ne postoje, pri čemu trenutnu financijsku situaciju Republike Hrvatske opisuju kao užas, propast i katastrofu.

Nakon pozitivnih učinaka, ispitanici su navodili negativne učinke uvođenja eura. Negativan učinak kojeg su naveli gotovo svi ispitanici je rast cijena, pri čemu je najčešće spomenut rast cijena osnovnih životnih potrepština i energenata. Prema mišljenju jednog od ispitanika,

„pretjerano povećanje cijena otežava život nižeg i srednjeg staleža društva, na taj način produbljuje jaz između bogatih i siromašnih i potiče stanovništvo na iseljavanje što dovodi do daljnje individualizacija društva, koja nadalje doprinosi povećanju anksioznosti i depresije u društvu“. Mnogi uspoređuju vrijednost kune i vrijednost eura, pa tako jedan ispitanik kaže da je *„Sve postalo jako skupo, i tek kada čovjek preračuna eure u kune, shvati koliko je zapravo potrošio. Prevelike su cijene osnovnih stvari poput kruha i mlijeka i imam osjećaj da ljudi kovane novce poput 1 ili 2 eura ne cijene jer ju poistovjećuju sa našom kunom i misle da je to kuna ili dvije, a zapravo je puno više.“* Ono što je povezano s rastom cijena, a što manji broj ispitanika navodi kao negativan učinak eura, je visoka stopa inflacije. Međutim, jako mali dio ispitanika prepoznaje da visoka inflacija nije možda povezana direktno s uvođenjem eura, nego sa kriznim stanjem u Europi, a jedan od njih ističe da se *„naš prelazak na euro dogodio u najnezgodnijem razdoblju što je rezultiralo drastičnim poskupljenjem, a to bi se vjerojatno dogodilo i sa kunama u tom periodu.“* Veliki broj ispitanika je mišljenja da su plaće u periodu prelaska na euro trebale rasti sukladno rastu cijena, a što se, kako kažu, nije dogodilo. Tako jedan od ispitanika kaže: *„Negativna strana uvođenja eura je povećana razlika u prosječnim plaćama stanovništva u odnosu na osnovne životne troškove, na primjer stanarine i namirnica. Nakon podmirenja osnova za život postoji jako malo prostora za kupovinu proizvoda ili usluga koje nisu nužne za život, odnosno nekih luksuza kao što je odlazak na putovanje.“* Manji broj ispitanika negativnost vidi u odbacivanju jedinstvene valute. Neki od njih smatraju da je kuna predstavljala *„naše nacionalno obilježje“*, *„simbol Lijepa naše“* i *„ono nešto naše“*. Ispitanici koji su kao negativan učinak naveli odbacivanje jedinstvene valute, isti povezuju sa gubitkom monetarnog suvereniteta, gubitkom identiteta, gubitkom kontrole nad monetarnom politikom te većom podložnosti i ovisnosti o razvijenijim članicama Europske Unije. Nekolicina ispitanika smatra da je prilagodba na euro bila izrazito težak period, u kojemu je došlo do povećane potrošnje. Ostali negativni učinci, spomenuti nekoliko puta prilikom provođenja intervjua su rast kamatnih stopa, lakše lobiranje velikih korporacija koje dolaze u Hrvatsku, infiltracija velikih korporacija na tržište uz pomoć korumpirane turističke strukture, smanjena mogućnost regulacije trgovinske razmjene, manji postotak štednje, gubitak vrijednosti novca, pad životnog standarda, lakša manipulacija cijenama i troškovi prelaska na euro za poslovne subjekte. Tijekom provođenja intervjua nije bilo ispitanika koji su smatrali da negativan učinak eura kao nacionalne valute ne postoji.

Kada se ispitanike pitalo o utjecaju uvođenja eura na njihov život, kod većine ispitanika se prilikom odgovaranja primijetila ljutnja i razočaranje, što se može vidjeti kroz sljedeće

odgovore: „*Utjecalo je tako što više ne mogu kupiti namirnice za jedan običan ručak za dvoje ljudi, a da ne potrošim 50 eura. Pod to ne mislim da kupujem bifteke*“, „*Loše, preloše. Da je gore, ne bi valjalo*“, „*Skupo je svima sve pa i meni*“, „*živim od plaće do plaće*“. Niti jedan ispitanik ne smatra da je euro na njihov život imao samo pozitivan utjecaj, dok mali broj ispitanika smatra da je imao i pozitivan i negativan utjecaj. Većina ispitanika smatra da je uvođenje eura kao nacionalne valute imalo negativan utjecaj na njihov život. Jedan od ispitanika koji smatra da je uvođenje eura na njegov život imalo i pozitivnih i negativnih učinaka kaže: „*Uvođenje eura utjecalo je puno pozitivnije meni nego većini ali i dalje negativno, jer se bavim turizmom pa su tako cijene mojih usluga skočile, 'tips' je veći, transparentnija je cijena na primjer. Negativno međutim jer su cijene stanova skočile disproportionalno skoku mojih primanja zbog uspješnije apartmanizacije, bogate dijaspora koja kupuje stanove i ostalih koji posjeduju velik broj nekretnina za biznis pa tako dižu cijenu u nebo. Isto tako, hrana i ostale potrepštine su disproportionalno poskupile od uvođenja Eura pa je to nižem i srednjem sloju kojem pripadam otegotna okolnost.*“. Drugi ispitanik koji vidi i pozitivne i negativne učinke na svoj život kaže: „*Uvođenje Eura na moj život je u nekim stvarima utjecalo pozitivno, jer mi je olakšano kretanje i funkcioniranje u zemljama Europske Unije, ali je negativno utjecalo na moj život zbog velikih poskupljenja cijena nakon uvođenja eura. Jednostavno je postalo preskupo živjeti u Hrvatskoj*“. Većina ispitanika odgovorila je da im se kupovna moć znatno smanjila. Kako se da zaključiti iz provedenog intervjua, rijetki su oni kojima su plaće rasle nakon uvođenja eura, zbog čega je ispitanicima jako teško rasporediti troškove. Neki od ispitanika, koji žive u iznajmljenom stanu, navode kako su s prelaskom na euro čak bili prisiljeni pronaći cimore, jer su se cijene najma stanova povisile. Neki smatraju da je Hrvatska ušla u Eurozonu iako nije u rangu sa Europskim državama, pa tako jedan od ispitanika kaže da je to „*itekako negativno utjecalo na građane i na njihov ekonomski status jer Hrvatska kao najmlađa članica Europske unije još uvijek ne može parirati ostatku zemalja gdje je životni standard drastično viši od našeg. Uvođenjem eura došlo je do povećanja cijena, a plaće u Hrvatskoj su još uvijek niske.*“

Na kraju intervjua ispitanici su davali svoje mišljenje o utjecaju uvođenja eura na životni standard stanovništva. Većina ispitanika smatra da uvođenje eura u Republiku Hrvatsku ima negativan utjecaj na životni standard stanovništva, dok nekolicina smatra da je taj utjecaj pozitivan ili ovisi o staležu stanovništva. Kao i kod drugog pitanja, negativan utjecaj najčešće je povezan sa rastom cijena i stagnacijom plaća. Jedan od ispitanika koji smatra da je životni standard porastao onima koji pripadaju višem staležu, dok to nije slučaj kod onih nižeg staleža

kaže: „*Profitirale su koruptivne strukture i s njima povezani ljudi, ljudi koji posjeduju nekretnine i veliki i srednji biznismeni, oni više klase. Svima ostalima srednje i niže klase životni standard i kvaliteta života se smanjuje.*“ Isto tako, jedan od ispitanika smatra da „*utjecaj eura na životni standard ovisi o tome jesi li prosječan čovjek ili si tatin sin u ovoj državi.*“ Jedan od ispitanika ističe da „*narod Republike Hrvatske nije ni dobio priliku na demokratskim izborima izraziti svoje mišljenje o uvođenju Eura već nam je nametnut od strane Vlade Republike.*“ Primjetno je da su ispitanici ogorčeni vodstvom države koje nije hrvatskom stanovništvu dalo priliku da bude dio odlučivanja o uvođenju eura, a prema njihovom mišljenju, država bi bar trebala kontrolirati rast cijena i povisiti iznos minimalne neto plaće, kako bi se životni standard doveo na prihvatljivu razinu.

Kroz provođenje i analizu intervjua, bilo je primjetno da stanovništvo ima generalno negativne stavove o uvođenju eura kao službene valute u Hrvatsku. Prema tome, vlada Republike Hrvatske svakako bi trebala uvesti mjere koje bi smanjile nezadovoljstvo stanovništva.

4.4. Rasprava rezultata istraživanja

U ovom dijelu rada razmatraju se različiti aspekti koji su se pojavili tijekom intervjua s o uvođenju eura kao službene valute, a koji se odnose na utjecaj ove ekonomske promjene na gospodarstvo i društvo. Iako su se tijekom istraživanja iskazali pozitivni učinci, značajan broj ispitanika naglašava i negativne posljedice uvođenja eura. Analizom odgovora ispitanika dolazi se do nekoliko ključnih zaključaka koji upućuju na složenost ovog pitanja.

Ispitanici su prepoznali nekoliko pozitivnih učinaka uvođenja eura, s naglaskom na gospodarstvo i turizam. Većina ispitanika smatra da je uvođenje eura imalo izrazito pozitivan učinak na razvoj turizma u Hrvatskoj. Odsutnost potrebe za konverzijom valute bila je najčešće spomenuti razlog ovog pozitivnog utjecaja. Turisti koji dolaze iz zemalja Eurozone sada mogu lakše uspoređivati cijene i ne suočavaju se s tečajnim razlikama, što ih motivira na veću potrošnju. Kako je već navedeno prema Bransu et al. (2021), euro nadopunjuje dobro funkcioniranje jedinstvenog tržišta smanjenjem transakcijskih troškova, kroz inovacije poput jedinstvenog područja plaćanja u eurima, čime se povećava transparentnost cijena i integracija tržišta. Ova kretanja, kako Brans ističe, imaju snažan potencijal za povećanje društvenog blagostanja, što je u skladu s pozitivnim efektima koje su ispitanici povezali s uvođenjem eura, osobito u kontekstu smanjenja barijera za međunarodnu trgovinu i turizam.

Osim toga, mnogi ispitanici smatraju da je euro stabilna i jaka valuta koja doprinosi smanjenju inflacijskog rizika i tečajnih fluktuacija. Time se povećava financijska stabilnost u zemlji, što

je ključno za dugoročni ekonomski razvoj. Ispitanici su također spomenuli olakšanu međunarodnu trgovinu i poslovanje unutar Eurozone, što stvara povoljnije uvjete za poslovanje hrvatskih tvrtki s partnerima iz drugih europskih zemalja. Iako su neki ispitanici naveli da će euro učiniti Hrvatsku konkurentnijom na međunarodnom tržištu, većina se nije slagala s ovom tvrdnjom. No, usprkos tome, zabilježeno je da je uvođenje eura stvorilo pozitivan okvir za strane investitore, koji sada imaju veću sigurnost u poslovanju u Hrvatskoj, jer je zemlja sada dio stabilne europske monetarne zone. Ovaj učinak mogao bi dugoročno rezultirati većim ulaganjima i otvaranjem novih radnih mjesta. Osim toga, nekoliko ispitanika je navelo da je euro pojednostavio proces zaduživanja jer više nema potrebe za konverzijom prilikom podizanja kredita u eurima.

S druge strane, negativni utjecaji uvođenja eura predstavljaju ozbiljnu zabrinutost među većinom ispitanika. Glavna prijeporna točka bio je rast cijena, osobito osnovnih životnih potrepština i energenata. Prema mišljenju većine ispitanika, cijene su porasle disproporcionalno u odnosu na plaće, čime je smanjena kupovna moć građana. Ovo povećanje cijena najviše je pogodilo niže i srednje slojeve društva, dok su viši slojevi, prema mišljenju jednog ispitanika, imali koristi od tih promjena. Iako postoji mišljenje da rast cijena nije nužno uzrokovan samim uvođenjem eura, nego globalnim ekonomskim krizama, većina ispitanika ipak povezuje ove negativne promjene s promjenom valute. Zabrinutost zbog rastuće inflacije također je bila izražena, iako samo manji broj ispitanika povezuje inflaciju s kriznim uvjetima u Europi, naglašavajući da bi slični efekti nastali i da Hrvatska nije uvela euro. Međutim, prepoznaje se da uvođenje eura nije bilo popraćeno proporcionalnim porastom plaća, što je uzrokovalo veliku razliku između rasta troškova života i prihoda. Ovo je izazvalo osjećaj nezadovoljstva kod mnogih ispitanika, koji smatraju da bi plaće trebale pratiti rast cijena kako bi se održao životni standard. Čak i oni koji rade u sektorima s boljim plaćama smatraju da su troškovi života, posebice najma stanova i cijene hrane, postali neodrživi. Drugi negativni učinci koje su spomenuli ispitanici uključuju gubitak nacionalnog identiteta zbog napuštanja kune kao nacionalne valute. Kuna je za mnoge bila simbol hrvatskog suvereniteta, a njezino ukidanje izazvalo je osjećaj gubitka kontrole nad monetarnom politikom, što se, prema njihovim riječima, odražava u većoj ovisnosti o odlukama Europske središnje banke i većim ekonomskim nejednakostima. Također, prepoznaje se da je prelazak na euro mnogima bio vrlo težak, jer su morali učiniti brzu prilagodbu na nove cijene i način poslovanja. Pored toga, nekoliko ispitanika je istaknulo kako su velike korporacije lakše ušle na tržište Hrvatske nakon uvođenja eura, što je dovelo do daljnje koncentracije kapitala u rukama malog broja subjekata. Time se stvorila

situacija u kojoj velike tvrtke imaju još veći utjecaj na ekonomiju, dok mala i srednja poduzeća teško opstaju. Ovo je, prema mišljenju određenog broja ispitanika, negativno utjecalo na mogućnost razvoja lokalnih poduzetnika i povećanje socijalne nejednakosti.

Kad su ispitanici upitani o utjecaju eura na njihov osobni život, većina je odgovorila da je uvođenje eura negativno utjecalo na životni standard. Najveći broj njih ističe da je povećanje cijena, uz stagnaciju plaća, izazvalo ozbiljan pad kupovne moći. Ispitanici su također naveli da su, zbog visokih troškova života, bili prisiljeni mijenjati svoje životne navike i smanjiti potrošnju. Zanimljivo je da su neki ispitanici istaknuli kako su oni koji pripadaju višim društvenim slojevima profitirali od promjena koje je donio euro, dok su niži slojevi pretrpjeli ozbiljne negativne posljedice. Na temelju tih odgovora može se zaključiti da uvođenje eura ima vrlo različite učinke na različite društvene skupine, s tim da niže i srednje klase uglavnom smatraju da je promjena negativna.

S obzirom na mišljenja ispitanika, može se zaključiti da je uvođenje eura u Hrvatsku izazvalo mješovite reakcije među stanovništvom. Iako postoje pozitivni učinci poput razvoja turizma, većeg povjerenja stranih investitora i stabilnosti valute, negativni učinci, osobito rast cijena, smanjenje kupovne moći i povećanje socijalne nejednakosti, dominiraju u percepciji većine građana. Vlada Republike Hrvatske trebala bi poduzeti konkretne mjere za ublažavanje negativnih posljedica, poput kontroliranja rasta cijena, povećanja plaća i jačanja socijalnih politika, kako bi se smanjilo nezadovoljstvo stanovništva i osigurao održivi ekonomski rast. S obzirom na period ulaska Hrvatske u Eurozonu, kako je već spomenuto, teško je utvrditi koliki je utjecaj na kretanje udjela robne razmjene u BDP-u imao Euro. Rezultati analize statističkih podataka za Hrvatsku su u većini slučajeva pozitivni, dok su stavovi stanovništva pretežito negativni, zbog čega je teško utvrditi stvarni utjecaj uvođenja Eura u Hrvatsku, posebice nakon kratkog perioda.

4.5. Ograničenja istraživanja

Prilikom provođenja intervjua, vidljiva su bila određena ograničenja provedenog načina istraživanja. Prvo, veliki broj prolaznika je u žurbi, pa samim time nije zainteresiran za davanje odgovora. Drugo, ispitanici ne znaju koju vrstu pitanja mogu očekivati, pa nakon prvog postavljenog pitanja odustaju od davanja odgovora. Samim time, sudjelovanje većeg broja ispitanika možda bi doveo do drugačijih rezultata. Također, s obzirom na lokaciju autorice, odgovori su ograničeni na Zadarsku županiju, pa tako nije uključeno stanovništvo cijele Republike Hrvatske. Zadnje, mogući su utjecaji predrasuda o zamjeni valute na dobivene

odgovore, više nego stvarno stanje. Kao što je već spomenuto, primjetna je ljutnja stanovništva na Vladu Republike Hrvatske zbog odluke o uvođenju Eura, što stanovništvo demotivira od razgovora o temi istraživanja.

4.6. Preporuke za daljnja istraživanja iz područja interesa

Provođenjem istraživanja dobio se uvid u stavove stanovnika Republike Hrvatske o uvođenju Eura kao nacionalne valute u Hrvatsku. Prilikom provođenja intervjua, uočena su ograničenja ove vrste istraživanja, koja bi mogla biti od pomoći za buduća istraživanja. U svrhu prikupljanja podataka sa šireg geografskog područja, svakako se preporučuje provođenje online anketnog upitnika koji bi bio dostupan široj populaciji i kojim bi se moglo prikupiti više odgovora, te na taj način dobiti preciznije rezultate. Također, od koristi bi bilo podijeliti ispitanike na dvije skupine – fizičke i pravne osobe, s obzirom da vlasnici poduzeća imaju drugačija iskustva (na primjer jednokratne troškove prelaska na euro), koji se ne javljaju kod fizičkih osoba. Buduća istraživanja svakako će imati veći broj statističkih podataka, koji bi trebali biti dio istraživanja.

5. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA UVOĐENJA EURA KAO SLUŽBENE VALUTE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prilikom istraživanja učinaka uvođenja Eura na ostale članice Europske unije, pri čemu su analizirane Slovenija, Slovačka i Grčka, zaključilo se da su učinci većinom bili ili pozitivni ili negativni za sve tri članice, dok je u nekolicini slučajeva učinak bio različit. Kao što je već spomenuto, Hrvatska je Eurozoni pristupila za vrijeme krize uzrokovane pandemijom COVID-19 virusa i ratom između Rusije i Ukrajine, pa je teško utvrditi je li na sve elemente analizirane u radu najveći utjecaj imalo uvođenje Eura kao službene valute. Bez obzira na krizni period pristupanja Eurozoni, izvješća Eurostata, Europske Komisije i Državnog zavoda za Statistiku Republike Hrvatske daju obećavajuće podatke. S drugu stranu, stavovi stanovnika pretežito su negativni, ali postoji mogućnost da su na njih utjecale predrasude i mala sklonost promjenama, više nego stvarno ekonomsko i gospodarsko stanje.

Nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute, došlo je do promjena ekonomskih i geografskih čimbenika, koji su analizirani u radu:

○ **Porast cijena roba i usluga**

Iz svega navedenog da se zaključiti da se nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute dogodio primjetan rast cijena dobara i usluga. Rast cijena možda je pretežito uzrokovan zaokruživanjem cijena na veći iznos prilikom konverzije i situacije u kojoj poduzeća iskorištavaju situaciju za manipulaciju cijenama, kod stanovništva koje je ionako u fazi prilagođavanja na novu valutu.

○ **Porast stope BDP-a**

Analizom statističkih podataka vidljivo je da je nakon ulaska Hrvatske u Eurozonu, stopa BDP-a u Hrvatskoj rasla čak i iznad prosjeka Eurozone i Europske Unije. Stopa rasta niža je od očekivanja Europske Komisije, ali Euro je definitivno imao pozitivan učinak na BDP Hrvatske.

○ **Porast prosječne neto plaće**

Usporedbom stavova stanovništva RH i podataka zavoda za statistiku RH primjetno je nepodudaranje što se tiče rasta plaća. Većina ispitanika prilikom provođenja intervjua ističe da su plaće ostale iste kao i prije uvođenja eura. S drugu stranu, prema podacima Zavoda, vidljivo je da se prosječna mjesečna neto plaća u periodu od srpnja 2022. do srpnja 2024. povisila za oko 31%. Dakle, iako su cijene usluga i dobara bile više u periodu nakon uvođenja Eura, plaće su i dalje pratile taj rast. Dakle, u odnosu na analizirane države članice, Hrvatska ima sličnu

situaciju kao i Slovenija nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute, dok druge dvije članice, Slovačka i Grčka, u ovom području nisu ostvarile pozitivne rezultate.

○ **Snižavanje stope inflacije (u vremenu visoke inflacije)**

Što se tiče inflacije, koja je bila generalno visoka na području Eurozone u trenutku pristupanja, zaključno je da tu Hrvatska ostvaruje pozitivne rezultate, odnosno snižavanje stope inflacije u 2023. godini. Stanovnici, međutim, nisu takvog mišljenja, s obzirom da je visoka inflacija često naveden negativan učinak prilikom provođenja intervjua. Trebalo bi uzeti u obzir visoku inflaciju u Europi, koja se 2023. godine u Hrvatskoj znatno smanjila, čak i niže od predviđanja Europske Komisije, pa bi bilo jasnije da možda ipak uvođenje Eura nije utjecalo negativno na kretanje stope inflacije. Ukoliko Hrvatska u 2024. godini znatno snizi stopu inflacije i ukoliko se ista snizi za cijelu Eurozonu, moglo bi se pretpostaviti da krizno razdoblje dolazi kraju i ostaje nadati se da uskoro neće doći novo.

○ **Pad trgovinske razmjene**

Usporedbom analize utjecaja uvođenja Eura na ostale države članice i na Hrvatsku, da se zaključiti da se dogodila obrnuta situacija u kretanjima trgovinske razmjene odnosno uvoza i izvoza. Ovaj podatak začuđuje, s obzirom na podatke o utjecaju Eurozone na trgovinsku razmjenu, navedene u trećem poglavlju. Međutim, kako je navedeno u četvrtom poglavlju, kada države pristupaju Eurozoni za vrijeme ili nakon kriznog razdoblja, teško je utvrditi utjecaj uvođenja Eura na robnu razmjenu, što bi se moglo primijeniti i na slučaj Hrvatske.

○ **Pojačan razvoj turizma**

Analizom turističkih podataka, dobiveni su pozitivni rezultati. Nakon dugog niza godina rasta Hrvatskog turizma, isti trend se nastavio i nakon pristupanja Hrvatske eurozoni, što su prepoznali i ispitanici prilikom intervjuiranja. Isti slučaj bio je i kod država članica analiziranih u trećem poglavlju. Ovaj podatak ne začuđuje, s obzirom na to da zajednička valuta eliminira potrebu za konverzijom prilikom putovanja te potiče veću transparentnost cijena.

○ **Pozitivan kreditni rejting**

Analizom situacije s kreditnim rejtingom Hrvatske, vidljivo je da je nakon pristupanja Eurozoni Hrvatska postigla najviši kreditni rejting u povijesti. Ovi rezultati su utjecali na konkurentnost

Hrvatske na tržištu, što je zasigurno pridonijelo ostvarivanju ostalih pozitivnih rezultata analiziranih u radu.

- **Povećanje stabilnost i povjerenja u gospodarstvo**

Iz svega navedenog zaključno je da je, kao i u drugim državama Eurozone, uvođenje eura u Hrvatskoj donijelo stabilnost valute. Ispitanici prepoznaju euro kao snažnu, stabilnu valutu koja smanjuje rizik od inflacije i tečajnih fluktuacija. Ovaj aspekt je univerzalno prepoznat kao prednost i za druge članice Eurozone, jer omogućuje veću predvidljivost u poslovanju, međunarodnoj trgovini i financijskim transakcijama. Stabilnost eura također doprinosi povjerenju stranih investitora, što je ključno za ekonomski rast.

- **Gubitak monetarnog suvereniteta**

Analiza rezultata provedenog istraživanja ukazuje na osjećaj gubitka nacionalne autonomije kod stanovništva RH, jer Hrvatska više ne može samostalno upravljati vlastitim monetarnim politikama i kamatnim stopama. Iako ovo može biti korisno za smanjenje ekonomskih fluktuacija u razvijenim zemljama, za novije članice poput Hrvatske, ovo predstavlja izazov, osobito kada su ekonomski uvjeti u zemlji neskladni s politikama Eurozone.

Analizirajući prednosti i nedostatke uvođenja eura u Hrvatskoj i Europskoj uniji generalno, rezultati istraživanja jasno ukazuju na to da su mnogi aspekti uvođenja eura slični među državama članicama, ali da postoje i specifični izazovi koji su naglašeni u novim članicama poput Hrvatske. Dok euro donosi prednosti u vidu stabilnosti valute, lakše međunarodne trgovine i razvoja turizma, negativni utjecaji poput rasta cijena, gubitka monetarnog suvereniteta i stagnacije plaća također nisu rijetkost. Za Hrvatsku, specifičnost problema leži u tome što je njezin životni standard još uvijek niži u odnosu na razvijenije članice, što čini negativne učinke uvođenja eura izraženijima.

Stoga, predmet istraživanja – analiza prednosti i nedostataka uvođenja eura u državama članicama, pa tako i u Hrvatskoj – otkriva kako razlike u gospodarskoj razvijenosti među članicama mogu oblikovati specifične učinke uvođenja eura na gospodarski i društveni život. Za novije članice poput Hrvatske, nužno je poduzeti mjere koje će ublažiti negativne utjecaje na životni standard građana, kao što su regulacija rasta cijena i podizanje plaća.

6. ZAKLJUČAK

Cilj rada bio je utvrditi koristi i ograničenja uvođenja Eura kao nacionalne valute u Hrvatsku. Kako bi ostvarila uvjete za pristupanje Eurozoni, Hrvatska je, kao i ostale članice, morala zadovoljiti uvjete iz Maastrichtskog ugovora, takozvane uvjete nominalne konvergencije. Kako je već spomenuto, navedeni uvjeti odnose se na udio deficita i javnog duga u BDP-u, stopu inflacije i kamatne stope. Hrvatska je ove kriterije zadovoljila u lipnju 2022. godine, kada je dobila zeleno svjetlo od Europske Centralne Banke. Utjecaj uvođenja Eura na države članice Eurozone imao je različit utjecaj, koji je ovisio i o uspješnosti zadovoljenja uvjeta nominalne konvergencije. Tako je, na primjer, Grčka nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute ušla u krizno razdoblje, jer je Vlada lažirala podatke o ekonomskim i gospodarskim pokazateljima. Hrvatska je zadovoljila kriterije, pa je bila mala vjerojatnost da će doći do krize u državi.

Nakon provođenja primarnog empirijskog istraživanja, koje se sastojalo od analize statističkih podataka i provođenja intervjua sa stanovnicima Republike Hrvatske, lako je za zaključiti da između statističkih podataka i stavova stanovništva o uvođenju Eura kao nacionalne valute postoji veliki jaz. Statistički podaci, odnosno podaci Hrvatskog zavoda za statistiku i Eurostata, prikazuju dobru ekonomsku sliku i pozitivne promjene ekonomskih čimbenika nakon uvođenja Eura. Stavovi stanovnika, međutim, ne slažu se sa statističkim podacima, jer su ispitanici prilikom provedbe intervjua imali pretežno negativno mišljenje o utjecaju uvođenja Eura na hrvatsko gospodarstvo, životni standard i društvo u cjelini. Primjetno je da stanovništvo Republike Hrvatske ne želi u obzir uzeti okolnosti u kojima je Hrvatska pristupila Eurozoni, pa tako na primjer visoku stopu inflacije prepisuje isključivo uvođenju Eura u Hrvatsku, ne uzimajući u obzir cjelokupno stanje na Europskom tržištu.

Analizom statističkih podataka može se zaključiti da je pristupanje Hrvatske Eurozoni ostvarilo više koristi, nego ograničenja, koja se daju primijetiti u kratkom vremenu koje je prošlo od uvođenja Eura kao nacionalne valute u Hrvatsku. Glavno ograničenje, koje je najčešće navedeno i od strane ispitanika prilikom provođenja intervjua je pretjeran rast cijena. Kako pokazuju statistički podaci, ovaj rast cijena praćen je i rastom plaća, pa bi isti trebao biti manje izražen. Od ostalih koristi koje je Hrvatska osjetila nakon ulaska u Eurozonu ističu se snižavanje stope inflacije (u periodu povišene stope inflacije, zbog čega stanovništvo ne primjećuje ovu korist), rast BDP-a (potaknut radom stanovništva te mjerama Vlade Republike Hrvatske), razvoj turizma i najviši kreditni rejting u povijesti Hrvatske, koji bi mogao potaknuti veći broj stranih ulaganja i veću konkurentnost Hrvatske na tržištu.

SAŽETAK

Kako bi materijalno onemogućile još jedan rat u Europi, države Europe su stvorile Uniju, koja se nakon niza godina pretvorila u današnju Europsku Uniju. Europska unija tako se razvila u ekonomsku uniju koju karakterizira stvaranje jedinstvenog europskog tržišta koje omogućuje slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i radne snage. S ciljem formiranja jedinstvenog tržišta, Sporazumom iz Maastrichta stvorena je i jedinstvena Monetarna unija sa zajedničkom valutom – Eurom, kojoj je Hrvatska pristupila 2023. godine. Ciljevi rada, koji se primarno odnose na prepoznavanje prednosti i ograničenja uvođenja Eura kao nacionalne valute, postigli su se analizom statističkih podataka o gospodarskim i ekonomskim pokazateljima i provođenjem intervjua sa stanovništvom Republike Hrvatske. Statistički podaci pokazuju pretežito pozitivnu situaciju u Hrvatskoj nakon uvođenja Eura kao nacionalne valute, što se dosta razlikuje od stavova stanovništva prikupljenih intervjuom. Prema mišljenju stanovništva Republike Hrvatske, uvođenje Eura imalo je više ograničenja, nego nedostataka, a neki od najčešće spomenutih prilikom provođenja intervjua su rast cijena dobara i usluga, stagnacija plaća, visoka stopa inflacije, odbacivanje jedinstvene valute i gubitak monetarnog suvereniteta. Prema statističkim podacima, uvođenjem Euro ostvarilo se više koristi nego nedostataka, kao što su rast BDP-a, rast prosječne neto plaće, snižavanje stope inflacije u periodu visoke inflacije, razvoj turizma i najviši kreditni rejting u povijesti Hrvatske.

Prilikom provedbe intervjua primjetno je također da stanovnici Republike Hrvatske u obzir ne uzimaju cjelokupnu situaciju u kojoj je Hrvatska pristupila Eurozoni i da je mišljenje možda pretežito negativno iz sentimentalnih razloga i privrženosti 'našoj' valuti – Kuni. Ako se u obzir uzmu samo statistički podaci, koji su objektivni prikaz situacije nakon uvođenja Eura, da se zaključiti da je hrvatsko pristupanje Eurozoni donijelo više prednosti nego ograničenja.

Ključne riječi: Europska Unija, euro, eurozona, euroizacija, Republika Hrvatska

SUMMARY

Introduction of the euro as the official currency in Croatia

In order to materially prevent another war in Europe, the countries of Europe created the Union, which after a number of years turned into today's European Union. The European Union thus developed into an economic union characterized by the creation of a single European market that enables the free movement of goods, services, capital and labor. With the aim of forming a single market, the Maastricht Agreement also created a single Monetary Union with a common currency – the Euro, which Croatia joined in 2023. The goals of the work, which primarily refer to the recognition of the advantages and limitations of the introduction of the Euro as a national value, are achieved by analyzing statistical data on economic and economic indicators and conducting interviews with the population of the Republic of Croatia. Statistical data show a predominantly positive situation in Croatia after the introduction of the Euro as a national value, which is quite different from the attitudes of the population gathered through interviews. According to the opinion of the population of the Republic of Croatia, the introduction of the Euro had more limitations than disadvantages, and some of the most frequently mentioned during interviews are the rise in prices of goods and services, stagnation of payments, high inflation rate, rejection of the single value and loss of monetary sovereignty. According to statistical data, the introduction of the euro brought more benefits than disadvantages, such as GDP growth, average net salary growth, lowering the inflation rate in a period of high inflation, tourism development and the highest credit rating in Croatia's history. During the interview, it is also noticeable that the inhabitants of the Republic of Croatia do not take into account the entire situation in which Croatia joined the Eurozone and that the opinion is perhaps predominantly negative for sentimental reasons and attachment to 'our' value - Kuna. If only statistical data are taken into account, which are an objective presentation of the situation after the introduction of the Euro, it can be concluded that Croatia's accession to the Eurozone brought more advantages than limitations.

Keywords: European Union, euro, eurozone, euroization, Croatia

LITERATURA

1. Arestis, P. i Sawyer, M. (2012). *The Euro Crisis, International Papers in Political Economy*, 1. izdanje, London: Palgrave Macmillan.
2. Aristovnik, A. (2015). „The impact of the Euro on trade: The case of Slovenia before entering the EMU“, *Actual Problems of Economics*, sv. 164 (2): 87-94.
3. Alogoskoufis, G. (2021). *Greece and the Euro from crisis to recovery*, London: Hellenic Observatory.
4. Baldwin, R. i Giavazzi, F. (2015). *The Eurozone Crisis, A Consensus View of the Causes and a Few Possible Solutions*, London: CEPR Press.
5. Beblavý, M., Cobham, D. i Odor, L. (2011). *The Euro Area and the Financial Crisis*, Cambridge: Cambridge University Press.
6. Beker, V. A. (2013). „The European debt crisis: causes and consequences“, *Diem*, sv. 1 (1): 0-0.
7. Berend, I. (2020). *The Economics and Politics of European Integration*, 1. izdanje, London: Taylor and Francis.
8. Biea, N. D. (2015). *Economic growth in Slovakia: Past successes and future challenges*, Luxembourg: European Union
9. Brans, P., Clemens, U., Kattami, C. i Meyermans, E. (2021). „Economic benefits of the euro“, *Directorate General Economic and Financial Affairs*, sv. 20 (1): 47-61.
10. Buelenz, C. i Zdarek, V. (2022). „Euro area inflation shaped by two years of COVID-19 pandemic“ *Quarterly Report on the Euro Area*, 21(1): 7-20.
11. Brčić, Ž. (2012/2013). „Europska Unija u brojkama“, *Matka*, 21(84): 218-219.
12. Brkić, L., i Kotarski, K. (2008). „Euroizacija, monetarna unija i vjerodostojnost monetarne politike“, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 5(1), 443-460.
13. Brkić, M., i Šabić, A. (2018). „Je li euro optimalna valuta za Hrvatsku: ocjena korištenjem teorije optimalnih valutnih područja“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, sv. 27(1(142)): 9-70.

14. Bukovšak, M., Čudina, A., i Pavić, N. (2018). „Utjecaj uvođenja eura u Hrvatskoj na međunarodnu razmjenu i inozemna izravna ulaganja“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, sv. 27(1(142)): 95-128.
15. Cieslik, A., Michalek, A. i Michalek, J. (2013). „European integration and firm's export performance in the new EU member countries, *Economics and bussiness review*, sv. 14 (4): 38-53.
16. Ciraki, T., Vakanjac, D. i Lulić, I. (2023). „Hrvatski model uvođenja eura i njegova usporedba s modelima odabranih zemalja eurozone“, stručni rad, Veleučilište u Virovitici, Virovitica.
17. Čehulić, Z., i Hrbić, R. (2019.) Utjecaj usvajanja eura na hrvatsko gospodarstvo: što se može naučiti od drugih zemalja? *Notitia -časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme*, 5(1.), 73-89. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/337119> (Datum pristupa: 16.05.2024.)
18. Dervis, K., Mistral, J. (2014). *Europe's Crisis, Europe's Future*, Washington D.C.: Brookings Institution Press.
19. Eichengreen, B. (1993). „The Political Economy Of European Monetary Unification: an analytical introduction“, *Economics and politics*, sv. 5 (2): 85-104.
20. *Kada ćemo uvesti euro?* (2022). Hrvatska Narodna Banka, <https://euro.hr/faq/kada-cemo-uvesti-euro/> (stranica posjećena: 20.10.2024.).
21. *The adoption of the euro: principles, procedures and criteria* (2008). European Central Bank, <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2008/html/sp080213.en.html> (stranica posjećena 30.05.2024.).
22. *EU key indicators*, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat> (stranica posjećena: 16.10.2024.).
23. *Europska Unija - Što je i što čini* (2022). European Commission, <https://op.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/hr/> (stranica posjećena: 02.06.2024.).
24. Ferreiro, J. i Felipe, S. (2012). „The Economic Crisis in Spain: Contagion Effects and Distinctive Factors“, *The Euro crisis*, London: Palgrave Macmillan.
25. Giurlando, P. (2015). *Eurozone Politics: Perception and reality in Italy, the UK, and Germany*, London: Routledge.
26. Gortsos, C. (2020). *European Central Banking Law, The Role of the European Central Bank and National Central Banks under European Law*, London: Palgrave Macmillan.
27. Grande, M., Berg, J., Mongelli, F.P., (2018). *Elements of the Euro Area, Integrating Financial Markets*, 1. izdanje, London: Routledge.

28. Heine, M. i Herr, H. (2020). *The European Central Bank*, 1. izdanje, Cambridge: Agenda Publishing.
29. *Greece-EU Economic and Trade Relations* (2024). Hellenic Republic-Ministry of foreign affairs, <https://www.mfa.gr/en/index.html> (stranica posjećena: 15.10.2024.).
30. *Slovenia - Country Commercial Guide* (2024). International Trade Administration, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/slovenia-market-overview> (stranica posjećena: 12.09.2024.).
31. Jerković, E. (2022). „Legal aspects of the introduction of the Euro as the official currency in the Republic of Croatia“, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, sv. 6, 158 – 189.
32. Johnston, A. (2016). *From Convergence to Crisis: Labor Markets and the Instability of the Euro*, 1. izdanje, New York: Cornell University Press.
33. Kawalec, S., Pytlarczyk, E., Kaminski, K. (2019). *The Economic Consequences of the Euro*, 1. izdanje, London: Routledge.
34. Kelejuh, I. (2021). *Pregled kretanja neto i bruto plaća u RH u posljednjih 20 godina*, TEB-Poslovno savjetovanje, <https://www.teb.hr/novosti/2021/pregled-kretanja-neto-i-bruto-placa-u-rh-u-posljednjih-20-godina/> (stranica posjećena: 20.09.2024.).
35. Leko, M. (2012). „Europska Unija, ugovor iz Maastrichta i zemlje srednje i istočne Europe“, *Ekonomski Vjesnik*, sv. 1 (7): 131-134.
36. Ledesma R. F., Santa Gallego, M. (2012). On the impact of the euro on international tourism. <https://www.researchgate.net/> (stranica posjećena: 13.05.2024.).
37. Lewis, N., Forbes, S. i Ames, E. (2022). *Inflation, what is it, why it's bad and how to fix it*, 2. izdanje, New York: Encounter Books.
38. Macdonald, R. (2018). *Eurocritical, a crisis of Euro currency*, 1. izdanje, New York: Palgrave Macmillan.
39. Maldini, P. i Pauković, D. (2016). *Croatia and the European Union - Changes and Development*, 1. izdanje, London: Routledge.
40. Mišić, E. (2016). *Euro: 10 years of the single European currency in Slovenia*, Republic of Slovenia-Statistical office, <https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/6414> (stranica posjećena 01.06.2024.).
41. Mouzakis, Y. (2024). *A brief history of Greek debt*, 1. izdanje, Atena: Friedrich-Ebert-Stiftung.

42. Mundell, R.A. (1961). „A Theory of Optimum Currency Areas“, *The American Economic Review*, sv. 51 (4): 657-665.
43. Murphy, M. C. i O’Brennan, J. (2019). „Ireland and crisis governance: continuity and change in the shadow of the financial crisis and Brexit“, *Irish Political Studies*, 34 (4): 471–489.
44. Nello, S. (2009). *The European Union: Economics, Policies and History*, London: McGraw-Hill.
45. Olsen, J. (2020). *The European Union: Politics and Policies*, New York: Routledge.
46. O’Brien, T. (2013). *Introduction to Foreign Exchange Rates*, 2. izdanje, New York: Business Expert Press.
47. Ozsoz, E. i Rengifo, E. (2016). *Understanding Dollarization: Causes and Impact of Partial Dollarization on Developing and Emerging Markets*, 1. izdanje, Berlin : De Gruyter Oldenbourg.
48. Odar, M. (2019). *Izazovi finansijskog izvještavanja pri ulasku u Eurozomu – iskustva Republike Slovenije*, Ljubljana: Slovenski institut za reviziju
49. Paiotta, M. (2020). *The ECB’s Monetary Policy*, Tricase: Youcanprint.
50. Powell, D. (2013). *The Trader’s Guide to the Euro Area*, New York: Bloomberg Press.
51. Pufnik, A. (2018). „Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepcije inflacije: pregled dosadašnjih iskustava i ocjena mogućih učinaka u Hrvatskoj“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, sv. 27(1(142)): 129-159.
52. Ray, M. (2023). *Euro-zone debt crisis*, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/euro-zone-debt-crisis> (stranica posjećena 12.05.2024.).
53. Rose, A. i Frankel, J. (2000). *Estimating the Effect of Currency Unions on Trade and Output*, National Bureau of Economic research, <https://www.nber.org/papers/w7857> (stranica posjećena: 17.05.2024.).
54. Royo S. (2020). *Why Banks Fail: The Political Roots of Banking Crises in Spain*, 1. izdanje, New York: Palgrave Macmillan.
55. Rudež, H. i Bojnec, S. (2008). „Impacts of the Euro on the Slovenian Tourism Industry“, *Managing Global Transitions*, sv. 6 (4), 445-460.
56. Samodol, A. i Sosa, L. (2024). „Pregled dužničkih kriza u europodručju – iskustva i pouke“, *Oeconomica Jadertina*, 14 (1): 145-167., <https://hrcak.srce.hr/en/file/460195> (stranica posjećena: 12.05.2024.).

57. Simitis, C. (2016). *The European debt crisis. The greek case*, Manchester: Manchester University Press.
58. Streeck, W. (2014). *Buying Time*, London: Verso.
59. Szczepanski, M. (2019). „A decade on from the crisis, Main responses and remaining challenges“, *European Parliamentary Research Service*.
60. Török, L. (2018). „Ireland before and after the Crisis Authoritative but Hazardous Structural Reforms in Financial Crisis Management“, *Public Finance Quarterly*, sv. 63: 254-274.
61. Tuori, K. (2022). *The European Central Bank and the European Macroeconomic Constitution*, 1. izdanje, Cambridge: Cambridge University Press.
62. Vuković, I. (2007). „Development of European Union and joining perspective of Croatia“, *Tourism and hospitality management*, sv. 13(2): 507-514.
63. Vizjak, A. (2000). „Utjecaj monetarne unije i uvođenje eura na gospodarske sustave europskih zemalja i Republike Hrvatske“, *Ekonomski vjesnik*, sv. 13(1-2): 109-121.
64. Kako zemlje EU-a pristupaju europodručju? (2024). Vijeće Europske Unije, <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/2022-06-16-joining-the-euro-area/> (stranica posjećena 30.05.2024.).
65. World Bank Group, <https://data.worldbank.org/> (stranica posjećena: 20.10.2024.).

POPIS SLIKA

Slika 1: Kriteriji nominalne konvergencije	11
Slika 2: Organizacijska struktura europskog sustava centralnih banaka.....	18
Slika 3: Udio državnog duga u BDP-u Španjolske	25
Slika 4: Kretanje kreditnog rejtinga Republike Hrvatske	60

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Udio područja Eurozone u svjetskom BDP-u.....	16
Grafikon 2: Postotak rasta državnog duga u BDP-u (2007.-2009.)	21
Grafikon 3: Udio državnog duga u BDP-u Grčke.....	23
Grafikon 4: Udio državnog duga u BDP-u Irske.....	27
Grafikon 5: Kretanje stope inflacije u Sloveniji.....	32
Grafikon 6: Kretanje stope inflacije u Slovačkoj	33
Grafikon 7: Kretanje stope inflacije u Grčkoj	34
Grafikon 8: Kretanje stope inflacije u Eurozoni	35
Grafikon 9: Udio robne razmjene u BDP-u Slovenije	39
Grafikon 10: Udio robne razmjene u BDP-u Slovačke.....	40
Grafikon 11: Udio robne razmjene u BDP-u Grčke.....	41
Grafikon 12: Udio robne razmjene u BDP-u Eurozone	42
Grafikon 13: Udio državnog duga u PDP-u 2023. godine	44
Grafikon 14: Kretanje stope BDP-a	46
Grafikon 15: Kretanje cijena dobara i usluga.....	54
Grafikon 16: Realan rast BDP-a u članicama EU	55
Grafikon 17: Kretanje prosječne mjesečne bruto i neto plaće u Hrvatskoj.....	56
Grafikon 18: Kretanje trgovinskih odnosa Hrvatske s inozemstvom (u eurima).....	57
Grafikon 19: Kretanje stope inflacije u Hrvatskoj	58
Grafikon 20: Kretanje broja dolazaka turista u Hrvatsku.....	59

POPIS TABLICA

Tablica 1: Kriteriji nominalne konvergencije u periodu osnivanja Eurozone	12
Tablica 2: Povijesni pregled razvoja eurozone	15
Tablica 3: Glavne prednosti i nedostaci uvođenja zajedničke valute	30
Tablica 4: Potencijalni pozitivni učinci uvođenja Eura na gospodarske čimbenike	48
Tablica 5: Koraci do uvođenja Eura kod Hrvatske i ostalih članica Eurozone	52
Tablica 6: Procjena kretanja gospodarskih pokazatelja u Hrvatskoj	53

PRILOG 1.

PODSJETIK ZA INTERVJU

1. Uočavate li pozitivne strane uvođenja eura kao valute u Republici Hrvatskoj? Možete li ih navesti?
2. Ima li negativnosti? Navedite ih!
3. Kako je uvođenja eura u Republici Hrvatskoj utjecalo na vaš život, kupovinu i drugo?
4. Kako je uvođenja eura utjecalo na životni standard stanovništva Republike Hrvatske?

ANA VRSELJA

Datum rođenja: 02. prosinca 1998.

Državljanstvo: hrvatsko

✉ vrseljaana@gmail.com

☎ + 385 92 370 3908

📍 Trg kneza Višeslava 6f, Zadar, 23000

RADNO ISKUSTVO

PROPERTY MANAGER

Tento d.o.o.
Siječanj 2024. - Trenutačno

TURISTIČKI TEHNIČAR

More d.o.o.
Travanj 2022. - Siječanj 2024.

- Prodaja turističkih aranžmana
- Administrativni poslovi
- Turističko vođenje
- Komunikacija s klijentima i partnerima

RECEPCIONARKA

Boutique hoteli Zadar d.o.o.
Lipanj 2021. - Listopad 2021.

DJELATNIK U TURISTIČKOJ AGENCIJI

Adriaticum Travel d.o.o.
Travanj 2020. - Rujan 2020.

- Check-in turista
- Uvođenje podataka o boravku turista u sustav e-visitor
- Rad na rezervacijskim platformama Booking.com, AriBnB i Expedia
- Izrada faktura i ponuda

OBRAZOVANJE

MAGISTAR EKONOMIJE

Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
2020. - 2024.

TURISTIČKI VODIČ

Visoka škola Aspira, Split
2022. - 2023.

PRVOSTUPNIK KULTURE I TURIZMA

Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
2017. - 2020.

MATURANT OPĆE GIMNAZIJE

Opća gimnazija Livno
2012. - 2016.

JEZIČNE VJEŠTINE

ENGLESKI JEZIK

Slušanje C2
Čitanje C2
Pisanje C2
Govorna profukcija C2
Govorna interakcija C2

NJEMAČKI JEZIK

Slušanje B2
Čitanje B2
Pisanje B1
Govorna profukcija B1
Govorna interakcija B1

TALIJANSKI JEZIK

Slušanje A2
Čitanje A2
Pisanje A2
Govorna profukcija A2
Govorna interakcija A2

DIGITALNE VJEŠTINE

- Rad na računalu
- Rad u Windows sustavu
- Rad na komunikacijskim programima (Skype, Zoom, TeamViewer, Teams)
- Rad u MS Office paketu (Word, Excel, PowerPoint)
- Rad na rezervacijskim platformama (Booking.com, Expedia, AirBnB)
- Rad u E-visitor sustavu

KONFERENCIJE I SEMINARI

International Summer School of Culture Tourism

Ljetna škola organizirana u sklopu projekta "ZADAR BAŠTINI (From Zadar to it's heritage) - Integrated cultural program of the City of Zadar 2020"

Četvrta međunarodna konferencija Strani jezici i turizam

Konferencija na temu uloge stranih jezika u razvoju turizma organizirana od strane Sveučilišta u Zadru